

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jernej Petrovič

**Preferenčni glas in vpliv na politične strukture v
Republiki Sloveniji**

Diplomsko delo

LJUBLJANA, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jernej Petrovič

Mentor: red. prof. dr. Marjan Brezovšek

**Preferenčni glas in vpliv na politične strukture v
Republiki Sloveniji**

Diplomsko delo

LJUBLJANA, 2016

Iskreno se zahvaljujem mentorju, prof. dr. Marjanu Brezovšku, za vso pomoč in usmeritve pri snovanju diplomskega dela.

Prav posebna zahvala gre staršem, Jelki in Štefanu, za zvrhano mero potrpežljivosti v vseh teh letih čakanja na dokončanje študija, bratu Juretu za podporo, predvsem pa najdražji, ker mi vseskozi stoji ob strani.

Preferenčni glas in vpliv na politične strukture v Republiki Sloveniji

Z ustavnim zakonom, sprejetim leta 2000, je bil proporcionalni volilni sistem s 4-odstotnim volilnim pragom, v skladu s katerim v Sloveniji potekajo volitve v državni zbor, povzdignjen na ustavno-pravno raven. Vse od takrat, navkljub jasni dikciji petega odstavka o odločilnem vplivu volivcev na dodelitev mandatov, volilni sistem ni bil deležen bistvenih sprememb. Vsi poskusi spreminjanja volilne zakonodaje, ki bi zagotovili odločilen vpliv volivca, so v parlamentu klavarno propadli, saj niso imeli zagotovljene dvotretjinske večine, ki je potrebna za spreminjanje volilnega zakona in ustave Republike Slovenije. Absolutni preferenčni glas po mnenju številnih strokovnjakov zadovoljivo odpravlja to vrzel, a ima hkrati ta rešitev tudi nekatere očitne pomanjkljivosti in slabosti. Čeprav bi volilni upravičenci dejansko dobili večji vpliv na podeljevanje mandatov kandidatom, bi ti skoraj gotovo prihajali samo iz večjih urbanih središč, hkrati pa ni nobenega zagotovila, da bi bila spolna struktura v državnem zboru enakomerno zastopana. Kljub temu smo mnenja, da morebitna sprememba volilne zakonodaje bistvenih kvalitativnih premikov ne bo prinesla. Potrebujemo namreč predvsem višjo raven politične kulture ter dialoškost nove politike in politične elite. Le tako bomo namreč dolgoročno zmogli premostiti iz polpretekle zgodovine izvirajočo polarizacijo slovenske družbe, ki že desetletja hromi razvojne potenciale slovenskega naroda.

Ključne besede: državni zbor, ustavni zakon, volitve, proporcionalni volilni sistem, absolutni preferenčni glas, politična kultura.

Preferential voice and it's influence on the political structures in the Republic of Slovenia

With Constitutional Act, adopted in 2000, the proportional electoral system with a 4 - percent threshold, according to which elections in the slovenian National Assembly are held, has been elevated to the constitutional level. Ever since, despite the clear diction of the fifth paragraph about decisive influence of voters on the allocation of seats, the electoral system has not been the subject of substantial changes. All attempts to alter the electoral law, which would provide a decisive influence of voters, miserably failed in parliament, because a two-thirds majority, required to amend the electoral law and the Constitution of the Republic of Slovenia, hasn't been provided.

Absolute preferential vote, according to many experts, satisfactorily addresses this gap, but the solution on the other hand has some obvious shortcomings and weaknesses. Despite the fact, that rightful voters would actually have a decisive impact on the allocation of mandates, the candidates would almost certainly come only from major urban centers and there is no guarantee provided that the gender structure in the slovenian National Assembly would be equally represented. Nevertheless, we believe that any amendment to the electoral law will not lead to essential qualitative shifts. What we need above all, is a higher level of political culture, the interlocution of new policies and of political elites. Only then we will be able to overcome the polarization of slovenian society, originating in the near-past, which has been paralyzing development potentials of the Slovenian nation for decades.

Key words: National Assembly, Constitutional Act, elections, proportional electoral system, absolute preferential vote, Political Culture.

KAZALO

1 UVOD	8
1.1 TEŽAVE SE (NA)KOPIČIJO	15
1.2 TEZE, METODOLOGIJA IN STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA	19
2 VOLILNI SISTEM (LJUDSKA SUVERENOST IN VOLITVE).....	21
2.1 VOLILNI SISTEM.....	23
2.1.1 NAČELA VOLILNEGA SISTEMA	24
2.1.2 SPLOŠNA VOLILNA PRAVICA	24
2.1.3 NEPOSREDNA VOLILNA PRAVICA	26
2.1.4 SVOBODNA VOLILNA PRAVICA	26
2.1.5 TAJNOST GLASOVANJA.....	26
2.2 DRUGE PRVINE VOLILNEGA SISTEMA	27
2.2.1 VOLILNE ENOTE.....	27
2.2.2 KANDIDIRANJE	30
2.2.3 GLASOVANJE	31
2.2.4 ORGANIZACIJA VOLITEV	31
2.2.5 EVIDENCA VOLILNE PRAVICE.....	32
2.3 PROPORCIONALNI VOLILNI SISTEM V SLOVENIJI (IZBIRA VOLILNEGA SISTEMA).....	32
2.3.1 ODLOČITEV ZA	34
2.3.2 PRO ET CONTRA.....	35
2.4 PROPORCIONALNI VOLILNI SISTEM V SLOVENIJI.....	42
2.4.1 PRIMER PREDČASNIH DRŽAVNOZBORSKIH VOLITEV LETA 2014.....	45
3 PREFERENČNO GLASOVANJE.....	54
3.1. PERSONALIZACIJA VOLITEV	56
3.2 POLITIČNE STRANKE	61
3.3 ZAKONODAJNI POSTOPKI	64
3.3.1 PRVI ZAKONODAJNI POSTOPEK.....	64
3.3.2 DRUGI ZAKONODAJNI POSTOPEK.....	66
3.3.3 JAVNA PREDSTAVITEV MNENJ IN KONEC POSTOPKA	67
3.3.4 TRETJI ZAKONODAJNI POSTOPEK.....	68
3.3.5 PRIMERJAVA REZULTATOV	68
4 MEDIJSKO POROČANJE.....	72

4.1 DELO.....	72
4.2 DNEVNIK	77
5 SKLEPNE UGOTOVITVE.....	82
6 LITERATURA.....	90
PRILOGE	101
PRILOGA A: Izračun števila mandatov na državni ravni po d'Hondtovi formuli.....	101
PRILOGA B: (delitev dodatnih mandatov na državni ravni)	105
PRILOGA C: (Poglavitne rešitve absolutnega preferenčnega glasovanja iz leta 2011).....	106

KAZALO SLIK

Slika 1.1: Zaupanje v institucije (marec 2007)	11
Slika 1.2: Zaupanje v institucije (junij 2014).....	12
Slika 1.3: Zadovoljstvo z demokracijo (marec 2007)	13
Slika 1.4: Zadovoljstvo z demokracijo (junij 2014).....	13
Slika 1.5: Kakšno demokracijo imamo? (marec 2014)	14
Slika 1.6: Volilna udeležba na parlamentarnih volitvah po letih.....	18
Slika 2.7: Volilne enote na ozemlju Slovenije.....	29
Slika 2.8: Dodelitev mandatov na ravni volilnih enot v 6. volilni enoti	48
Slika 3.9: Cilji predlagane novele zakona skupine poslancev – mnenje Vlade RS	66

KAZALO TABEL

Tabela 2.1: Število in delež glasov posameznih kandidatnih list na predčasnih volitvah 2014.....	46
Tabela 2.2: Parlamentarne stranke na predčasnih volitvah 2014	47
Tabela 2.3: Izidi glasovanja po volilnih enotah na predčasnih volitvah 2014	47
Tabela 2.4: Skupno število mandatov strank na ravni volilnih enot	49
Tabela 2.5: Delitev mandatov na državni ravni.....	49
Tabela 2.6: Razdelitev mandatov na državni ravni	50
Tabela 2.7: Dodatni mandati po delitvi na državni ravni	50
Tabela 2.8: Ostanki glasov v 6. volilni enoti.....	51
Tabela 2.9: Ostanki glasov na ravni volilnih enot	52
Tabela 3.10: Kandidatni listi strank SMC in DeSUS v 6. volilni enoti.....	69

1 UVOD

S sprejemom in razglasitvijo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ustavnega zakona za izvedbo le-te in Deklaracije o neodvisnosti v Uradnem listu, 25. junija 1991, se je po več kot 45 letih totalitarnega komunističnega režima Slovenija podala na, z današnje perspektive, mukotrpno pot snovanja demokratičnega ustroja države, vseh njenih podsistemov in ne nazadnje družbe kot celote.

Zakaj mukotrpno? Po nekaj več kot 25 letih lahko namreč s precejšnjo mero gotovosti govorimo o splošnem nezadovoljstvu s stanjem demokracije v Sloveniji.

Samo nekaj let po nastopu samostojnosti, leta 1995, se v zborniku Meje demokracije že pojavi (kar seveda ne pomeni, da v javnem diskurzu ni bilo prisotno že prej) relevantno vprašanje, ki vse do danes ni izgubilo svoje tehtnosti, še več, iz leta v leta postaja vse bolj aktualno.

Vprašanje, ki ga v svojem filozofsko naravnem prispevku z naslovom Demokracija za vsako rabo izpostavi avtor Rudi Riha, se glasi: „Kako je mogoče, da je v Sloveniji pet let po reinveciji demokracije raven politične kulture pod ravniyo, značilno za civilnodružbeno politično kulturo v Sloveniji pet let pred zmago demokratičnega reda?“ (Riha 1995, 73).

Konkretno vprašanje, ki implicitno kaže na razočaranost nad ubrano smerjo (dela) slovenske politike, a hkrati, kar je po mnenju avtorja besedila bistvenejšega pomena, tudi na soodgovornost za takratne razmere (ne v smislu dejanske odgovornosti, temveč v pomenu, „da zaradi tega, ker se okoliščine niso razvile tako, kakor smo hoteli, nimamo pravice resignirati nad demokracijo, odreči se svojim nekdajim bojem za politiko emancipacije (prav tam), je izpostavljeno v nekoliko drugačnem kontekstu – zbornik je namreč prvenstveno namenjen poglobljeni analizi vzrokov za vzpon slovenskega pritlehnega populizma in nacionalistične retorike – a ga je, ob časovnih modifikacijah (po vsebinski plati bi zaradi dandanašnjega oživljanja totalitarističnih praks demokratično izvoljenih vlad in parlamentov ob vse bolj glasnem konsenzu večinskega javnega mnenja nemara moralo privzeti še radikalnejšo različico kritike), mogoče aplicirati tudi v kontekst pričujoče diplomske naloge.

Kritike slovenske politične sfere in drugih pomembnih podsistemov ter inštitucij z bistveno vlogo v procesih odločanja in vladanja ne pojenjajo niti v kasnejšem obdobju. Nasprotno, ne samo, da postajajo pogostejše, njih ost je, ne glede na torišče pogledov, ki so nemalokrat diametralno nasprotni, vedno bolj ostra, in kar naravnost, brez ovinkarjenja, kličejo po spremembah tako institucionalnega ustroja kot tudi pravno-formalnih norm.

Žlahtni opazovalec in komentator družbe ostrega jezika Boris Kobal je 11. marca 2016 s komedijo Staro za novo, v kateri se s soavtorjem Tinom Vodopivcem lotevata nekaterih tehtnih vprašanj sodobnega časa, kot so staranje, mladost, ljubezen, zapuščina generacija, sinergija mladih in starih, nastopil v Beli Cerкви. Ob mojem vprašanju, kje iskati vzroke za razraščajoče težave različnih generacij, ko nekoč preprosta dilema, na komu svet stoji, zaradi različnih življenjskih okoliščin, ki izvirajo v aktualnih družbenih, ekonomskih, političnih razmerah, še zdaleč nima več povsem enoznačnega odgovora, Kobal decidirano odgovori: „To je svetovni trend, verjetno so nas marsičesa ogoljufali v tej državi, ljudje bežijo ven, imamo migrantsko krizo na vseh nivojih, predvsem pa ne zaupamo več nobenemu, politiki še najmanj, ampak zato naj se vpraša politika, ker so tako pripeljali do neke točke, kjer niso vredni minimalnega zaupanja več. Nobeden!“¹

Nazornih indicev, ne zgolj aktualnih, o stanju duha v državi in splošno razširjenem nezadovoljstvu z razvojem demokratičnega ustroja v Sloveniji je še bistveno več.

Kot denimo v letu 2008 izdanem zborniku esejev z naslovom Pet minut demokracije – podoba Slovenije po letu 2004 ugotavljajo nekateri eminentni slovenski intelektualci, poznavalci in strokovnjaki, ki se raziskovalno, znanstveno ali publicistično ukvarjajo s teorijo demokracije, zgodovino, notranjo in zunanjo politiko, človekovimi pravicami, mediji, šolstvom, univerzami, kulturo, religijo ter številnimi drugimi za državo in družbo relevantnimi področji, „je slovenska demokracija po državnozborskih volitvah leta 2004 skrenila v dolgotrajnejše procese omejevanja demokracije, zaradi katerih se bodo učna leta nepričakovano podaljšala, to pa bo vplivalo tudi na že dosežene demokratične standarde.“ (Drčar Murko in drugi 2008, 9)

Mojca Drčar Murko, dolgoletna novinarka časopisne hiše Delo in med leti 2004 in 2009 poslanka v evropskem parlamentu, s preostalimi soavtorji uvodnika strne nekatere ugotovitve v publikaciji sodelujočih piscev prispevkov (slednji, kot pravi, 16 let po nastanku neodvisne države stanje duha v Sloveniji ocenjujejo na osnovi sodobne socialno-liberalne misli), ki „kažejo nezadovoljivo politično in intelektualno stanje sodobne slovenske družbe in se ne ujemajo s podobo Slovenije kot najuspešnejše srednjeevropske tranzicijske države (Drčar Murko in drugi 2008, 14).

¹Izjava Borisa Kobala je nastala v okviru poročanja o predstavi za televizijo Vaš kanal. V arhivu, dostopnem na spletnem mestu www.vaskanal.com, izjave ni mogoče najti, ker v prispevku pod istoimenskim naslovom predstave ni bila uporabljena. Transkripcijo celotnega intervjuja hranim v osebni arhivu.

Družbenoekonomski sistem je bil pred letom 2004, ko je Slovenija tako navzven kot navznoter „delovala kot moderna, zrela in liberalnodemokratska država“, relativno imun na polarizacijo po središčni ideološko-zgodovinski ločnici, po zmagi konservativnega bloka na parlamentarnih volitvah leta 2004 pa je težnja, tako Drčar Murkova, k polarizaciji družbe na ideološki podlagi postala trajna značilnost političnega življenja (Drčar Murko in drugi 2008, 14).

Prav ta ideološka polarizacija slovenskega političnega prostora in posledično družbe kot celote pomembno prispeva k apatičnosti in vse večji apolitičnosti volilnega telesa, kar politika in interesne sfere s pridom izkoriščajo. Po drugi strani tudi hromi razvojne potencialne države, saj so se politične stranke v nadaljnjih letih, navkljub številnim pozivom civilne družbe, znanstvene sfere in gospodarstva², nezmožne poenotiti o najmanjšem skupnem imenovalcu – o temeljnih razvojnih prioritetah in perspektivah, dokumenti, ki pogosto nastanejo kot plod različnih simpozijev, srečanj, pogovorov (denimo pri predsedniku države), pa nemalokrat eksistirajo le kot mrtva črka na papirju, torej na deklarativni ravni, medtem ko dejanskega prenosa spoznanj v prakso skorajda ni.

Vse, na tem mestu precej posplošene ugotovitve, med državljani Republike Slovenije (zadostuje že bežen pogled na komentarje pod novicami na posameznih novičarskih portalih) le krepijo občutek brezizhodnosti in odsotnosti vsakršne razvojne paradigme slovenske družbe, za katero se zdi, da vse od nastopa ekonomske krize v letu 2008 ne samo stopica na mestu, temveč smo hkrati priča regresivnim družbenopolitičnim procesom.

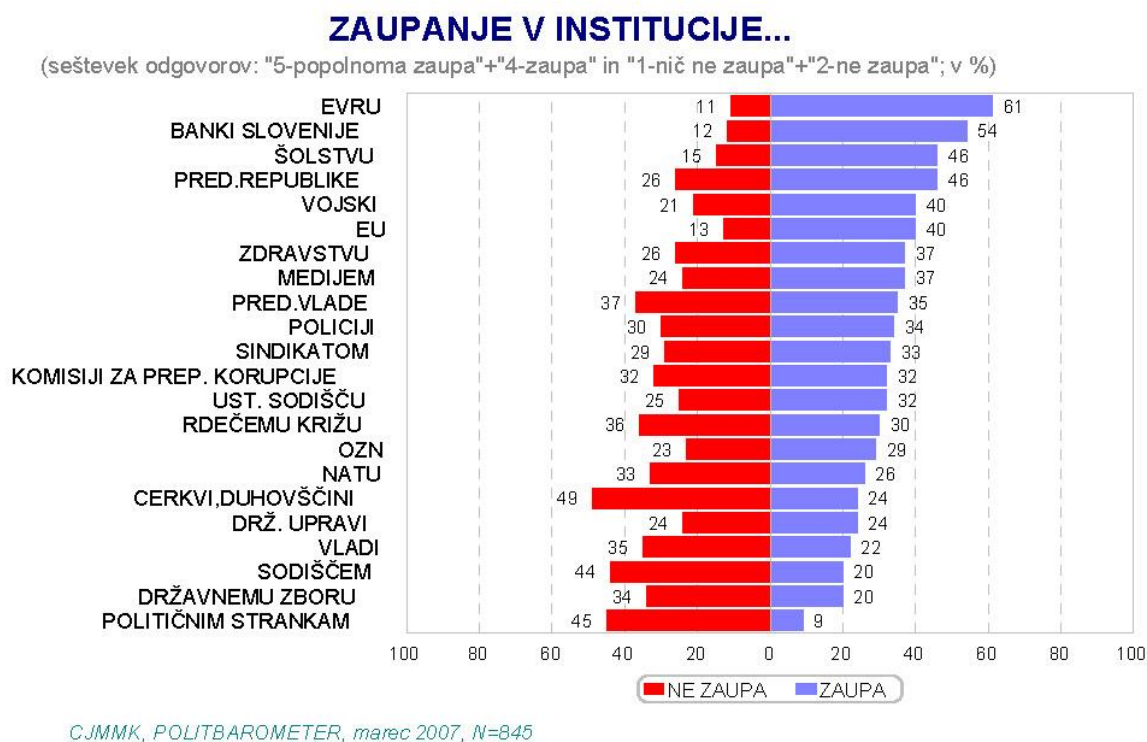
Zgoraj zapisanemu pritruje tudi Drčar Murkova s soavtorji, ki pravi, da „zazrtost v preteklost oziroma kreiranje dnevne politike na ideoloških zgodovinskih temah hromi ustvarjalne moči in ovira sprejemanje dolgoročnih ukrepov kulturne, znanstvene in druge politike. Razvoj liberalnodemokratske države pa ovira tudi apolitičnost večine prebivalstva.“ (Drčar Murko in drugi 2008, 14).

²Temeljne zahteve slovenskega gospodarstva po preoblikovanju oziroma modernizaciji poslovnega okolja so običajno v strnjeni obliki izražene na Vrhu slovenskega gospodarstva, ki ga organizira Gospodarska zbornica Slovenije.

Nepretrganost, skorajda že vsakdanjost političnih spopadov na ideološki točki preloma (liberalno – konservativno, partizanstvo – domobranstvo), posledično v strokovnosti in laični javnosti uveljavljena percepcija o nizki politični kulturi, nezmožnost iskanja kompromisnih rešitev v polju politike ter odsotnost prepotrebnih dolgoročnih vizij razvoja demokratične Slovenije kot izrazitega problema niso prepoznali strokovnjaki, publicisti, novinarji in drugi znanstveni delavci, temveč se ta še kako očitno zrcali v enem izmed ključnih, a ne najpomembnejšem, lakmusovem papirju stanja duha v družbi – raziskavi Slovenskega javnega mnenja, najširši družboslovni empirični raziskavi v Sloveniji (CJM 2016, 19. marec), ter raziskavi Politbarometer, ki ju vrsto let opravlja Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij.

Iz raziskave Politbarometer, ki je bila na reprezentativnem vzorcu polnoletnih oseb opravljena denimo marca 2007 (glej Sliko 1.1), je jasno razvidno, da državljani med institucijami najmanj zaupajo prav političnim strankam in državnemu zboru (CJM 2016, 19. marec), medtem ko je vlada Republike Slovenije (takratna prva, izrazito konservativna Janševa vlada) deležna le malenkost boljše ocene, a je ta še vedno v globoko rdečih stopnjah nezaupanja.

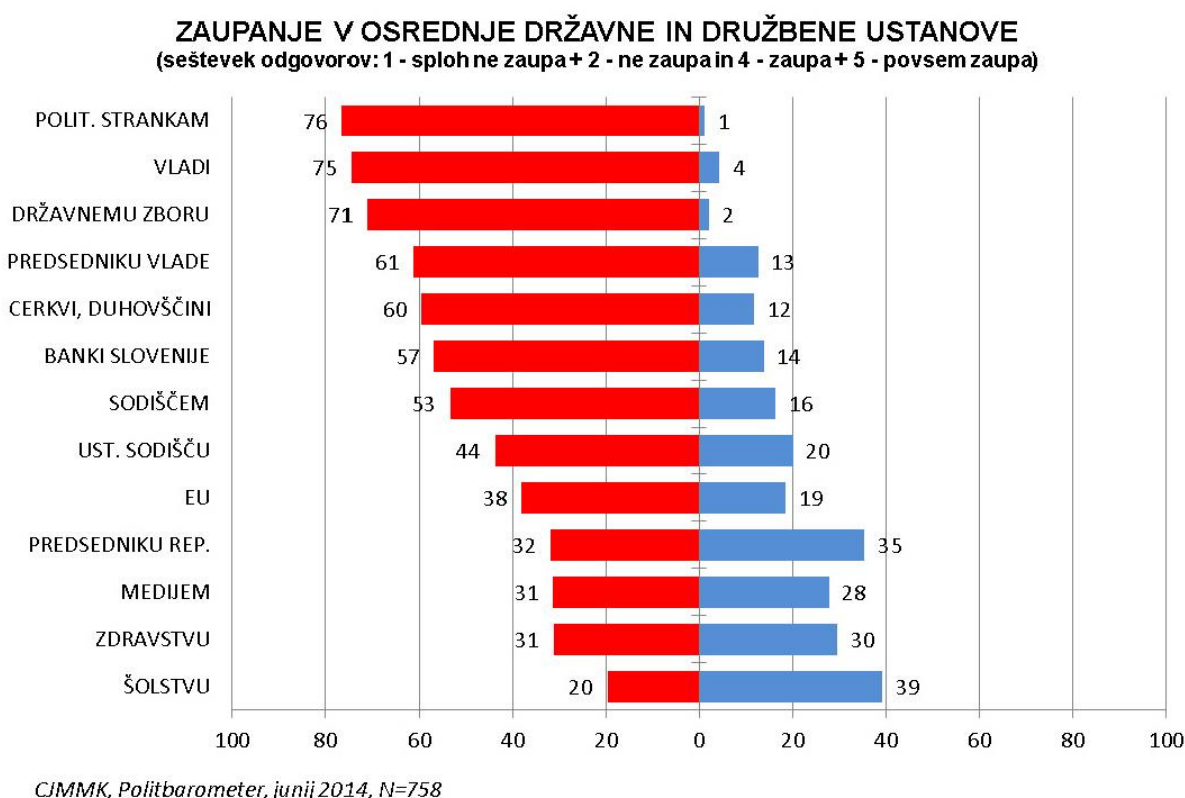
Slika 1.1: Zaupanje v institucije (marec 2007)

Vir: Center za raziskovanje javnega mnenja (2016).

Nič drugačno ni stanje junija 2014 (glej Sliko 1.2). Na dnu lestvice zaupanja v institucije še vedno vztrajajo prav politične stranke, vlada in državni zbor. V sedemletnem obdobju so torej politične stranke zamudile oziroma celo zapravile nepregledno število priložnosti, da bi si ne samo povrnila ugled, temveč da bi, po nastopu svetovne ekonomske krize, poiskale in pomembno sooblikovale nove vzorce obnašanja in ravnanja v iskanju „izgubljene“ identitete demokratične države.

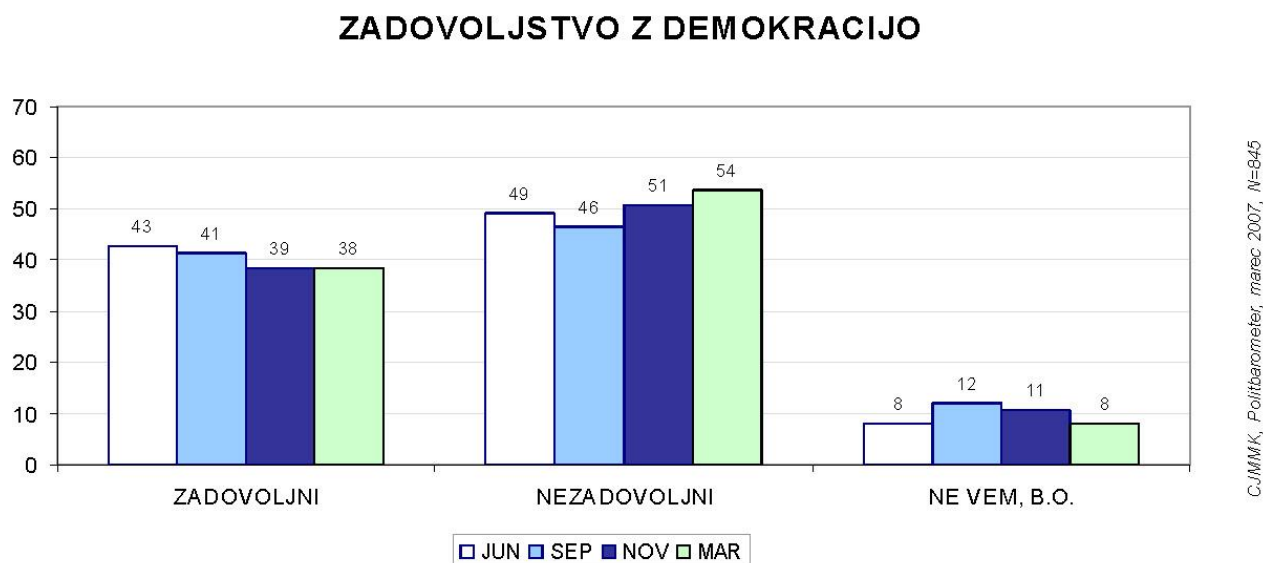
Slika 1.2: Zaupanje v institucije (junij 2014)

Vir: Center za raziskovanje javnega mnenja (2016).

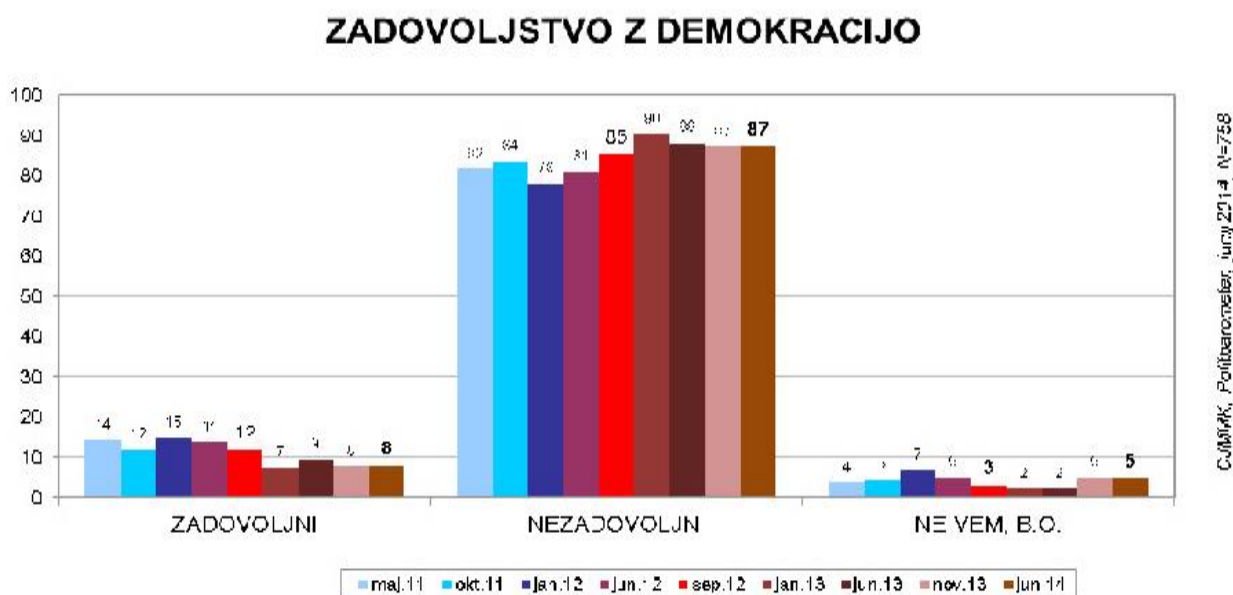
Konkretno razliko med omenjenima raziskava je mogoče zaznati tudi v primerjavi stopnje zadovoljstva s stanjem demokracije v Sloveniji. Če je bilo denimo še leta 2007 (glej Sliko 1.3) le nekaj več kot polovica anketiranih nezadovoljnih z demokracijo v Sloveniji (približno 40 odstotkov anketiranih meni nasprotno), pa ta odstotek v raziskavi, opravljeni v juniju 2014, (glej Sliko 1.4), na reprezentativnem vzorcu 758 oseb, poskoči skorajda v neslutene in alarmantne višave – nezadovoljnih z demokracijo je kar 87 odstotkov anketiranih.

Slika 1.3: Zadovoljstvo z demokracijo (marec 2007)

Vir: Center za raziskovanje javnega mnenja (2016).

Slika 1.4: Zadovoljstvo z demokracijo (junij 2014)

Vir: Center za raziskovanje javnega mnenja (2016).

Izjemno nizko vrednotenje državnih inštitucij, všteti politične stranke, nazorno priča o tem, kar v zborniku prispevkov Pet minut za demokracijo ugotavlja doktor socioloških znanosti in siva eminenca javnomnenjskih raziskav v Sloveniji Niko Toš, da se „ljudje...v

državopolitičnem kontekstu...čutijo omejeni, utesnjeni, lahko bi celo rekli izključeni iz njega.“ (Toš v Drčar Murko in Drugi 2008, 77)

Tudi raziskava Slovenski utrip novogoriške Fakultete za uporabne študije iz marca 2014 (glej sliko 1.5) potrjuje prevladujoče nezadovoljstvo z demokracijo v Sloveniji, saj je več kot polovica izmed 912 anketirancev na vprašanje „Kakšno obliko demokracije imamo v Sloveniji?“ odgovorila, da demokracijo z velikimi težavami, kar 22 odstotkov pa jih meni (čeprav tovrstni odgovori ob branju vendarle botrujejo tudi rahlim ciničnim nasmeškom), da demokracije v Sloveniji sploh ni (FUDŠ 2016, 19. marec).

Slika 1.5: Kakšno demokracijo imamo? (marec 2014)

Vir: Fakulteta za uporabne družbene študije (2016).

Poosamosvojitveno navdušenje državljanov in državljanek je več kot očitno kaj kmalu splahnelo. Praktično že v naslednjih dveh letih je zaznati korenit padec zaupanja v državne institucije in z izjemo rahlih nihajev navzgor v posameznih kratkih obdobjih dosledno vztraja na nezavidljivih zadnjih mestih.

Visoke stopnje nezaupanja, nezadovoljstva in kritičnosti do političnih institucij sprožajo resne in tehtne pomisleke o stanju parlamentarne demokracije v Sloveniji že vse od nastanka, a so vsa opozorila tako ali drugače, morebiti tudi načrtno, preslišana (Toš v Drgač Murko in drugi 2008, 87.)

Zaupanje ljudi v sistem je eden izmed fundamentov vsakokratne demokratične institucionalizacije družbe, saj stopnja zaupanja izkazuje raven legitimitete sistema (Toš v Drgač Murko in drugi 2008, 88). Trditi, da zaradi izrazito negativne slike politični oziroma družbeni sistem nima oziroma ne uživa več potrebne legitimnosti, bi bilo na tem mestu preuranjeno, tudi zgrešeno, a vendarle ga prav ta podoba že dlje časa konkretno postavlja pod povečevalno lupo strokovnih in drugih peres, in sicer zaradi razlogov, kot jih v sklepnih mislih navaja Toš:

Nizko izraženo zaupanje določujoče zamejuje in omejuje druge oblike participatornega delovanja državljanov in izvajanja nadzornih vlog nosilcev oblasti. Procesi političnega odločanja tako zgubljajo svojo široko demokratično bazo in so preneseni v roke maloštevilnih profesionaliziranih političnih upravljavcev. V takšnih razmerah ostajajo politične stranke – kot sistemsko gonilo procesov demokratičnega odločanja – pravzaprav v lasti ozkih gremijev in v svoji sprevrženi vlogi. Njihovo delovanje ne vzbuja zaupanja pri ljudeh (Toš v Drčar Murko in drugi 2008, 91).

1.1 TEŽAVE SE (NA)KOPIČIJO

Globok razkorak, tudi prepad, ki je v zadnjih letih zazeval med pričakovanji državljanov in državljanek ter demokratično izvoljenimi predstavniki ljudstva, se v „skrajni“ obliki razgali na spontano zasnovanih vseslovenskih ljudskih vstajah v letih 2012 in 2013, ki sicer, kar je na tem mestu vsekakor potrebno poudariti, relativno hitro izgubijo svoj začetni „revolucionarni“ naboj in vero v temeljito preobrazbo družbenega in vrednostnega sistema. Utemeljene na boju zoper tako imenovane centre moči, klientelizem, korupcijo in slovensko različico kapitalizma, ki je tesno prepleten s politično nomenklaturo vseh barvnih spektrov, kar mu, kot na več mestih ugotavljajo različni ekonomski strokovnjaki, daje nevzdržno domačijsko obliko s številnimi stranpotmi, vendarle botrujejo k prebujanju poprej speče ali popolnoma odsotne civilne družbe in mobilizaciji oziroma politični participaciji nekaterih vidnih intelektualcev in posameznikov.

Kot je na Delovi javi tribuni, organizirani 25. aprila 2013 v okviru projekta Revolt in alternative, le nekaj dni pred načrtovano 5. vseslovensko ljudsko vstajo, dejal eden izmed nosilcev takratnega civilno-družbenega gibanja, Uroš Lubej, je Slovenija postala bogatejša za močno civilno družbo, zametke novih političnih strank, gibanje (s svojimi zahtevami, op. p.) pa je močno vplivalo tudi na obstoječe stranke v parlamentu (Delo).

Na isti tribuni Nikola Janović ob vprašanju o morebitnem nastanku nove politične stranke, ki bi vzniknila na vstajniškem duhu, sicer nakaže, da tovrstne dileme nimajo primarnega značaja, da jih torej velja pustiti ob strani, poudari pa, da „politična participacija niso samo stranke, ampak tudi aktivni in pasivni pritiski na oblast. Je pa ob odsotnosti politike treba poiskati nov politični subjekt, koliko so ljudje pripravljeni biti aktivni, pa je drugo vprašanje.“ (Delo)

Razvoj dogajanja v kasnejših mesecih tudi dejansko privede do ustanovitve posameznih strank, ki svojo „energijo“ pomembno črpajo, svoje programe pa osmislijo na vstajniškem duhu vseslovenskih civilno-družbenih gibanj. Mednje ob stranki Solidarnost, ki navkljub združitvi treh pomembnih vstajniških gibanj v nacionalnem merilu na političnem parketu ne predstavlja pomembnega akterja (Solidarnost.si), lahko uvrstimo še marca 2014 nastalo stranko koalicije levičarskih strank, Združeno levico (v nadaljevanju ZL), ki s podpisom koalicijske pogodbe pod svojim dežnikom združi tri programsko sorodne stranke: Demokratično stranko dela, Inicativo za demokratični socializem ter Stranko za ekosocializem in trajnostni razvoj Slovenije. Združeni levici se kasneje pridružijo še nekatera druga, idejno in programsko sorodna civilno-družbena gibanja (Gibanje za pravično družbo – GPD, Kulturno politično društvo Svoboda-Straža, Lista Skupaj za pravično skupnost – SPS iz Maribora) ter številni avtonomni posamezniki (Zdruzena-levica.si).

S prebojem Združene levice v parlament na državnozborskih volitvah jeseni 2014 novonastala stranka pridobi status pomembnega političnega subjekta.

Nekaj tovrstnega vstajniškega značaja bi lahko hkrati pripisali tudi pred državnozborskimi volitvami leta 2014 nastali stranki Mira Cerarja (v nadaljevanju SMC) s programskimi poudarki na krepitvi pravne države, visokih etičnih standardih, transparentnosti in strpnosti v družbi (Delo), ki se kasneje preimenuje v Stranko modernega centra, ter stranki Zavezništvo Alenke Bratušek (v nadaljevanju ZAAB). Obe sta nastali le 6 tednov pred predčasnimi državnozborskimi volitvami, a ob pomembni razliki, saj je zlasti slednja, stranka ZAAB, svoj politični kapital črpala iz takrat še aktualnega statusa mandatarke njene ustanoviteljice (Delo.si).

Pojav novonastalih strank, in še to nemalokrat le nekaj mesecev pred državnozborskimi volitvami, ni nov. Podobni procesi, a v bistveno manjših razsežnostih, so se odvijali tudi pred državnozborskimi volitvami leta 2011, na katerih je prepričljivo zmago osvojila dober mesec dni pred volitvami ustanovljena stranka Zorana Jankovića, Pozitivna Slovenija (Wikipedia.org), pomembno vlogo pri takratnem sklicu državnega zbora pa ima tudi stranka

Državljska lista. A že na predčasnih volitvah v parlament julija 2014 je avra relevantnosti obema odvzeta.

Nezadovoljstvo z etabliranimi političnimi subjekti, katerih število ne variira bistveno (z obličja političnega prostora v preteklosti izginejo vrsto let najmočnejša stranka, Liberalna demokracija Slovenije, stranka Zares, na politično margino pa sta potisnjeni tudi populistična Slovenska nacionalna stranka in Slovenska ljudska stranka) in ki po mnenju dobršnega dela državljanov in državljanek ne ponujajo ustreznih odgovorov na izzive sodobnega časa, tako botruje nastanku posameznih novih strank, ki pa se, kot v intervjuju za Mladino oceni dr. Žiga Vodovnik, doktor političnih znanosti, predavatelj na Fakulteti za družbene vede, prehitro „vdajo“ in vstopijo v strankarsko areno z iluzornimi pričakovanji o poštenu tekmi (Mladina.si). Drži, da se večina novonastalih strank na državnozborskih volitvah dobro odreže, še več, dve izmed njih na volitvah 2011 in 2014 (Pozitivna Slovenija in takratna Stranka Mira Cerarja) celo dobita največje število glasov volivk in volivcev, a do pričakovanih sprememb v vzorcih političnega ravnanja in odločanja vendarle ne pride, kar ne nazadnje pritrjuje njegovemu mnenju, da naskakovanje države in posledično spreminjanje družbenih in političnih razmer skozi institucionalne kanale ni ključnega pomena.

Vodovnik v intervjuju v Mladini tudi poudari:

„Ko iščemo hibe demokracije v Sloveniji, delamo napako, ker se ukvarjamo le s tem, kako in koga bomo volili in kaj storiti, da bo politični razred odgovornejši. Demokracijo je treba misliti popolnoma drugače. Demokracija ni le akt volitev, ampak predvsem to, kar se dogaja v letih pred volitvami in po njih. Zato pa je treba oživiti duha demokracije. Zgodovina uči, da se ključne spremembe niso zgodile, ko je bila na oblasti ta ali ona politična opcija, ampak takrat, ko so bila močna družbena gibanja (Mladina.si).

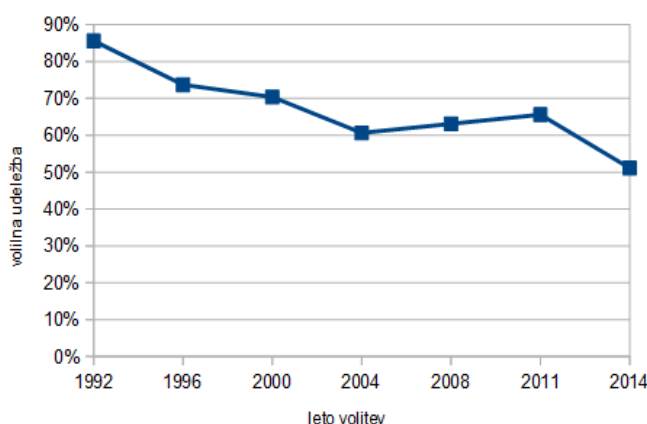
Ob nastanku novih strank, tako ali drugače vzniklih na civilno družbenih pobudah in gibanjih, ko se ta zunaj institucionalni prostor znova pomembno „izprazni“, bi pričakovali znaten vpliv na reševanje enega poglobitnih problemov sodobne demokratične družbe – tako imenovan pojav demokratičnega deficita oziroma apolitičnosti, resigniranosti, apatičnosti dobršnega dela volilnega telesa – a podatki tega še zdaleč ne potrjujejo.

Če je bila volilna udeležba na državnozborskih volitvah leta 2000 še relativno visoka, 70-odstotna, se že na naslednjih, leta 2004, pomembno zniža in znaša dobrih 60 odstotkov. Kar 40 odstotkov volilnih upravičencev se torej rednih volitev takrat ne udeleži. Na naslednjih

dveh volitvah, leta 2008 in predčasnih volitvah leta 2011, volilna udeležba nekoliko zraste in znaša dobrih 63 odstotkov leta 2008 oziroma dobrih 65 odstotkov leta 2011 (Državna volilna komisija, v nadaljevanju DVK).

Vstajniško vrenje, ki, tudi z nasilnimi in nevarnimi eskapadami, eksplicitno opozori, da je slovenska politična nomenklatura zašla v slepo ulico, in, kot smo omenili zgoraj, botruje nastanku posameznih političnih strank, ne privede do večje volilne udeležbe, še več, slabih 50 odstotkov volilnih upravičencev volitve kratkomalo ignorira. Pustimo ob strani dejstvo o neprimernem času izvedbe predčasnih državnozborskih volitev med letnimi dopusti (čeprav tudi to dejstvo bržkone pomembno vpliva na nizko udeležbo), a podatek, da se je volitev poslancev v Državni zbor RS med vsemi, ki so imeli pravico glasovati, teh pa je bilo skupaj 1.713.067, udeležilo le 885.860 volivcev, težavo razgali pravzaprav do obisti (DVK).

Slika 1.6: Volilna udeležba na parlamentarnih volitvah po letih

Vir: Večer.si.

Pereče vprašanje se ne razgali zgolj na primeru državnozborskih, temveč tudi na lokalnih volitvah in še zlasti na referendumskih odločanjih kot načinu izvajanja neposredne demokracije.

Problem je torej širši, nima enoznačnega odgovora, saj je vzrokov za volilno abstinenco nemara toliko, kolikor volivcev ne odda glasovnice. A alarmantno nizka volilna udeležba na zadnjih parlamentarnih volitvah leta 2014, najnižja doslej, naravnost kliče po temeljitnem in tehtnem premisleku o vzrokih, posledicah, predvsem pa načinih za odpravo pasivnega bojkota starih političnih elit. Skratka, potrebno je odgovoriti na preprosto, a nadvse zahtevno nalogo: kako med državljani in državljankami, volivci in volivkami ponovno obuditi (ali prebuditi)

občutek soudeležbe v procesih odločanja, torej pri oblikovanju vladnih in zakonodajnih politik.

Med vprašanji, ki jim je po mojem mnenju v tem oziru nujno treba posvetiti izdatno mero pozornosti, je prav sama narava volilnega sistema. Kot smo pokazali zgoraj, rigidnega političnega sistema ni mogoče tako zlahka spreminjati, kar dokazujejo novonastale politične stranke, ki so bile, navkljub izdatnemu političnemu kapitalu, pridobljenemu na posameznih volitvah, kratkomalo bodisi nemočne bodisi nezmožne spreminjati in premagovati ustaljene vzorce političnega prostora (sploh ob dejstvu, da v sedanjem sklicu državnega zbora poslanske sedeže zaseda le 26 „starih“ poslancev) (Delo), ki je zadnja leta pod nenehnim in vse bolj kritičnim pritiskom dela slovenske javnosti.

Vse od nastopa samostojnosti in prvih volitev do danes lahko poslušamo očitke o neustreznem volilnem sistemu in smo hkrati priča posameznim poskusom njegove spremembe. Ob odsotnosti refleksivnih sposobnosti starih in (na žalost novih političnih elit) je skratka potrebno premisliti o možnosti zakonodajnih in ustavnih sprememb, ki bi eventualno privedle k večji udeležbi na volitvah in povečale participativnost državljanov v široko razvejanem sistemu procesov odločanja. Obstoječ volilni sistem z vso nadgradnjo se po lastni skromni oceni tudi nahaja v sami srži problema.

1.2 TEZE, METODOLOGIJA IN STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA

V diplomski nalogi sem v uvodu malce bolj obširno orisal težave slovenskega političnega prostora, ki ga od osamosvojitve naprej determinira visoka stopnja nezaupanja med državljani in državljankami.

Cilj diplomske naloge je (na primeru državnozborskih volitev) prikazati neposredne in posredne posledice obveznega oziroma absolutnega preferenčnega glasu in odprave volilnih okrajev na sestavo državnega zbora (posledično tudi vlade), predvsem pa vpliv na etabrirane politične strukture – stranke. 80. člen Ustave Republike Slovenije namreč jasno določa, da imajo na državnozborskih volitvah odločilen vpliv na dodelitev mandatov poslancem volivke in volivci, a po veljavnem, proporcionalnem volilnem sistemu o poslancu posamezne stranke dejansko odloča primerjava rezultatov med volilnimi okraji, velik vpliv na izvolitev pa imajo predvsem stranke z določitvijo mesta, ki ga kandidat zaseda na strankarski listi. Diplomsko delo bo vključevalo tudi primerjalno analizo člankov o preferenčnem glasu in morebitnih

kritikah obstoječega volilnega sistema v etabliranih slovenskih medijih (Delo; Dnevnik) z namenom ugotoviti naklonjenost (posameznega medija, strokovnjakov) uvedbi preferenčnega glasu oziroma sami spremembi volilnega sistema.

V diplomskem delu se bomo osredotočili na naslednje hipoteze: šele uvedba absolutnega preferenčnega glasu bi v celoti uresničila zahteve 80. člena Ustave Republike Slovenije. V nadaljevanju bom dokazoval, da uvedba prednostnega glasu pomeni večjo personalizacijo volitev, saj volivec ne izbira le med političnimi opcijami, temveč tudi med kandidati znotraj posamezne stranke. V okviru tretje hipoteze bom preveril, ali držijo pomisleki političnih strank, da v primeru preferenčnega glasu periferna območja ne bi več imela poslanca v državnem zboru.

V diplomskem delu bomo uporabili opisne (deskriptivne) metode za pojasnitev temeljnih pojmov, kot so volitve, volilni sistem, preferenca, preferenčni glas itd. ter analizo in interpretacijo primarnih virov (Zakon o volitvah v državni zbor, Ustava RS, članki, strokovne publikacije ...) in drugih sekundarnih virov.

Diplomska naloga je razdeljena na pet poglavij: uvodnega, treh osrednjih in sklepnega poglavja. V uvodnem so opredeljeni problematika in predmet preučevanja oziroma cilj diplomskega dela, podrobneje o pojasnjene hipoteze ter metodološki pristop. V drugem delu so bolj ali manj temeljito opredeljeni vsi relevantni pojmi, ki jih povezujemo s pojmom volilni sistem, predstavljeno je preferenčno glasovanje, nemalo pozornosti pa posvetimo še generalni primerjavi volilnih sistemov. V osrednjem delu se prav tako izdatno posvetimo pojmu (z ozirom na zahteve ustave) personalizacije volitev, medtem ko sta zadnja sklopa posvečena analizi in izsledkom diplomskega dela ter potrditvi oziroma zavrnitvi predvidenih hipotez.

2 VOLILNI SISTEM (LJUDSKA SUVERENOST IN VOLITVE)

S sprejemom Ustave, najvišjega pravnega akta, 23. decembra 1991, je Slovenija dokončno potrdila nekajletne napore civilne družbe, novonastalih političnih strank, gibanj ter na plebiscitu premočno izražene volje ljudstva po samostojni in demokratični republiki.

Več desetletni totalitarni režim je dokončno pristal na smetišču zgodovine, nosilec suverene, to je najvišje, neomejene in neodvisne oblasti, pa naposled, in to ne le navidezno, temveč dejansko, postane ljudstvo.

Na zamisli ljudske suverenosti, kar pomeni, da vsa oblast v državi izhaja iz ljudstva, da pripada ljudstvu in da nosilci oblasti delujejo kot predstavniki ljudstva, je utemeljen sodoben model demokratične oblike političnega sistema (Grad in drugi 1996, 19–20; Grad 2000, 17).

Izvrševanje načela ljudske suverenosti poteka na dva temeljna načina. Neposredno, kar je sicer sila redko, saj je običajno povezano z velikimi stroški in zahtevnimi organizacijskimi postopki, vprašanja, ki so podvržena tovrstnemu odločanju, pa vse prevečkrat prezapletena in prezahtevna za običajnega državljana, ter posredno, ko ljudstvo na volitvah izvoli določeno število predstavnikov, ki bodo v njegovem imenu izvrševali oblast in sprejemali temeljne zakonodajne, ustavnopravne in druge odločitve. V tem primeru govorimo o posredni oziroma predstavniški demokraciji (Grad in drugi 1996, 24; Grad 2004, 17).

Sistem posredne demokracije oziroma političnega predstavništva je danes, prav zaradi številnih preprek, predvsem pa dvomov, ki jih zaenkrat še poraja neposredno izvrševanje oblasti (na tem mestu je potrebno poudariti, da bi tehnološke rešitve na praktični ravni tovrstno obliko glasovanja lahko omogočale) najbolj uveljavljen in razširjen v svetu (Grad 2000, 17; Grad 2004, 17). Predstavniško telo je torej prevladujoč način praktičnega izvajanja in uresničevanja ljudske suverenosti ter opravlja tiste naloge, ki bi jih sicer moralo ljudstvo (Zajc 2004, 16).

Ker v kompleksnih družbenih sistemih še ne obstajajo načini, ki bi omogočali, da bi ljudstvo samo razpravljalo in odločalo o zadevah splošnega pomena, se je izoblikovalo predstavništvo ljudstva v različno velikih kolegijskih telesih. Glavni razlog za posredno demokracijo sicer ne tiči v nekompetentnosti volivcev, državljanov, saj zadeve splošnega pomena, o katerih odločajo člani predstavniškega telesa, zadevajo vse, tako volivce kakor poslance, temveč v tem, da v kompleksni družbi ni mogoče ob delitvi družbenih vlog pričakovati, da bi lahko volivci v vsakem trenutku odločali o vseh zadevah splošnega pomena (Zagorc 2009, 52).

Kakofonija mnenj in glasov, če malce ironično karikiramo navidezno situacijo, ko bi to vendarle bilo mogoče, bi bila kratkomalo nepregledna, težave pri sprejemanju skupnih odločitev pa nemara še bistveno težje.

Demokratski ureditvi je torej na nek način politično predstavništvo oziroma parlamentarizem, ki omogoča, da se vsi, nemalokrat tudi izrazito nasprotujoči interesi, pojavijo v urejenem, preglednem okolju (Zajc 2004, 15), imanenten.

Predstavnikom ljudstva je v posredniški obliki demokracije mandat oziroma pooblastilo, da v imenu ljudstva odločajo o najpomembnejših družbenih vprašanjih, na podlagi splošne in enake volilne pravice poverjen na neposrednih volitvah. Izvolitev v predstavniško telo – v slovenskem primeru ima osrednjo funkcijo političnega predstavništva parlament oziroma državni zbor – torej lahko razumemo kot način in sredstvo, s katerim ljudstvo izvajanje svoje suverenosti prenese v roke izvoljenih predstavnikov oziroma političnih strank (Grad 2000, 28).

V sodobnem pojmovanju demokracije, ki jo nekateri opredeljujejo kot institucionalizirano vključenost v politični proces (Ash v Brezovšek 1993, 782), so volitve tako eden najpomembnejših izrazov ljudske suverenosti in nujen pogoj za demokratično oblikovanje najpomembnejših državnih organov, zlasti predstavniškega telesa (Grad in drugi 1996, 255).

Pravzaprav so volitve, ki tudi v Sloveniji predstavljajo eminenten politični dogodek, s političnega vidika edini moment, ko ima oblast v predstavniškem sistemu v rokah ljudstvo. Če odmislimo redka, pa še to (v slovenskem primeru) nemalokrat obskurna referendumska odločanja³, torej omogočajo aktivno sodelovanje ljudstva pri oblikovanju parlamenta, s tem pa imajo volivci tudi posreden vpliv na odločitve, ki jih predstavniško telo sprejema. V pravnem oziru pa je izvoljenim članom posredniškega telesa šele z volitvami dodeljena legalnost in legitimnost za izvajanje oblasti nad državljani (prav tam).

³Zapisano zahteva pojasnilo. V Sloveniji je bilo do sedaj po podatkih Državne volilne komisije izvedenih 21 referendumov. Med „obskurna“ referendumska odločanja uvrščam zgolj tista, ki so bila plod izsiljevanj političnih strank, ki torej z drugimi besedami pomenijo zlorabo tega instituta. Takšni so bili po mojem mnenju denimo referendum o zavarovalnicah, železnicah, nacionalni televiziji, arhivih, delu na črno ..., medtem ko referendumske odločitve o družinskem zakoniku, arbitražnem sporazumu nikakor ne pripisujem obskurnosti, nasprotno, v obeh primerih gre za nadvse relevantni družbeni in politični vprašanji, o katerih parlament ne bi smel odločati samostojno.

2.1 VOLILNI SISTEM

Tako kot so volitve temeljni postulat sleherne demokratično urejene družbe in neločljiv del predstavniške demokracije (Grad 2004, 22), pa neposredno odločanje na volitvah, z izjemo referendumov, zaradi svoje komplementarne in korektivne vloge (Zajc 2004, 24–25), samo po sebi ne pomeni veliko, praktično nič.

Na tekmovalnih, kompetitivnih volitvah oddani glasovi volilnih upravičencev bi namreč brez volilnih sistemov kot enega najpomembnejših sestavnih delov političnega sistema vsake države, ki izraža in potrjuje temeljne politične odnose in oblike določene družbe, bili samo to, oddani glasovi, izpolnjeni glasovalni lističi brez pravega pomena. Katera politična stranka se bo po volitvah zavihtela na oblast, je v znatni meri odvisno predvsem od samega volilnega sistema, to je načina razdelitve mandatov (Grad 2000, 30).

Uporaba različnih volilnih formul namreč lahko privede do povsem različnih rezultatov. Omogoči lahko prevlado večine nad manjšino ali pa zagotovi vpliv na odločanje v parlamentu in državi tudi političnim manjšinam (Grad 2000, 32).

Volilni sistem, ne glede na obliko (večinski, proporcionalni, kombinirani ...), lahko opredelimo na dva načina.

Široko razumevanje oziroma pojmovanje volilnega sistema obsega skupek pravnih norm in predpisov o volilni pravici, organizaciji volitev, postopkih in tehniki volitev (torej glasovanju), ugotavljanju izidov, razdelitvi mandatov, določanju volilnih enot in organov (Grad 2000, 30; Toplak 2000, 14).

V ožjem smislu pa volilni sistem opredelimo kot sistem razdelitve mandatov (Toplak 2000, 14) in je gotovo eden najpomembnejših elementov volilnega sistema (Grad 2004, 53).

Vprašanje razdelitve mandatov je pomembno zlasti zato, ker je od načina razdelitve mandatov odvisna zastopanost strank v predstavniškem telesu, to pa ima izredno pomemben vpliv na delovanje predstavniškega telesa kot prevajalca najrazličnejših interesov iz civilne sfere na raven države in na politično življenje v državi in družbi (Grad in drugi 1996, 256; Grad 2004, 53; Zajc 2004, 15)⁴.

⁴ V tem oziru ni nepomembno, da volilnemu sistemu, tako v širšem kot ožjem razumevanju, legitimnost in legalnost priznavajo vsi politični subjekti. Na tem mestu bi izpostavil primer z zadnjih državnoborskih volitev poleti 2014, ko je največja opozicijska stranka Slovenska demokratska stranka volitve že vnaprej označila za nelegitimne. Zanimivo pri tem je, da se je navkljub odklonilnemu mnenju volitev udeležila, samega volilnega sistema pa stranka v nobenem primeru ni postavila pod vprašaj. Je pa ob tem vendarle potrebno izpostaviti dejstvo, da si v omenjeni stranki vseskozi prizadevajo za uveljavitev večinskega volilnega sistema.

2.1.1 NAČELA VOLILNEGA SISTEMA

V spodnjem sestavku bomo nekoliko podrobneje predstavili nekatere prvine, predvsem pa ključna načela volilnega sistema, ki so nujni pogoj za demokratično vsebino volitev in jih povsem upravičeno štejemo za splošne civilizacijske pridobitve (Grad 1996, 257).

Ta načela pravzaprav dajejo vsebino in pravno veljavo volilni pravici, ki je ena najpomembnejših in z ustavo kot najvišjim pravnim aktom zagotovljenih političnih pravic (Toplak 2000, 34; Grad 2004, 37).

Načela, na katerih temelji sodobna predstavniška demokracija, so:

- splošna in enaka volilna pravica,
- neposredna volilna pravica,
- svobodna volilna pravica,
- tajnost glasovanja (Grad 2004, 37).

Vsa zgoraj navedena načela so običajno zapisana že v ustavi, kar dovolj nazorno kaže na njihovo pomembnost, od njihovega uresničevanja pa sta odvisni stopnja demokratičnosti volitev in sama sestava predstavniškega telesa. Predstavniško telo namreč lahko predstavlja ljudstvo kot celoto le, če ga izvolijo vsi za to sposobni državljani in če imajo vsi pri volitvah možnost enakega vplivanja na sestavo parlamenta (prav tam).

2.1.2 SPLOŠNA VOLILNA PRAVICA

Splošna volilna pravica je pravica vsakega državljana, da voli ne glede na razredno, narodnostno, rasno, ekonomsko ali drugo pripadnost. Pri izvrševanju te pravice so začasno omejeni oziroma izključeni posamezniki le zaradi duševne bolezni (torej kompetentnosti) ali mladosti (Grad 2004, 38; Krašovec 2007, 26).

Od tega, kako širok krog ljudi dejansko uživa splošno volilno pravico, je odvisno, kakšen delež prebivalstva tvori volilno telo, na katerem temelji demokratično izvoljena oblast (Grad 2004, 39).

Splošna volilna pravica obsega:

- aktivno volilno pravico, torej pravico voliti;
- pasivno volilno pravico, torej pravico biti voljen (Krašovec 2007, 23).

Ustava Republike Slovenije v svojem 43. členu določa naslednje (Državni zbor Republike Slovenije, v nadaljevanju DZ RS):

43. člen **(volilna pravica)**

Volilna pravica je splošna in enaka.

Vsak državljan, ki je dopolnil 18 let, ima pravico voliti in biti voljen.

Zakon lahko določi, v katerih primerih in pod katerimi pogoji imajo volilno pravico tujci.

Zakon določi ukrepe za spodbujanje enakih možnosti moških in žensk pri kandidiranju na volitvah v državne organe in organe lokalnih skupnosti.

V našem, slovenskem primeru, sta „omejitvena“ pogoja torej dva. Splošno volilno pravico imajo samo državljani, ki na dan glasovanja, torej volitev, dopolnijo starost 18 let (Grad in Svete 2008, 30).

Natančnejše omejitve splošne volilne pravice so opredeljene v Zakonu o volitvah v državni zbor. V skladu z veljavno zakonodajo (DZ RS) volilne pravice nima samo tisti posameznik, ki mu je bila popolnoma odvzeta poslovna sposobnost zaradi duševne bolezni, zaostalosti ali prizadetosti ali mu je bila podaljšana roditeljska pravica staršev ali drugih oseb čez njegovo polnoletnost ter ni sposoben razumeti pomena, namena in učinkov volitev (prav tam).

Ob tem velja še poudariti, da omejitev oziroma zahteva po državljanstvu na državnozborskih volitvah velja, medtem ko na lokalnih volitvah in volitvah v Evropski parlament lahko volijo tudi tujci s stalnim prebivališčem.

Enaka volilna pravica, druga plat iste medalje, pa pomeni, da ima glas prav vsakega volivca enako vrednost, da ima pri volitvah v parlament vsak volivec samo en glas in da posamezni glas nima nobene posebne prednosti pred drugim glasom oziroma volivcem. To načelo je izraz in potrditev ustavnega načela enakosti v pravicah in dolžnostih ter enakosti pred zakonom, kot ga določa Ustava RS v svojem 14. členu (Grad in Svete 2008, 30; DZ RS).

2.1.3 NEPOSREDNA VOLILNA PRAVICA

Državni zbor se v skladu z Ustavo RS (80. člen) voli neposredno (DZ RS).

Neposredne volitve so po splošno veljavnem prepričanju bolj demokratične od posrednih, ko volivci izberejo samo delegate, ti pa v nadaljnjem postopku izvolijo člane predstavniškega telesa. Ne zgolj zato, ker neposredne volitve omogočajo sodelovanje na volitvah znatno večjemu številu državljanov, temveč je primarni poudarek ta, da so bolj v skladu s pojmom ljudske suverenosti, ker volivcu omogočajo neposreden vpliv na izbiro njegovih predstavnikov v parlamentu, posledično pa povečujejo tudi odgovornost izvoljenih predstavnikov do volilnega telesa. Neposredne volitve naj bi hkrati pri državljanih vzbujale večji interes za politiko in reševanje javnih in splošnih zadev (Grad 2004, 43).

2.1.4 SVOBODNA VOLILNA PRAVICA

O svobodni volilni pravici lahko govorimo le, če volivci na neposrednih volitvah resnično povsem svobodno izbirajo med različnimi kandidati oziroma političnimi strankami.

V slovenskem primeru volilna pravica nima značaja dolžnosti, ampak gre za osebno pravico, ki jo volivec lahko izvrši ali pa ne. Udeležba na volitvah torej ni obvezna (Grad 2004, 44; Grad in drugi 1996, 260; Grad in Svete 2008, 18).

Skratka, ključen vidik pri tem načelu je, da se volivec na glasovanju opredeljuje svobodno, samostojno ter da ga pri izbiri kandidata nihče ne ovira ali kako drugače vpliva na njegovo odločitev (Grad 2004, 44).

Kot temeljna politična pravica je tudi kazenskoopravno varovana (Grad in Svete 2008, 18). Volivca zaradi odločite na volitvah ni mogoče klicati na kazensko odgovornost, hkrati pa je kaznivo vplivanje na volivca, kako naj glasuje.

2.1.5 TAJNOST GLASOVANJA

S svobodno volilno pravico je tesno povezan tudi pojem tajnost glasovanja. Ker je tajnost glasovanja pravzaprav eden temeljnih pogojev za uresničevanje svobode volitev, je praktično nepogrešljiv element politične demokracije.

Tajnost glasovanja se lahko doseže na različne načine, v slovenskem primeru je v veljavi glasovanje z glasovnicami (Grad 2004, 45; Grad in Svete 2008, 30).

Šele tajnost pravzaprav resnično zagotavlja svobodno volilno pravico. Kaj lahko si, tudi v aktualnih slovenskih političnih razmerah, zamislimo nasprotni primer, ko bi bila odločitev volivca javna. S precejšnjo mero gotovosti lahko trdimo, da odločitev številnih volivcev zaradi strahu pred takšnimi ali drugačnimi posledicami ne bi resnično odražala njegovih volilnih preferenc (Grad 2004, 45).

Tudi Grad pravi, da lahko v razmerah boja med političnimi strankami in ob pomanjkanju demokratičnih tradicij pride do hudih izkrivljanj volje volivcev (Grad in drugi 1996, 270).

2.2 DRUGE PRVINE VOLILNEGA SISTEMA

Če smo zgoraj govorili o temeljnih načelih volilnega sistema, se bomo v spodnjem sestavku dotaknili še bistvenih prvin volilnega sistema v širšem pomenu besede.

2.2.1 VOLILNE ENOTE

Eno temeljnih vprašanj volilne tehnike in same organizacije volitev, ki ima vsekakor tudi pomembne vsebinske vidike, je vprašanje oblikovanja volilnih enot.

Gre za območja, na katera se pred volitvami razdeli celotno območje, na katerem se izvedejo volitve. Celotno volilno telo, vsi volilni upravičenci posamezne države, ki volijo člane predstavniškega telesa oziroma parlamenta, se torej razdeli na manjše, teritorialno omejene dele (Grad in drugi 1996, 260).

Volilne enote se oblikuje po pravilu, da se vsaki (manjši teritorialni enoti celotnega volilnega telesa) zagotovi približno enako število mandatov na določeno število prebivalcev, kar hkrati zahteva že samo načelo enake volilne pravice (prav tam).

Če se v volilni enoti voli zgolj en poslanec, jih imenujemo uninominalne volilne enote. V primeru, ko se v njih voli več predstavnikov oziroma poslancev, pa jih imenujemo plurinominalne volilne enote (prav tam).

Same volilne enote se najpogosteje oblikujejo na podlagi zahteve po enakem številu prebivalcev po volilnih enotah, a je poznano tudi merilo enakega števila volivcev po volilnih enotah (Farrell v Krašovec 2007, 53).

Kot navaja Toplak, je primernejši ključ za oblikovanje volilnih enot število prebivalcev. Med razlogi navaja predvsem to, da pri tem načinu upoštevamo tudi mladoletne osebe in s tem posledično tudi bodočo strukturo prebivalstva, kar pomeni, da bodo razlike v prebivalstvu po enotah ostale majhne tudi v bodoče. Kot drugi razlog pa navaja samo reprezentativnost mandata⁵, kot ga poznamo v Sloveniji. To pomeni, da so poslanci, ki v skladu z ustavo niso vezani na nobena navodila, predstavniki vsega ljudstva in ne zgolj polnoletnih volilnih upravičencev. Čeprav mladoletni nimajo volilne pravice, pa morajo biti hkrati tudi oni zastopani v parlamentu (Toplak 2000, 69).

Slovensko ozemlje je v skladu s petim poglavjem Zakona o volitvah v državni zbor razdeljeno na osem volilnih enot, v katerih se torej voli 11 poslancev in so oblikovane v skladu z načelom, da se en poslanec voli na približno enako število prebivalcev. Vsaka volilna enota je naprej razdeljena na 11 volilnih okrajev, kjer volilni upravičenci glasujejo za enega kandidata (DZ RS).

Natančnejša opredelitev vsake posamezne volilne enote je opredeljena v specifičnem zakonu, to je Zakonu o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v Državni zbor Republike Slovenije (DZ RS).

V tem zakonu je natančno določeno, katera naselja, ulice, kraji in občine spadajo v posamezno volilno enoto. Ob tem velja še poudariti, da volitve v državni zbor sicer potekajo v 10 volilnih enotah. V dveh posebnih volilnih enotah se volita poslanca italijanske in madžarske narodne manjšine.

Seveda je z oblikovanjem volilnih enot mogoče tudi manipulirati, kar je ne nazadnje povsem v skladu s stališčem, da si politične stranke želijo zmago priboriti že pred samimi volitvami. Takemu manipuliranju, ko so volilne enote izrisane tako, da diskriminirajo določeno rasno, etnično, socialno, politično ali ekonomsko skupino volivcev, pravimo volilna geometrija ali s tujko gerrymandering (Grad in drugi 1996, 261; Toplak 2000, 39).

⁵Reprezentativni (svobodni ali nevezani) mandat pomeni, da izvoljeni člani predstavniškega telesa ne predstavljajo posameznih volivcev, ki so jih izvolili, niti volilne enote, v kateri so bili izvoljeni, temveč ljudstvo kot celoto. Zato ne odgovarjajo volivcem za svoje delo neposredno in jih volivci tudi ne morejo odpoklicati. Grad v nadaljevanju navaja še, da prav ta mandat poslancu omogoča, da ravna v skladu z vestjo in (političnim) prepričanjem ter da je pravno-formalno neodvisen od političnih strank ali drugih interesnih združenj in posameznikov. Zaželeno in pričakovano, pravzaprav pravno določeno je, da poslanec v parlamentu deluje povsem svobodno in neodvisno (Grad 2000, 26). Ali je v slovenskem primeru temu tudi dejansko tako, pa je že povsem drugo vprašanje. Zadnji primeri strankarskega discipliniranja lastnih poslancev temu vsekakor ne govorijo v prid.

Volilne enote se skozi čas spreminjajo tudi zaradi demografskih ali socio-ekonomskih razlogov. V daljših časovnih obdobjih namreč (lahko) prihaja do gibanja števila prebivalcev v določenih teritorialnih območjih oziroma volilnih enotah bodisi zaradi migracij bodisi natalitete, možni pa so seveda tudi drugi razlogi, zato je treba meje volilnih enot v določenih časovnih obdobjih spreminjati (Krašovec 2007, 53).

V slovenskem primeru je bilo uradno prečiščeno besedilo Zakona o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v Državni zbor v parlamentu sprejeto marca 2005, od takrat pa po dosegljivih podatkih sprememb meja volilnih enot ni bilo (DZ RS).

Pri oblikovanju slovenskih volilnih enot, kjer že omenjeni Zakon določa, da morajo biti zasnovane ob upoštevanju geografske zaokroženosti ter skupnih kulturnih in drugih značilnosti (DZ RS), nikakor ni mogoče govoriti o tako imenovani volilni geometriji (Krašovec 2007, 150–151).

Slika 2.8: Volilne enote na ozemlju Slovenije

Vir: Državna volilni komisija.

Ni nepomembno omeniti še, da je bila Slovenija po mednarodni primerjalni raziskavi uvrščena v skupino držav z večjimi volilnimi enotami, ki naj bi zagotavljale relativno veliko stopnjo proporcionalnosti prevajanja števila glasov v število sedežev v parlamentu (Cox v Krašovec 2007, 149).

2.2.2 KANDIDIRANJE

Kot pojasnjuje Grad, je pravica postavljati kandidate na volitvah izredno pomemben element volilne pravice in volilnega sistema nasploh. S političnega vidika gre celo za najpomembnejši del volitev. Pri kandidiranju gre namreč prav za to, da se med vsemi državljani, ki imajo pasivno volilno pravico, izbere ozek krog tistih, med katerimi bodo končno izbirali volivci. Že tu potemtakem prihaja do prve izbire, ki pomembno vpliva na končno odločitev. Za naravo volilnega sistema je skratka bistvenega pomena, kdo postavlja kandidate (Grad in drugi 1996, 267).

O tem tako imenovanem ozkem krogu ljudi, ki kandidirajo, zgovorno pričajo spodnji podatki. Na volitvah v državni zbor je leta 2000 denimo kandidiral 1001 posameznik, leta 2004 1395, med katerimi je bilo 347 žensk, leta 2008 pa se je za 88 poslanskih mest potegovalo 1172 kandidatov, med katerimi je bilo 35 odstotkov žensk (Brezovšek in drugi 2008, 154).

Na predčasnih volitvah leta 2011 je kandidiralo 1393 posameznikov (OVSE 2012), medtem ko so volivci poleti 2014 mesta poslancev izbirali med 1134 kandidati (Delo.si).

V sodobnih političnih sistemih imajo določanje kandidatov na volitvah večinoma v rokah politične stranke, kar hkrati potrjuje dejstvo, tudi v slovenskem primeru, da neodvisni kandidati v volilnem boju praktično nimajo možnosti za uspeh (Grad in drugi 1996, 268; Brezovšek in drugi 2008, 154).

V Sloveniji možnost kandidiranja ni pogojevana s kakršnimi koli pogoji (Krašovec 2007, 134), kandidate pa lahko v skladu z Zakonom o volitvah v državni zbor predlagajo bodisi politične stranke bodisi volivci (Grad in Svete 2008, 56).

Ob postopku kandidiranja lahko opozorimo na vidik, da volivci na izbiro kandidatov (praviloma) nimajo nobenega vpliva, z izjemo tistih, ki v volilnih postopkih aktivno participirajo. Glede na pojav, da v strankah kandidate praviloma določajo strankarski vrhovi, kar pomeni, da so možnosti vplivanja na oblikovanje kandidatnih list odvzete tudi samim članom stranke, se poraja rahel dvom o samih demokratičnih temeljih kandidiranja znotraj strank (Grad 2004, 50).

Vprašanju, ali je vpliv političnih strank na izbiro poslancev v parlamentu vendarle mogoče nekoliko omiliti, in sicer s tem, da se volivcem omogoči izbira med predlaganimi kandidati na samem glasovanju, npr. s preferenčnimi glasovi, se bomo izdatneje posvetili v naslednjem poglavju.

2.2.3 GLASOVANJE

Kot pojasnjuje Grad, je glasovanje dejanje volilnega upravičenca oziroma volivca, s katerim ta izrazi svojo voljo tako, da odda svoj glas v korist kandidata (oziroma stranke), za katerega želi, da je izvoljen. Z glasovanjem, ki praviloma poteka v posebej določenem času in na posebej določenih javnih mestih, volivec uresničuje svojo aktivno volilno pravico (Grad in drugi 1996, 268; Grad 2004, 50; Grad in Svete 2008, 20).

Glasovanje je pravzaprav izjemno pomembna faza volilnega postopka, ker se prav v tej fazi opravi dokončna izbira med predlaganimi kandidati. Gre tudi za edino fazo volitev, v kateri volilni upravičenci sodelujejo neposredno, kar pomeni, da je že zaradi samega števila volivcev ta del volilnih postopkov izjemno tehnično in organizacijsko zahteven (Grad in Svete 2008, 66).

2.2.4 ORGANIZACIJA VOLITEV

Organizacija volitev omogoča tehnično izvedbo volitev. Gre za kompleksno in zahtevno področje, ki ima prav tako nadvse pomembno vlogo v volilnih sistemih, saj slaba, površna in neučinkovita organizacija volitev ne omogoča ustreznega uresničevanja volilne pravice, še več, povsem upravičeno lahko poraja dvom v zakonitost volitev, posledično pa tudi v legitimnost izvoljenih poslancev (Grad in drugi 1996, 269).

V Sloveniji volitve potekajo en dan, običajno je to nedelja.

Možno je predčasno glasovanje, ki se opravi na posebnem volišču na sedežu okrajne volilne komisije, glasovanje po pošti, na diplomatsko-konzularnih predstavništvih itd., nikakor pa ni mogoče voliti preko pooblaščenca; volivci lahko torej glasujejo le osebno. Izjemoma je dovoljena – kadar volivec tega dejanja zaradi telesne hibe ali nepismenosti ne more opraviti sam – pomoč druge osebe pri izpolnjevanju glasovnice (Grad in drugi 1996, 269; Krašovec 2007, 138; Grad in Svete 2008, 70).

Izpostavimo še zanimivost – število volivcev, ki se udeleži predčasnega glasovanja vseskozi raste, medtem ko število oddanih glasov po pošti pada. Če je bilo volivcev, ki so se leta 1996 udeležili predčasnega glasovanja, 11.998, se jih je štiri leta kasneje predčasnega glasovanja na državnozborskih volitvah udeležilo že 17.429, leta 2004 27.231, leta 2008 38.491, medtem ko je to število leta 2011 kar izrazito upadlo in je znašalo 31.046 volivcev. Korenit porast števila volilnih upravičencev, ki se udeležijo predčasnega glasovanja, beležimo leta 2014, ko se ga je udeležilo kar 66.754 volivcev (Krašovec 2007, 138; DVK).

2.2.5 EVIDENCA VOLILNE PRAVICE

Samo ustrezno evidentirana volilna pravica omogoča učinkovito uveljavljanje le-te, a po drugi strani nima nikakršnega vsebinskega vpliva na samo volilno pravico. Gre preprosto za to, da evidentiranje volilne pravice omogoča uveljavitev aktivne volilne pravice tistim, ki to pravico imajo, in na drugi strani prepreči oziroma onemogoči volitve tistim, ki je nimajo (Grad 2004, 123).

V Sloveniji se kot osnova volilne evidence uporablja stalna evidenca volilne pravice, ki se kombinira s tako imenovano občasno volilno evidenco. Gre predvsem za to, da je treba iz volilnega imenika denimo črtati osebe, ki so umrle, ali so, v skrajnem primeru, zaradi različnih življenjskih okoliščin, postale poslovno nesposobne.

V Sloveniji je potemtakem evidenca dvojna, pravi Grad. Stalna evidenca volilne pravice se vodi v registru stalnega prebivalstva, medtem ko se evidenca volilne pravice z volilnimi imeniki sestavlja za vsake volitve (Grad 2004, 124).

Da imajo volilni imeniki, tako splošni kot posebni, pomembno vlogo, je razvidno tudi iz trditve Grada, da so pravilno sestavljeni volilni imeniki predpogoj za uspešno izvedbo volitev (Grad 2004, 125).

2.3 PROPORCIONALNI VOLILNI SISTEM V SLOVENIJI (IZBIRA VOLILNEGA SISTEMA)

Izbira najprimernejšega volilnega sistema kot pogoja za demokratično oblikovanje najpomembnejših državnih organov, ki, kot smo izčrpno opisali zgoraj, obsega celoten skupek pravnih določil o tem, kdo ima volilno pravico, kako so organizirane volitve, kdo lahko kandidira, kako se delijo mandati, kako je zagotovljeno varstvo volilne pravice ipd. (DZ RS), je močno pogojena, kot bi lahko razumeli Brezovška v njegovem prispevku iz leta 1992, s specifičnimi zgodovinskimi, političnimi, družbeno-ekonomskimi, kulturnimi in drugimi značilnostmi posameznih držav (Brezovšek 1992, 721).

Kot ob tem še trdi Brezovšek, določitev ustreznega volilnega sistema ne reflektira tako imenovanega nacionalnega interesa (torej tistega, kar bi bilo dobro za vse državljane in državljanke), temveč, ker je posredi tekma za oblast, za dominacijo v političnem prostoru, sama izbira veliko bolj izrazito kaže na interese in identiteto političnih strank, ki so udeležene v procesu izbiranja volilnega sistema (prav tam).

Če na problem pravnjega volilnega sistema pogledamo še z današnje perspektive, ko je, sicer periodično, ob vsakih državnozborskih volitvah, mogoče zaslediti mnenja o neustreznem volilnem sistemu, bi interesni in identitetni komponenti zlahka pridodali še ideološko naravnost političnih strank. Oziroma na kratko: kontinuirano problematiziranje volilnega sistema s strani desnega političnega pola, zlasti stranke SDS, danes po mojem mnenju že nakazuje ideološke (in avtoritarne) premise omenjene politične stranke.

Kot v prispevku še poudari Brezovšek (1992, 721), je vprašanje izbire določene vrste volilnega sistema izjemno zahtevno tudi zato, ker posega v samo bistvo političnega sistema, vsaka njegova sprememba pa pomeni tudi spremembe v odnosih političnih sil, v odnosih različnih centrov oblasti in moči.

In naprej, v izbiri volilnega sistema je utemeljena tudi sama „narava“ demokracije. To pomeni, da je dilema večinski ali sorazmerni volilni sistem vse prej kot enostavno odločanje o postopkih dodelitve mandatov, temveč se v njej zrcali samo razumevanje demokratičnega ustroja družbe – ali bo ta večinski ali bo konsenzualni (Lijphart v Brezovšek 1992, 721).

Prav ta vidik kot osnovno izhodišče pri izbiri volilnega sistema v monografiji Parlament in vlada izpostavi tudi Franc Grad. Ali bo parlament izraz političnih pogledov in prepričanj vseh oziroma, zaradi tako imenovane prohibitivne klavzule (prag za vstop v parlament pomeni število glasov, ki jih mora stranka ali posamezna politična skupina doseči, da ima zagotovljeno mesto v predstavniškem telesu) ter izgube glasov, skoraj vseh volivcev, ali pa bo parlament izraz zgolj večine volivcev, še zdaleč ni nepomembno (Grad 2000, 30).

Namreč, s tem ko izbira volilnega sistema pomembno vpliva na deleže glasov volilnega telesa, ki so transponirani v sestavo parlamenta, ima znaten vpliv na samo reprezentativnost parlamenta, posledično pa tudi na legitimnost odločitev zakonodajnega telesa (Golobič v Gaber 1996, 329).

Glede na pogojenost izbire najprimernejšega volilnega sistema z različnimi okoliščinami lahko sklepamo, da idealnega sistema razdeljevanja mandatov ni in ga, zaradi edinstvenosti sleherne družbe, nikoli ne bo. So le bolj ali manj izraziti približki idealno tipskemu sistemu.

A Brezovšek temu idealiziranemu razmišljanju o razsvetljenosti politične sfere zoperstavi trditev, da so volilni sistemi skoraj vedno vzpostavljeni in spreminjani prej kot zaščita in favoriziranje nekaterih interesov, kot pa da bi bili uresničevanje nekakšnih „idealnih“ volilnih zakonov (Brezovšek 1992, 721).

V tem razmišljanju Brezovšek še zdaleč ni osamljen, kvečjemu bi lahko rekli, da na „zgrešenih“ predpostavkah temelji idealizirano razmišljanje. Namreč, kot ocenjuje Ribičič v svojem takrat aktualnem prispevku iz leta 1992, so ostri politični boji okrog volilnega sistema leta 1992 kazali na tendence, da bi si nekatere stranke zmago rade izborile že z volilnim sistemom in ne v enakopravnem političnem boju (Ribičič 1992, 756). Govorimo torej o času, ko se je samostojna država šele odločala o volilnem sistemu.

Čeprav je izbira volilnega sistema očitno interesno pogojena, pa do nje, brez kompromisa, ne more priti, saj je, danes za spremembo, v letu 1992 pa za izbiro volilnega sistema, (bila) potrebna ustavna, dvotretjinska večina. Brez konsenza političnih strank modifikacij volilnega sistema ni, ko pa je ta dosežen, je bodisi izbiri bodisi spremembi volilne formule s široko stopnjo soglasja dodeljena tudi znatna mera legitimnosti.

A hkrati lahko ob vsakokratnih razpravah o občutljivi temi volilnih sistemov, ki se jo mora resnično vsakdo lotiti s sila tresočo roko, zlahka opazimo, da ena izmed bistvenih prvin volilnega sistema, ki mora biti takšen, da je zmaga odvisna od uspešnega nastopa na volitvah in da ne prejudicira zmagovalca (Ribičič 1992, 756), še zdaleč nima primarnega značaja. Zgoraj omenjene tendence, da bi si posamezne politične sile zagotovile ali še utrdile nosilno vlogo, namreč ne pojenjajo niti v kasnejših obdobjih, drži pa, da tovrstnim težnjam v zadnjih letih ne moremo več enostavno pripisati istih namer, saj lahko ne nazadnje njihov izvor iščemo tudi v izkušnjah z dosedanjim volilnim sistemom.

Kako zahtevna in predvsem občutljiva materija so volilni sistemi, nemara nazorno nakazuje tudi dejstvo, da v prvi slovenski ustavi to vprašanje ni bilo urejeno. To seveda ne pomeni, da namer in interesov po vključitvi volilnega sistema v 80. člen Ustave RS ni bilo. A ker so se že ob prejemanju nove ustave porajali številni zapleti, vsakršna razprava o volilnem sistemu pa bi, kot pojasnjuje Grad, sprejemanje ustave še dodatno otežila, če že ne za dlje časa onemogočila, so to težko dilemo iz povsem pragmatičnih razlogov izpustili (Grad 2004, 98).

2.3.1 ODLOČITEV ZA

Volilne sisteme v ožjem pomenu, torej kot sisteme razdelitve mandatov (Grad 2004, 53), v grobem delimo na večinske in proporcionalne (Toplak 2000, 14).

Ker so ti ključnega pomena za sestavo in način delovanja parlamenta, naj bi torej volilni sistem hkrati zagotavljal čim večji vpliv volivcev na personalno sestavo parlamenta, ustrezno

predstavljanje različnih političnih interesov v parlamentu ter njegovo stabilnost, posledično pa tudi samo stabilnost oblasti (Grad 2000, 53).

A vsa ta temeljna izhodišča je v praksi domala nemogoče doseči, saj si – kot ugotavlja Grad – že v osnovi delno nasprotujejo. Doslednejše upoštevanje enega načela običajno pomeni manj dosledno upoštevanje ali celo neupoštevanje drugega načela (prav tam).

Osnovna dihotomija volilnih sistemov poteka, kot smo omenili, na ločnici proporcionalni in večinski. Ker imata oba sistema nekatere prednosti in slabosti, so se nekatere države odločile, da pri oblikovanju lastnega volilnega sistema uporabijo le najboljše elemente. Tako so nastali tako imenovani mešani oziroma polproporcionalni volilni sistemi (RTVSLO).

Na tem mestu se v podrobnosti posameznega volilnega sistema in njegove različice, ki jih je več, ne bomo spuščali, temveč bomo nakazali zgolj nekatere temeljne premise ali vrednote, ki jim posamezni volilni sistem daje prednost, v nadaljevanju pa nakazali prednosti in slabosti proporcionalnega volilnega sistema, ki je (trenutno) v veljavi v Sloveniji.

Zakaj se v podrobnosti posameznih volilnih sistemov ne bomo spuščali, terja pojasnilo. Namreč, v Sloveniji je vse od prvih parlamentarnih volitev v veljavi proporcionalni volilni sistem, ki v nadaljnjih letih bistvenih sprememb, ki bi znatno vplivale na njegovo „naravo“, z izjemo povišanja tako imenovane prohibitivne klavzule oziroma volilnega praga, ni doživel.

Torej, proporcionalni volilni sistem z vsemi njegovimi prednostmi in slabostmi kratkomalo moramo koncipirati kot dejstvo.

Zakaj je bila izbira proporcionalnega volilnega sistema že leta 1992 (takrat) edina prava in logična, pomembno pogojena z zgodovinsko totalitarno in nedemokratično izkušnjo, nemara še najboljše, ob pomoči mnenj nekaterih eminentnih strokovnjakov, nakažemo skozi slabosti večinskega sistema.

2.3.2 PRO ET CONTRA

Najbolj priljubljen, pravzaprav je mnogo bolj ustrezna beseda razširjen, je v svetu večinski volilni sistem. Zanj je značilno, da se o kandidatih na volitvah odloča z večino, kar je sicer običajen postopek pri večini načinov demokratičnega odločanja (Grad 2000, 31).

Kot njegove pomembne lastnosti, tudi prednosti, običajno navajajo, da je tovrsten volilni sistem enostaven, razumljiv in pregleden, nezapleten ter da omogoča izbiro med osebnostmi kandidatov (Ribičič 2000, 14). In naprej, da je ena njegovih bistvenih značilnosti večina, ki

ustvarja učinkovito enostrankarsko vladavino. Da torej sistem koncentrira moč zgolj v rokah ene, najmočnejše stranke, kar pa na drugi strani seveda pomeni, da sistem kot tak ni prijazen do zastopanosti različnih (ali morebiti prevelikega števila) interesov v reprezentativnem telesu (RTVSLO).

Učinkovitost večinskega volilnega sistema se po mnenju številnih strokovnjakov odraža tudi v politični stabilnosti samega sistema in vlade. Ob manjši zastopanosti različnih interesov, kar z drugimi besedami pomeni, da je v predstavniškem telesu prisotno manjše število političnih strank, sploh pa ob dejstvu, da parlamentarno večino, s tem pa tudi mandat za sestavo vlade, dobi najmočnejša oziroma zmagovalna stranka na splošnih in neposrednih volitvah, posledično privede do tega, da sklepanje koalicij ni potrebno (RTVSLO).

Vlade, izvoljene na podlagi večinskega volilnega sistema, so praviloma trdne in dolgotrajne. To omogoča, da lahko zmagovalna stranka bolj ali manj nemoteno izvaja obljubljeni v predvolilni tekmi, a s tem hkrati tudi jasno prevzema odgovornost za politične odločitve (Ribičič 2000, 15).

Ker je večinski volilni sistem očitno zasnovan na filozofiji zmagovalca, kot pravi Ribičič, ima opozicija zatorej izrazito obrobno vlogo, ne nosi objektivne odgovornosti za sprejemanje odločitev, iz samega odločevalskega procesa je nemalokrat celo izključena, skratka, njen vpliv na izvajanje vladne politike je slaboten (prav tam).

Kot nesporno slabost večinskega volilnega sistema lahko izpostavimo še izjemno veliko nesorazmerje med osvojenim deležem glasov in poslanskimi sedeži ter že samo možnost, da izvršno oblast osvoji stranka, ki je sicer na volitvah dobila manjšinsko podporo (glej Ribičič 2000, 16–17). Mednje pa lahko uvrstimo še dejstvo, da znaten delež glasov ni transponiran v parlament oziroma da marsikateri volivec, ki se je na volitvah odločil za določeno stranko, ki se ji potem ni uspelo prebiti v predstavniško telo, v parlamentu nima svojega zastopnika. Večinski volilni sistem ima torej (lahko), odvisno od različice, ki jo posamezna država uporablja, znatne disproporcionalne učinke (Grad 2004, 56).

Na drugi strani letvice volilnih sistemov se nahaja proporcionalni volilni sistem, prav tako zelo razširjen v svetu, še zlasti med evropskimi državami, ki izhaja iz načela, da morajo predstavniški mandati procentualno ustrezati dobljenim glasovom na volitvah. To pomeni, da so mandati razdeljeni med kandidate tako, da so ti sorazmerni s podporo, ki jim jo v večstrankarskem sistemu dajo posamezne skupine volivcev na volitvah, kar hkrati (in to je po skromnem osebem mnenju ena izmed ključnih prvin tega volilnega sistema) zagotavlja, da

so v parlamentu ustrezno predstavljeni različni politični interesi oziroma stranke, s tem pa tudi ustrezna zastopanost političnih manjšin. Bogdanor tudi ugotavlja, da proporcionalni volilni sistem v množici artikuliranih interesov omogoča večjo in boljšo predstavljenost žensk in etničnih manjšin v predstavniškem telesu (Bogdanor v Gaber 1992, 301.)

Proporcionalni volilni sistem je, kot poudari Ribičič, nastal kot odgovor na slabosti in deformacije, do katerih vodijo čiste izpeljave večinskega volilnega sistema (Ribičič 1999, 459).

Mnogi zagovorniki proporcionalnega sistema, čeravno izjemno zapletenega, težko preglednega in vselej tesno povezanega z zahtevnimi matematičnimi operacijami prevajanja volilnih izidov v poslanske stolčke, namreč menijo, da bi moral biti volilni sistem tak, da bi zagotovil takšno sestavo parlamenta, ki bi odsevala politično strukturo družbe kot v zrcalu, oziroma da so v predstavniškem telesu zastopane vse politične skupine družbe in to v deležih, kot jih v družbi predstavljajo (Grad 2000, 31–32; Toplak 2000, 16; Grad 2004, 60).

V današnji, visoko pluralni družbi, je to skorajda nemogoče, in na tem mestu je nameri po učinkovitosti vladanja in stabilnosti političnega prostora vendarle priznati tehtnost. V nasprotnem primeru bi, ob odsotnosti volilnega praga, lahko v parlament prišle številne skupine, ki so se v obdobju pred volitvami dobro organizirale in pridobile zadostno število glasov na volitvah. Priznati je treba, da bi bilo to z demokratičnega vidika sicer dobrodošlo, a glede na širok spekter nalog in funkcij, ki jih je potrebno izvajati v sodobni družbi in državi, ki nemalokrat terjajo tudi težke in hitre odločitve in ukrepe, bi bilo vodenje države v tem primeru izjemno težavno.

Slaba stran velike razdrobljenosti parlamenta se, na kratko, zrcali predvsem v težkem oblikovanju vladne večine, nestabilnosti vladnih koalicij ter posledično tudi v nestabilnosti vlad (Ribičič 2000, 21).

S tega vidika je dobrodošla uvedba tako imenovane prohibitivne klavzule oziroma volilnega praga. Namen volilnega praga je prav ta, da zmanjša število političnih strank v parlamentarni areni in s tem poveča njihovo učinkovitost in stabilnost (Grad 2004, 62).

A previsoko postavljen volilni prag ima lahko tudi kontraproduktivne učinke. V primeru, ko je prag postavljen previsoko, ima dolgoročno lahko že podobne učinke kot večinski volilni sistem, saj vodi do dvostrankarskega sistema (Ribičič 2000, 21).

Hkrati je potrebno opozoriti še na vidik tako imenovanih izgubljenih glasov. Gre za deleže glasov, ki so jih volilni upravičenci namenili strankam oziroma listam, ki se jim v parlament

po delitvi mandatov ni uspelo prebiti. Praviloma so deleži izgubljenih glasov večji v večinskih volilnih sistemih, medtem ko so oziroma naj bi bili v proporcionalnih volilnih sistemih nižji (Krašovec 2007, 80).

Tukaj skorajda moramo vnovič izpostaviti enega izmed ključnih vidikov, ki generira samo dihotomijo večinski/proporcionalni. Ta torej izvira iz izhodiščnega vprašanja med reprezentativnostjo in stabilnostjo oziroma upravljivostjo političnih sistemov. Kateremu načelu dati prednost, se vselej vsiljuje kot osrednje politično vprašanje, a je to nemalokrat le navidezna dilema. Predvsem zato, ker sta pojma stabilnost in učinkovitost v veliki meri povezana tudi s številnimi drugimi, nič manj pomembnimi dejavniki, kot so politična kultura, politična tradicija itd. (Zajc 2004, 119).

Temu zelo nazorno pritrjuje tudi spodnji citat uglednega profesorja Rudija Rizmana:

Demokratičnega parlamentarizma pa vendarle ne smemo zožiti na skupek splošnih načel, institucionalnih zagotovil in institucionaliziranih pravil in postopkov. Demokratični parlamentarizem zahteva tudi ustrezno politično miselnost, sicer lahko ostanemo na ravni deklarativnosti in formalno demokratične ureditve. Demokratična politična miselnost je povezana z razvito demokratično kulturo, državljansko samozavestjo, pripravljenostjo upoštevati različne, tudi nasprotne interese, živahno komunikacijo med različnimi socialnimi skupinami, pripravljenostjo podrejati se demokratični večini in priznavati pravice manjšinam. Šele takrat, ko ljudje in njihovi politični voditelji opustijo maksimalistične zahteve, lahko govorimo o demokratični zrelosti družbe (Rizman v Zajc 2004, 24).

Proporcionalni volilni sistemi so (bili) primernejši za nove demokratične družbe, v katerih se interesne strukture in stranke šele oblikujejo. V Sloveniji uporabljen proporcionalni volilni sistem za volitve v državni zbor je gotovo – kot decidirano in eksplicitno poudari Zajc – prispeval k demokratizaciji slovenske družbe v občutljivem obdobju slovenske tranzicije in hkrati preprečeval pretirano polarizacijo političnega prostora. Vendar so s pretirano nizkimi volilnimi pragi⁶ dopuščali vstop tudi strankam z zelo majhnim deležem glasov in s tem

⁶Slovenija je bila kar nekaj časa, kot pravi Zajc, med državami z izjemno nizkim volilnim pragom. To je zaradi zgoraj navedenih možnosti in zgodovinskih izkušenj na nek način tudi povsem razumljivo. Leta 1990 je bil volilni prag le 2,5 %, leta 1992 in 1996 na volitvah v Državni zbor RS pa 3, 2 %. Šele na tretjih volitvah v Državni zbor RS je bil volilni prag povzdignjen na 4 % (Zajc 2004, 120).

povzročali precejšnjo nepredvidljivost pri vstopanju novih strank in težave tako pri oblikovanju koalicij kot delovanju državnega zbora (Zajc 2004, 135).

Podobno meni tudi Brezovšek, ki v svojem sestavku pritrdi hipotezi, da je za prehod v demokracijo še najmanj primeren čisti večinski sistem, saj bi ustvaril preveč izključujočo situacijo in dal preveč moči določeni manjšini. Povzročil bi tudi proces polarizacije v nestabilni in razcepljeni družbi ter zahteval koalicije zmernih s tistimi, ki imajo bolj ekstremne poglede (Brezovšek 1992, 723).

Že leta 1992 je kasnejši ustavni sodnik Ciril Ribičič ob dilemi večinski-proporcionalni volilni sistem v svojem prispevku v Teoriji in praksi, ki smo ga v tej diplomski nalogi že omenili v kontekstu, da bi si rade posamezne stranke zmago na volitvah zagotovile že s sprejemom sebi najbolj ustreznega volilnega sistema, zapisal:

Čisti večinski sistem bi v Sloveniji na primer spodbujal ravno tisto, česar imamo že tako preveč, to je politično polarizacijo na dva nasprotujoča si bloka, razcep slovenskega političnega prostora, vračanje v preteklost, v kateri je delitev na staro- in mladoslovence, na liberalce in klerikalce, na rdeče in črne, prineslo veliko gorja. Večinski sistem bi ta trenutek prinesel v slovenski politični prostor namesto tekmovalne konkurence prepir o preteklosti in namesto spopada med različnimi koncepti prihodnosti diskvalifikacije političnih nasprotnikov.

Druga posebnost, ki jo je treba upoštevati je, da politična pluralizacija slovenskega prostora še ni sklenjena. V preteklih dveh letih so se pojavljale nove stranke, ki si želijo v enakopravnem spopadu priboriti mesto v državnem zboru. Zato bi bile pretirane omejitve za zunajparlamentarne stranke in nestrankske kandidate ter ugodnosti parlamentarnih strank v kandidacijskem postopku, kar je sicer normalna sestavina evropskih demokratičnih volilnih procesov, v Sloveniji preuranjene (Ribičič 1992, 756–757)...

Ribičič v nadaljevanju svojega prispevka zaradi znanih razlogov in nevarnosti večinskega volilnega sistema, namere po uvedbi le-tega samo dve leti po uvedbi večstrankarstva v Sloveniji, po dolgoletni nedemokratični izkušnji torej, kratkomalo označi za hudo sporne, argumente pa za neprepričljive (Ribičič 1992, 757).

Kot pomembno garancijo pluralnosti družbe v Sloveniji proporcionalni volilni sistem, ki naj bi zmanjševal nevarnost polarizacije in spodbujal umirjeno pluralizacijo, označi tudi Gaber (1996, 262).

Še več, sistem sorazmernega predstavnštva vse nosilce oblasti vseskozi tiho opozarja, da je potrebno za vladanje sestaviti koalicijsko vlado! Sistem per se torej zahteva številne kompromise, kompromis je sistemu pravzaprav imanentnen, in hkrati skrbi za to, da je sistem kot celota naravnan v konsezualno demokracijo (Gaber 1996, 259).

Naš politični prostor je (...) – pač spričo proporcionalnega sistema in velikega števila strank – obsojen na male in velike koalicije.“ (Adam v Gaber 1996, 259)

Ko torej govorimo o volitvah kot vzpostavljanju in obnavljanju personalne zasedbe najpomembnejših oblastnih funkcij (Grad 1989, 1256), na katerih so kandidati, posledično pa tudi državljani, zaradi različnih ciljev in potreb v konfliktnem, tekmujočem odnosu (Brezovšek in drugi 2008, 149), ne smemo spregledati za volivca morebiti največje pomanjkljivosti proporcionalnega volilnega sistema, saj mu ta onemogoča glasovanje o posameznih kandidatih.

Kot navaja Grad, proporcionalnega sistema brez kandidatnih list ni mogoče izvesti (Grad 2004, 54). Sam volivec ima posledično izjemno majhen vpliv, kdo z liste bo dejansko prišel v parlament. To pristojnost, ki jo kot nekakšen kamen spotike izpostavljamo v tej diplomski nalogi, so v svojih rokah zadržale politične stranke. Vloga volivcev je tako potisnjena na obrobje, o kakršni koli zaželeni oziroma v slovenskem primeru celo zahtevani personalizaciji volitev pa le stežka govorimo.

To pa je na drugi strani prednost večinskega sistema, kot pravi dr. Miro Haček. V članku na spletni strani Metina lista namreč pravi, da ta sistem volivcem praviloma omogoča odločanje med kandidati, torej med konkretnimi osebnostmi, saj vsak volivec točno ve, za katero osebo (z imenom in priimkom) glasuje ...Vsak poslanec predstavlja volilno enoto, v kateri je izvoljen, to pa omogoča tudi večjo mero odgovornosti poslanca do volivcev (Metinalista.si).

Še eno lastnost proporcionalnega volilnega sistema velja izpostaviti. Nekateri avtorji namreč izpostavljajo korelacijo s stopnjo volilne udeležbe – ta naj bi bila v proporcionalnih volilnih sistemih višja kot v primeru uporabe večinskega volilnega sistema. A sama izbira volilnega sistema nima izrazite pojasnjevalne moči, zato govorimo o statistični korelaciji. Na večjo volilno udeležbo vplivajo predvsem stopnja razvoja države, socialnoekonomska razvitost države in prevladujoča politična kultura v državi (Norris v Krašovec 2007, 108).

Upoštevajoč zgornje navedbe je snop svetlobe nujno treba usmeriti še Lukšičevo mnenje. Ta namreč pravi, da je:

Soglasje o volilnem sistemu je eno ključnih soglasij o ureditvi politične skupnosti. Da bi vsakokratni organi oblasti uživali čim večjo stopnjo legitimnosti, je pomembno, da je volilni sistem sprejet z visoko stopnjo soglasja volilnega telesa. Še zlasti je to pomembno za politične sisteme, ki so se namenili razširjati in poglobljati svojo demokratično naravo in hkrati iztrebljati vse elemente totalitarizma, diktature in celo vseh nastavkov zanju. Če je volilni sistem sprejet mimo večinske volje ljudi ali celo v nasprotju z njo, nujno generira strukturne politične konflikte, ki napajajo politične ekstremizme. Od ljudstva, ki z veliko aktivno večino ne podpira volilnega sistema, je nemogoče pričakovati podporo rezultatom volitev in zaupanje v na tej osnovi izvoljenim organom oblasti. Postopek za oblikovanje volilnega sistema v demokratični državi mora zato omogočiti vključevanje čim večjega števila premislekov, identitet, predstav in občutij velike večine ljudi (Lukšič 1999, 472).

Uvid v razpoloženje „osamosvojitvene“ politične nomenklature pri odločanju o volilnem sistemu nam sicer predoči Grad, ko pravi, da v času sprejemanje te izjemno daljnosežne odločitve nobena stranka ni navijala za večinski volilni sistem, ker se nobena pravzaprav ni počutila dovolj močne, da bi tvegala volitve po čistem večinskem sistemu, ki lahko prinese bodisi nesorazmerno veliko ali pa nesorazmerno malo mandatov v parlamentu. In, razumljivo, prevladalo je tudi edino smiselno in racionalno prepričanje, da politična strukturiranost na Slovenskem šele nastaja in da bi utegnile večinske volitve imeti zanj nepredvidljive, lahko pa tudi zelo slabe posledice. Zato se je, kot pravi, večina strank vendarle opredelila za proporcionalni volilni sistem (Grad 1992, 727).

Tako kot se je oblikoval, čeprav z izjemnimi napori, konsenz v politični areni, lahko torej govorimo o nekem splošnem konsenzu o neprimernosti večinskega volilnega sistema tudi v strokovni javnosti.

Ker ta kratkomalo vodi do dvostrankarstva, pomembno zožuje izbiro med političnimi programi, diskriminira manjše politične stranke, preprečuje enakopravnejšo zastopstvo družbenih skupin, še izdatneje pripomore k polarizaciji družbenih vprašanj, omogoča oblikovanje nelegitimnih vlad, ki ne uživajo večinske podpore prebivalstva, povečuje pa tudi korupcijska tveganja (Ribičič 2013, 61), je (bila) odločitev za sorazmerno predstavništvo povsem logična in konsistentna s (takratnimi in sedanjimi) pričakovanji državljanov in stroke.

2.4 PROPORCIONALNI VOLILNI SISTEM V SLOVENIJI

Volitve, ki so najpogostejše obravnavane kot srčika političnega procesa, kot demokracija v praksi (Brezovšek in drugi 2012, 90) v Sloveniji torej vseskozi potekajo po proporcionalnem volilnem sistemu.

Z ustavno spremembo leta 2000, ko je večina poslancev takratnega sklica državnega zbora sprejela dopolnitev 80. člena Ustave, je bil ta volilni sistem povzdignjen na ustavno-pravno raven.

80. člen Ustave Republike Slovenije se tako glasi:

Državni zbor sestavljajo poslanci državljanov Slovenije in šteje 90 poslancev.

Poslanci se volijo s splošnim, enakim, neposrednim in tajnim glasovanjem.

V državni zbor se vedno izvoli po en poslanec italijanske in madžarske narodne skupnosti.

Volilni sistem ureja zakon, ki ga sprejme državni zbor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev.

Poslanci, razen poslancev narodnih skupnosti, se volijo po načelu sorazmernega predstavnštva ob štiriodstotnem volilnem pragu za vstop v Državni zbor, pri čemer imajo volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom (DZ RS).

Omenjenemu členu je bil z ustavnim zakonom dodan zadnji, peti odstavek. Za našo diplomsko nalogo je ključnega pomena predvsem pogoj, da imajo volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom.

Z ustavnim zakonom, sprejetim 25. julija 2000, za katerega je ob navzočih 72 glasovalo 70 poslancev, eden je bil proti, glasovanje pa so obstruirali takratni poslanci Slovenske demokratske stranke (DZ RS; Zajc 2004, 131), je volilni sistem doživel še nekatere druge korekcije, ki pa po mnenju nekaterih nimajo bistvenega značaja (Grad 2004, 132).

Drugi člen ustavnega zakona, v skladu s katerim volitve potekajo še danes (po letu 2000 smo imeli v Sloveniji 4 volitve poslancev v Državni zbor RS), je določal:

Volitve poslancev v državni zbor se v letu 2000 ter do uveljavitve sprememb zakona, ki ureja volitve v državni zbor, izvajajo po zakonu o volitvah v državni zbor (Uradni list RS, št. 44/92, 60/95, 67/97 - odločba US), s tem da se:

- pri delitvi mandatov ne upoštevajo liste kandidatov, ki so v celi državi dobile manj kot štiri odstotke glasov;*
- pri delitvi mandatov v volilni enoti po 90. členu zakona uporabi Droopov količnik;*
- pri delitvi mandatov na ravni države po 92. členu zakona upoštevajo seštevki glasov, oddanih za istoimenske liste, ki so bile vložene v dveh ali več volilnih enotah, pri čemer se istoimenskim listam dodeli toliko mandatov, kolikor znaša razlika med številom mandatov, ki bi jim pripadli na podlagi seštevka glasov na ravni države, in številom mandatov, ki so jih dobile v volilnih enotah;*
- pri delitvi mandatov na ravni države ne uporabi drugi odstavek 93. člena zakona (DZ RS).*

Kar nekaj avtorjev je še nekaj let po sprejemu ustavnih sprememb 80. člena v svojih publikacijah navajalo, da čeprav že Ustava v svojem 4. odstavku 80. člena napotuje na sprejem ustrezno dopolnjenega volilnega zakona, ki hkrati ureja vprašanje volilnega sistema, tega parlament takrat še ni storil (Zajc 2004, 131; Grad 2004, 131).

Do sprememb Zakona o volitvah v državni zbor, ki ureja prav to vprašanje – kot je razvidno iz obrazložitve predlaganih zakonskih sprememb (DZ RS) – pride konec julija 2006 s sprejemom Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah v Državni zbor, ki ga je na predlog takratne tako imenovane prve Janševe vlade sprejel parlament z 62 glasovi za in 7 proti, ob kvorumu osemdesetih poslancev (DZ RS).

Tako kot pred letom 2000, se tudi na vseh kasnejših državnozbornih volitvah mandati poslancev delijo na dveh ravneh – v volilni enoti in na ravni celotne države.

Pri delitvi mandatov na ravni volilne enote – teh je v slovenskem primeru 8, ki so razdeljene na nadaljnjih 11 volilnih okrajev – se, kot je razvidno iz drugega člena ustavnega zakona (glej zgoraj), upošteva Droopov oziroma zmanjšani količnik. Prej je bil na ravni volilnih enot v veljavi Harejev oziroma enostavni količnik (Grad 2004, 133).

Droppov količnik se izračuna tako, da se skupno število glasov, oddanih za vse liste kandidatov v volilni enoti, deli s številom poslancev, ki se volijo v volilni enoti, povečanim za 1, tako dobljeni količnik pa se v nadaljnjem postopku poveča še za 1 (DZ RS).

Tudi pri tej formuli še vedno velja osnovno pravilo, da se po volilnih enotah razdeli toliko mandator, kolikokrat je ta količnik dosežen pri posamezni listi kandidatov (Grad 2004, 133).

Ob dejstvu, da imamo v Sloveniji 8 volilnih enot, v katerih se voli po 11 poslancev, je treba torej število 11 povečati za 1. Skupno število glasov za vse liste kandidatov, ki ga bomo označili z X, se potemtakem deli s številom 12.

Formula se torej glasi:

$$\frac{X}{12} + 1$$

Vir: Državni zbor Republike Slovenije (2016).

Liste kandidatov torej že na ravni volilne enote dobijo enega ali več mandator, ker so pač tolikokrat dosegle volilni količnik, medtem ko preostali glasovi ostanejo neporabljeni (Grad 2004, 133), seveda ob ključnem pogoju, da so liste kandidatov oziroma stranke (kar je običajno) na ravni države presegle štiriodstotni volilni prag.

Kaj ta, leta 2000 spremenjena, formula pravzaprav omogoča? Njena uporaba zaradi povečane količnika namreč privede do tega, da je za izvolitev v volilni enoti potrebno manjše število glasov kot prej, posledično pa to pomeni, da se večje število mandator, ker so po novem možnosti večje, razdeli že v sami volilni enoti (Grad 2004, 133; DZ RS). Ker uporaba zmanjšane količnika omogoči razdelitev večjega števila mandator kot pri enostavnem količniku, je s tem nekoliko večja tudi sama sorazmernost pri delitvi mandator (Grad 2004, 61).

Neporabljeni glasovi, tudi tistih kandidatnih list, ki Droppovega količnika na ravni volilne enote niso dosegle, se obravnavajo kot ostanki glasov, ki se prenesejo na državno raven, torej se upoštevajo, kot pojasnjuje Grad, pri delitvi mandator na državni ravni (Grad 2004, 133).

Pri tej delitvi poslanskih mandator se upoštevajo vse liste kandidatov z izjemo list, ki so bile vložene zgolj v eni volilni enoti, in seveda kandidatnih list, ki niso dosegle volilnega praga

glede na volilni izid v celotnem volilnem telesu (prav tam).

Delitev mandatov na ravni države poteka po d'Hondtovem sistemu (DZ RS).

Pri delitvi ostalih mandatov na ravni celotne države se od sprejetja ustavnega zakona leta 2000 upoštevajo vsi glasovi (seštevek vseh glasov), ki jih je prejela posamezna kandidatna lista, vložena v dveh ali več volilnih enotah, in ne samo ostanki glasov, kot je veljalo v prejšnji ureditvi. Istoimenskim listam se tako dodeli toliko mandatov, kolikor znaša razlika med številom mandatov, ki bi jim pripadli na podlagi seštevka glasov na ravni države, in številom mandatov, ki so jih dobile v volilnih enotah (Brezovšek in drugi 2008, 151). Kot že prej omenjeno se upoštevajo le liste, ki so dosegle oziroma presegle volilni prag.

Mandati, ki jih liste kandidatov dobijo pri delitvi mandatov na državni ravni, se dodelijo listam v tistih volilnih enotah, kjer imajo te liste največje ostanke glasov v razmerju do količnika v volilni enoti. Lista kandidatov, ki je pri delitvi na državni ravni dobila določeno število mandatov, dobi poslanski stolček v tistih volilnih enotah, kjer je imela relativno največjo podporo .

Pri tem sicer ne gre za primerjavo podpore med različnimi listami, temveč za primerjavo znotraj list enega in istega predlagatelja, ki so bile vložene v več volilnih enotah in so v njih dobile različno podporo volivcev. To pravilo naj bi torej zagotavljalo, da se mandati tudi pri drugi delitvi na državni ravni dodelijo kandidatnim listam v volilnih enotah v skladu z volilno podporo, kar naj bi zagotavljalo povezanost volivcev tudi s tistimi poslanci, ki so dobili mandat šele ob delitvi mandatov na državni ravni (Grad 2004, 134).

Pomemben vidik vsakokratnih volitev je tudi tako imenovana personalizacija volitev. Ta je (oziroma naj bi bila) zagotovljena z glasovanjem o posameznikih in s tem, da poslanskih mandatov, ki jih pridobi strankarska lista kandidatov, kandidati ne dobijo po vrstnem redu, kot so bili navedeni na listi, temveč o izvolitvi odloča delež glasov, ki so jih kandidati pridobili v volilnem okraju, v katerem so nastopili (Grad 2004, 130; Brezovšek in drugi 2008, 151).

2.4.1 PRIMER PREDČASNIH DRŽAVNOZBORSKIH VOLITEV LETA 2014

Iz poročila Državne volilne komisije (DVK) je razvidno, da se je predčasnih državnozborskih volitev izmed 1.713.067 volilnih upravičencev udeležilo 886.124 volivcev ali 51, 37 % vseh volivcev, ki so imeli pravico voliti 88 poslancev Državnega zbora RS. Osrednje predstavniško telo v Sloveniji šteje 90 članov, a sta 2 mesti rezervirani za pripadnika italijanske in

madžarske narodne manjšine.

Za volitve 88 poslancev je bilo oddanih 885.860 glasovnic; neveljavnih je bilo 11.569, pravilno izpolnjenih oziroma takšnih, kjer je bilo voljo volivca mogoče jasno ugotoviti, pa je bilo 874.291 glasovnic.

Spodaj (glej Tabelo 2.1) sta razvidna število in delež glasov, ki so jih prejele kandidatne liste, ki so nastopile na predčasnih volitvah:

Tabela 2.1: Število in delež glasov posameznih kandidatnih list na predčasnih volitvah 2014

Ime liste kandidatov	Št. glasov	Odstotek
SMC STRANKA MIRA CERARJA	301.563	34,49 %
SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA - SDS	181.052	20,71 %
DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	88.968	10,18 %
SD – SOCIALNI DEMOKRATI	52.249	5,98 %
KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)	52.189	5,97 %
NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKI DEMOKRATI	48.846	5,59 %
ZAVEZNIŠTVO ALENKE BRATUŠEK	38.293	4,38 %
SLS - SLOVENSKA LJUDSKA STRANKA	34.548	3,95 %
POZITIVNA SLOVENIJA	25.975	2,97 %
SLOVENSKA NACIONALNA STRANKA - SNS	19.218	2,20 %
PIRATSKA STRANKA SLOVENIJE	11.737	1,34 %
STRANKA VERJAMEM	6.800	0,78 %
DRŽAVLJANSKA LISTA	5.556	0,64 %
ZELENI SLOVENIJE	4.629	0,53 %
ENAKOPRAVNI DEŽELANI - NAPREJ SLOVENIJA	2.125	0,24 %
LIBERALNO GOSPODARSKA STRANKA	458	0,05 %
STRANKA HUMANA SLOVENIJA	85	0,01 %

Vir: Državna volilna komisija (2014).

V parlament se je uspelo prebiti sedmim političnim strankam, kar znova kaže na precejšnjo stopnjo fragmentiranosti slovenskega parlamentarnega prostora. Kot smo že pojasnili, je vsem strankam v proporcionalnem volilnem sistemu že pred volilno bitko jasno, da brez koalicijskega povezovanja ne bo mogoče sestaviti vlade.

V parlament so, upoštevajoč 4-odstotni volilni prag, prišle naslednje stranke (glej Tabelo 2.2):

Tabela 2.2: Parlamentarne stranke na predčasnih volitvah 2014

1. SMC STRANKA MIRA CERARJA
2. SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA - SDS
3. DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE
4. SD - SOCIALNI DEMOKRATI
5. KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)
6. NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKI DEMOKRATI
7. ZAVEZNIŠTVO ALENKE BRATUŠEK

Vir: Državna volilna komisija (2014).

Pod drobnogled bomo v nadaljevanju vzeli novomeško volilno enoto.

V volilni enoti Novo mesto je po podatkih državne volilne komisije izmed 205.340 volilnih upravičencev glasovalni listič pravilno izpolnilo 102.378 volivcev. Rezultati po strankah so vidni spodaj (glej Tabela 2.3), v stolpcu Novo mesto.

Tabela 2.3: Izidi glasovanja po volilnih enotah na predčasnih volitvah 2014

Izidi glasovanja po volilnih enotah

Legenda:

↑ lista z največ glasovi v posamezni enoti glede na število veljavnih glasov v enoti

↔ enota z največ glasovi za posamezno listo glede na skupno število glasov za listo v Sloveniji

	Slovenija	VE 1 Kranj	VE 2 Postojna	VE 3 Ljubljana Center	VE 4 Ljubljana Bežigrad	VE 5 Celje	VE 6 Novo mesto	VE 7 Maribor	VE 8 Ptuj
Št. oddanih glasovnic	885.860	112.828	106.795	123.184	122.794	112.251	103.778	104.638	99.592
Št. neveljavnih glasovnic	11.569 1,31 %	1.709 1,51 %	1.621 1,52 %	1.414 1,15 %	1.481 1,21 %	1.439 1,28 %	1.400 1,35 %	1.375 1,31 %	1.130 1,13 %
DeSUS	88.968 10,18 %	9.263 8,34 %	11.225 10,67 %	8.079 6,63 %	9.761 8,05 %	↔ 14.853 13,40 %	11.218 10,96 %	13.387 12,96 %	11.182 11,36 %
DL	5.556 0,64 %	↔ 1.307 1,18 %	626 0,60 %	882 0,72 %	636 0,52 %	501 0,45 %	515 0,50 %	551 0,53 %	538 0,55 %
ED - NPS	2.125 0,24 %	↔ 539 0,49 %	233 0,22 %	214 0,18 %	252 0,21 %	297 0,27 %	201 0,20 %	215 0,21 %	174 0,18 %
ZDRUŽENA LEVICA	52.189 5,97 %	7.141 6,43 %	6.919 6,58 %	↔ 9.163 7,52 %	7.707 6,35 %	5.449 4,92 %	5.896 5,76 %	5.632 5,45 %	4.282 4,35 %
LGS	458 0,05 %	-	-	-	↔ 216 0,18 %	-	-	121 0,12 %	121 0,12 %
NSI	48.846 5,59 %	↔ 8.277 7,45 %	5.659 5,38 %	7.501 6,16 %	7.266 5,99 %	4.990 4,50 %	5.431 5,30 %	4.107 3,98 %	5.615 5,70 %
PIRATSKA STRANKA	11.737 1,34 %	1.824 1,64 %	1.785 1,70 %	1.981 1,63 %	↔ 2.055 1,69 %	1.315 1,19 %	564 0,55 %	1.251 1,21 %	962 0,98 %
PS	25.975 2,97 %	3.083 2,77 %	2.893 2,75 %	5.579 4,58 %	↔ 5.751 4,74 %	2.554 2,30 %	2.803 2,74 %	1.879 1,82 %	1.433 1,46 %
SD	52.249 5,98 %	4.573 4,12 %	↔ 8.360 7,95 %	5.701 4,68 %	6.086 5,02 %	7.019 6,33 %	6.759 6,60 %	5.469 5,30 %	8.282 8,41 %
SDS	181.052 20,71 %	24.537 22,08 %	20.059 19,07 %	24.899 20,45 %	↔ 25.217 20,79 %	23.335 21,06 %	21.664 21,16 %	20.402 19,76 %	20.939 21,27 %
SNS	19.218 2,20 %	2.170 1,95 %	1.546 1,47 %	1.706 1,40 %	2.096 1,73 %	2.365 2,13 %	2.304 2,25 %	3.285 3,18 %	↔ 3.746 3,80 %
SLS	34.548 3,95 %	4.140 3,73 %	2.755 2,62 %	2.670 2,19 %	4.068 3,35 %	4.558 4,11 %	6.175 6,03 %	3.731 3,61 %	↔ 6.451 6,55 %
SMC	301.563 34,49 %	↔ 37.541 33,78 %	↔ 35.983 34,21 %	↔ 45.787 37,60 %	↔ 43.556 35,90 %	↔ 37.868 34,17 %	↔ 33.724 32,94 %	↔ 37.790 36,60 %	↔ 29.314 29,77 %
HS	85 0,01 %	-	-	-	-	-	-	-	↔ 85 0,09 %
VERJAMEM	6.800 0,78 %	862 0,78 %	866 0,82 %	↔ 977 0,80 %	848 0,70 %	806 0,73 %	565 0,55 %	968 0,94 %	908 0,92 %
ZAAB	38.293 4,38 %	5.207 4,69 %	5.624 5,35 %	↔ 6.051 4,97 %	5.244 4,32 %	4.326 3,90 %	4.064 3,97 %	3.861 3,74 %	3.916 3,98 %
ZELENI	4.629 0,53 %	↔ 655 0,59 %	641 0,61 %	580 0,48 %	554 0,46 %	576 0,52 %	495 0,48 %	614 0,59 %	514 0,52 %

Vir: Državna volilna komisija (2014).

Za ugotavljanje števila mandatov na ravni volilnih enot moramo uporabiti Droppov količnik.

V volilni enoti Novo mesto je bilo za vse liste pravilno oddanih 102.378 glasov.

Izračun se tako glasi:

$$\frac{102.378}{12} = 8.531,5$$

Ker je v zakonu določeno, ki pravi, da se dobljeno število zaokrožuje na celo število navzgor, pridemo do števila 8532.

Če naprej pogledamo rezultate sedmih strank v novomeški volilni enoti, ki so prestopile volilni prag, in njihovo dobljeno število glasov delimo z zgoraj navedenih številom, ugotovimo, da so med sedmimi strankami le tri dobile večje število glasov:

DESUS	11.218	/	8532	= 1,314
SMC	33.724	/	8532	= 3,952
SDS	21.664	/	8532	= 2,539

DeSUS tako pri delitvi mandatov na ravni volilne enote dobi enega poslanca, SDS 2 in stranka SMC 3.

Ob pogledu na poročilo državne volilne komisije ugotovimo, da je naš izračun pravilen, v potrditev pa je spodaj priložen še izsek iz poročila (glej Sliko 2.7):

Slika 2.7: Dodelitev mandatov na ravni volilnih enot v 6. volilni enoti

V 6. volilni enoti – sedež Novo mesto (skupaj šest mandatov):

SMC STRANKA MIRA CERARJA (trije mandati)

1. MARJAN DOLINŠEK
2. VOJKA ŠERGAN
3. IGOR ZORČIČ

SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS (dva mandata)

1. ANJA BAH ŽIBERT
2. ZVONKO LAH

DeSUS – DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE (en mandat)

1. IVAN HRŠAK

Vir: Državna volilna komisija (2014).

Kot je razvidno iz poročila DVK-ja, je bilo na ravni 8 volilnih enot skupaj razdeljenih 53 mandatov. Preostalih 35 mandatov potemtakem ni bilo razdeljenih.

Kumulativni rezultati razdelitve mandatov (po strankah) na ravni volilnih enot so sledeči:

Tabela 2.4: Skupno število mandatov strank na ravni volilnih enot

SMC	30 mandatov
SDS	16 mandatov
DeSUS	6 mandatov
SD	1 mandat
ZL	brez mandata
NSI	brez mandata
ZAAB	brez mandata
SKUPAJ	53 mandatov

Vir: Državna volilna komisija (2014).

Za delitev mandatov na ravni celotne države si bomo sposodili tabelo iz poročila Državne volilne komisije.

Tabela 2.5: Delitev mandatov na državni ravni

	Ime liste kandidatov	Glasovi liste	Delitelj	Količnik
1	SMC STRANKA MIRA CERARJA	301563	1	301.563
2	SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA - SDS	181052	1	181.052
3	SMC STRANKA MIRA CERARJA	301563	2	150.782
4	SMC STRANKA MIRA CERARJA	301563	3	100.521
5	SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA - SDS	181052	2	90.526
6	DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	88968	1	88.968
7	SMC STRANKA MIRA CERARJA	301563	4	75.391
8	SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA - SDS	181052	3	60.351
9	SMC STRANKA MIRA CERARJA	301563	5	60.313
10	SD - SOCIALNI DEMOKRATI	52249	1	52.249
11	KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)	52189	1	52.189

Vir: Državna volilna komisija (2014).

Še natančnejšo preglednico si je mogoče ogledati v prilogi (glej Prilogo A), saj smo naredili celovit izračun razdelitve mandatov na državni ravni. Zgornja, iz poročila Državne volilne komisije, nam bo služila le za lažje razumevanje učinkovanja d'Hondtove formule.

Kot je razvidno iz Poročila Državne komisije o volitvah poslancev poleti 2014 (glej Tabelo 2.6), so stranke, ki so presegle prohibitivno klavzulo, v skladu z 92. členom Zakona o volitvah v državni zbor dobile naslednje število mandatov:

Tabela 2.6: Razdelitev mandatov na državni ravni

1. SMC STRANKA MIRA CERARJA	36 mandatov
2. SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS	21 mandatov
3. DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	10 mandatov
4. SD - SOCIALNI DEMOKRATI	6 mandatov
5. KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)	6 mandatov
6. NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKI DEMOKRATI	5 mandatov
7. ZAVEZNIŠTVO ALENKE BRATUŠEK	4 mandati

Vir: Državna volilna komisija (2014).

Ker je bilo na ravni volilnih enot razdeljenih le 53 mandatov, pripadajo posameznim političnim strankam oziroma kandidatnim listam torej dodatni mandati (glej Tabelo 2.7), ki ustrezajo razliki med ravnema razdelitve.

Tabela 2.7: Dodatni mandati po delitvi na državni ravni

SMC	6 mandatov
SDS	5 mandatov
DeSUS	4 mandate
SD	5 mandatov
ZL	6 mandatov
Nsi	5 mandatov
ZAAB	4 mandate

Kot lahko razberemo iz podatkov, se v zadnjih treh strankah, ki so presegle volilni prag, na ravni volilnih enot nobenemu kandidatu ni uspelo prebiti v parlament, so pa zato na ravni države dobile toliko mandatov, kot jim v skladu s proporcionalnim volilnim sistemom, ki je v veljavi od leta 2000 naprej, pripadajo.

Če se na tem mestu zopet in zgolj za ponazoritev osredotočimo na novomeško, to je 6. volilno enoto, vidimo, da je bilo na ravni volilnih enot razdeljenih 6 mandatov, iz poročila DVK-ja pa je razvidno, da je bilo naknadno, torej ob razdelitvi mandatov na državni ravni, in upoštevanju zakonskih dikcij, v 6. volilni enoti podeljenih še 5 mandatov. Poglejmo konkretno, zakaj.

Ostanki glasov (glej Tabelo 2.8) v razmerju do količnika v volilni enoti po 90. členu ZVDZ so namreč naslednji:

Tabela 2.8: Ostanki glasov v 6. volilni enoti

					ostanek
DESUS	11.218	/	8532	= 1,3148	0,3148
SMC	33.724	/	8532	= 3,9526	0,9526
SDS	21.664	/	8532	= 2,5391	0,5391
NSI	5.431	/	8532	= 0,6365	0,6365
SD	6.759	/	8532	= 0,7922	0,7922
ZL	5.896	/	8532	= 0,6910	0,6910
ZAAB	4.064	/	8532	= 0,4763	0,4763

Že površen pogled razkrije, da so ostanki glasov vsaj pri treh strankah izjemno visoki – pri stranki SMC, SD in ZL. Nič manjši, še vedno gre namreč za več kot polovico količnika, niso pri strankah NSI in SDS.

V nadaljevanju lahko pod drobnogled vzamemo primerjalno tabelo (glej Tabelo 2.9) ostankov volilnih glasov po volilnih enotah. Kot prvič lahko ugotovimo, da so naši izračuni ostankov glasov v 6. volilni enoti pravilni.

Tabela 2.9: Ostanke glasov na ravni volilnih enot

1. SMC STRANKA MIRA CERARJA

1. volilna enota: 0,0541
2. volilna enota: 0,1053
3. volilna enota: 0,5119
4. volilna enota: 0,3082
5. volilna enota: 0,1005
6. volilna enota: 0,9526
7. volilna enota: 0,3911
8. volilna enota: 0,5723

2. SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS

1. volilna enota: 0,6498
2. volilna enota: 0,2885
3. volilna enota: 0,4536
4. volilna enota: 0,4943
5. volilna enota: 0,5268
6. volilna enota: 0,5391
7. volilna enota: 0,3707
8. volilna enota: 0,5517

3. DeSUS – DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE

1. volilna enota: 0,0003
2. volilna enota: 0,2807
3. volilna enota: 0,7961
4. volilna enota: 0,9655
5. volilna enota: 0,6083
6. volilna enota: 0,3148
7. volilna enota: 0,5555
8. volilna enota: 0,3627

4. SD – SOCIALNI DEMOKRATI

1. volilna enota: 0,4938
2. volilna enota: 0,9538
3. volilna enota: 0,5618
4. volilna enota: 0,6020
5. volilna enota: 0,7600
6. volilna enota: 0,7922
7. volilna enota: 0,6355
8. volilna enota: 0,0093

5. KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)

1. volilna enota: 0,7712
2. volilna enota: 0,7894
3. volilna enota: 0,9029
4. volilna enota: 0,7623
5. volilna enota: 0,5900
6. volilna enota: 0,6910
7. volilna enota: 0,6544
8. volilna enota: 0,5218

6. NOVA SLOVENIJA – KRŠČANSKI DEMOKRATI

1. volilna enota: 0,8938
2. volilna enota: 0,6456
3. volilna enota: 0,7392
4. volilna enota: 0,7187
5. volilna enota: 0,5403
6. volilna enota: 0,6365
7. volilna enota: 0,4772
8. volilna enota: 0,6843

7. ZAVEZNIŠTVO ALENKE BRATUŠEK

1. volilna enota: 0,5623
2. volilna enota: 0,6416
3. volilna enota: 0,5963
4. volilna enota: 0,5187
5. volilna enota: 0,4684
6. volilna enota: 0,4763
7. volilna enota: 0,4486
8. volilna enota: 0,4772

Vir: Državna volilna komisija (2014).

Kako sistem učinkuje, najlažje pojasnimo s primerom strank, ki pri delitvi mandatov v volilnih enotah niso dobile poslanca; gre za stranke Združena levica, Nova Slovenija in Zavezništvo Alenke Bratušek.

Slednjim pa, kot smo že omenili, navsezadnje pripada 6, 5 oziroma 4 mandati. Ostanki glasov pri omenjenih strankah so največji:

ZL	NSI	ZAAB
3. volilna enota	1. volilna enota	2. volilna enota
2. volilna enota	3. volilna enota	3. volilna enota
1. volilna enota	4. volilna enota	1. volilna enota
4. volilna enota	8. volilna enota	4. volilna enota
6. volilna enota	2. volilna enota	
7. volilna enota		

Natančen pregled poročila DVK razodene, da so bili mandati res (v kar sicer nikakor ne gre dvomiti, saj se pri demokratičnih volitvah že apriori pričakuje elementarno spoštovanje zakonodajnih pravil) razdeljeni v skladu z ostanki glasov (glej prilogo B).

Če je med zgornjimi strankami le eni, to je Združeni levici, v 6. volilni enoti pripadel mandat, to pomeni, da je razliko, ki znaša 4 mandate, potrebno še razdeliti, ker se namreč, kot že rečeno, v vsaki volilni enoti ne samo voli, temveč izvoli 11 poslancev (Grad in Svete 2008, 85).

V novomeški izvolilni enoti, kot volilni enoti v komentarju Zakona o volitvah v državni zbor pravita Franc Grad in Pavle Svete (Grad in Svete 2008, 85), tako mandat poleg stranke Združena levica pridobita še stranki SDS in SD, dva mandata pa pripadata zmagovalni stranki predčasnih volitev SMC (glej prilogo B).

V šesti volilni enoti je tako z delitvijo mandatov na državni ravni zasedenih vseh 11 poslanskih mest, prav tako v vseh ostalih 7 volilnih enotah.

3 PREFERENČNO GLASOVANJE

Tako smo naposled, po temeljiti opredelitvi in razlagi ključnih pojmov volilnega sistema, le prišli do, po našem mnenju, zgolj enega izmed sržov „problema“.

Kot smo v diplomski nalogi že večkrat izpostavili ali pa vsaj nakazali, ima slovenski volilni sistem v ožjem pomenu besede nekatere resne pomanjkljivosti.

Za kaj gre?

Večkrat smo že omenili diktirano 80. člena Ustave, ki preprosto pravi, da imajo na volitvah odločilen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom volivci.

Da temu ni povsem tako, zgovorno pričajo številne diskusije in tudi namere posameznih političnih strank po dopolnitvi proporcionalnega volilnega sistema s tako imenovanim preferenčnim glasom.

Pravzaprav v tem primeru govorimo predvsem o zahtevi po še večji stopnji personalizacije volitev⁷.

Na tem mestu bomo zato najprej opredelili pojem preferenca.

Verbinčev slovar tujk ta pojem opredeli na sledeč način:

- dati prednost; dajanje prednosti; prednost; olajšava; ugodnost (Verbinc 1997, 567).

Na portalu Fran, kjer so na enem mestu združeni slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, organizacijske enote Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, pa je za ta pojem mogoče zaslediti naslednja dva zadetka (Fran.si):

- SSKJ: preferénca -e ž (ê) knjiž. prednost, ugodnost: ugotavljati preferenco; dajanje preferenc čemu, komu
v ekonomiji: dajanje carinskih preferenc kaki državi
- Pravopis: preferénca -e ž (ê) dajati čemu, komu preference - dajati prednost;
carinske preference - ugodnosti, olajšave.

⁷Kot smo že večkrat omenili, so vseskozi, in to ne zgolj latentno, prisotne namere po uvedbi večinskega volilnega sistema. Hkrati se v določenih združenjih in tudi strokovnih krogih pojavlja mnenje, da bi bil za Slovenijo ravno pravšnji tako imenovani kombinirani volilni sistem. Med temi velja predvsem izpostaviti nekdanjega ustavnega sodnika, dr. Cirila Ribičiča, in Zvezo društev upokojencev Slovenije (www.zdus-zveza.si, dostopno dne 04. 06. 2016).

Že iz zgoraj navedenih razlag pojma preferenca je jasno razvidno, da tudi v primeru volitev s preferenčnim glasom nekemu kandidatu damo prednost pred drugimi kandidati z istoimenske liste. Zakaj se nam zdi to pomembno, bomo podrobneje nakazali v nadaljevanju, a najprej se moramo prav z vidika personalizacije volitev, ki je v tesni korelaciji s preferenčnim glasovanjem, lotiti aktualnega volilnega sistema v Sloveniji.

Grad na več mestih v svojih številnih delih, povezanih s slovenskim volilnim sistemom, izpostavi, da se v slovenskem proporcionalnem sistemu (ki je sicer korigiran z nekaterimi elementi večinskega sistema, kot sta volilni prag in glasovanje o posamičnih kandidatih v volilnih okrajih) poslanci volijo po volilnih enotah, ki so oblikovane tako, da se v njih na približno enako število prebivalcev voli enako število poslancev (Grad 2004, 129).

Tudi med temeljnimi zakonskimi načeli Zakona o volitvah poslancev v državni zbor je – tako Grad – posebej poudarjeno, da se poslanci praviloma izvolijo v volilnih enotah, kar naj bi omogočalo tesnejšo povezanost med volivci in njihovimi poslanci (prav tam). To z drugimi besedami pomeni, da naj bi dodeljevanje poslanskih mandatov zagotavljalo večjo stopnjo „personalizacije“ volitev.

Prav zaradi upoštevanja načela tesnejše povezanosti volivcev s poslanci in političnega izhodišča o neposrednem vplivu volivcev na personalno sestavo parlamenta, volivci glasujejo o posameznih kandidatih na listi po posameznih volilnih okrajih. Osem volilnih enot je v slovenskem primeru, kot smo že večkrat izpostavili, razdeljeno na 88 volilnih okrajev oziroma vsaka na 11 volilnih okrajev (Grad 2004, 130).

Vendar, kar hkrati že nakazuje „manjko“ personalizacije, kandidati niso izvoljeni po posameznih volilnih okrajih, temveč se glasovi, ki jih dobijo na volitvah, seštevajo v korist liste kandidatov, denimo politične stranke, na ravni celotne volilne enote. Volivci torej glasujejo za kandidate posameznike, a se njihovi glasovi štejejo kot glasovi za liste, na katerih so nastopili. To pravilo naj bi volivcem omogočilo, da glasujejo o posameznih kandidatih glede na njihove osebne lastnosti, kvalitete in glede na njihovo strankarsko pripadnost, vendar pa bi si na tem mestu že lahko privoščili trditev, da so stranke to volilno aritmetiko dodobra osvojile in jo začele tudi izkoriščati v svoj prid (prav tam).

3.1 PERSONALIZACIJA VOLITEV

Na tem mestu bomo še nekoliko podrobneje pojasnili po našem mnenju nadvse relevanten pojem personalizacije volitev.

Znova se bomo naslonili na Grada. Ta pravi, da glasovanje o posameznih kandidatih po volilnih okrajih, ki ga predvideva aktualni volilni sistem, omogoča večji vpliv na personalno sestavo parlamenta, kot je v navadi v čistih proporcionalnih sistemih (Grad 2004, 132).

In naprej. Kot ugotavlja, je personalizacija volitev zagotovljena s tem, da so z liste kandidatov po ugotovljenih izidih glasovanja izvoljeni tisti kandidati, ki so dobili največ glasov v volilnih okrajih, v katerih so nastopili. To ga nadalje vodi do sklepa, da slovenski volilni sistem zagotavlja dokaj visoko stopnjo personalizacije volitev, še več, pravi, da je ta stopnja vsekakor višja kot v sistemih, ki poznajo samo preferenčno glasovanje. Pravzaprav je preferenčno glasovanje že inherentno slovenskemu volilnemu sistemu, saj je glasovanje o posameznih kandidatih po volilnih okrajih na nek način nujen način glasovanja. A hkrati tudi doda, da aktualni volilni sistem ne zagotavlja neposrednega in odločilnega vpliva na izvolitev poslancev, temveč zgolj in samo posrednega (Grad 2004, 134–135).

Tudi sami smo že omenili strankarsko poznavanje volilne aritmetike, kot pravimo temu sami. Na prilagajanje strank prav temu načelu opozori tudi Grad, saj pravi, da glasovanje po volilnih okrajih politične stranke sili k predlaganju „všečnih“ kandidatov, ki so sprejemljivi za volivce (Grad 2004, 135).

Kljub vsemu si bomo privoščili trditev, da ima proporcionalni sistem, sploh v svoji čisti obliki, poleg vseh že omenjenih slabosti še eno bistveno pomanjkljivost – nizko stopnjo personalizacije. Ker volivec v tej čisti obliki dejansko nima možnost vplivanja na personalno sestavo parlamenta, saj mu je ta možnost odvzeta, so v mnogih proporcionalnih sistemih uvedli možnost tako imenovanega preferenčnega glasovanja, ko se volivec sicer odloča za posamezno stranko, a lahko hkrati odloča tudi o tem, katere osebe bodo dejansko izvoljene, če stranka dobi zadostno število glasov (Grad 2004, 64).

Sami se bomo v nadaljevanju dotaknili predvsem tistih oblik preferenčnega glasovanja, ki so se porodile kot možnosti nadgradnje obstoječega volilnega sistema v zakonodajnih postopkih, čeprav noben predlog do sedaj ni dobil potrebne dvotretjinske večine v parlamentu.

V skladu s širšim pojmovanjem personalizacije volitev bi v ta sklop morali uvrstiti vsako in vse možnosti volivca, da vpliva na izbiro članov predstavniškega telesa. Torej ne zgolj ob glasovanju, temveč tudi v drugih postopkih volilnega procesa, tudi pri postavljanju kandidatov na volitvah. Drugi, ožji pomen, pa lahko razumemo predvsem kot volivčevo izbiro, da na glasovanju lahko odloča tudi o osebah in ne samo o listah, strankah (Grad 2004, 66–67).

Nepersonalizirane volitve so danes – po besedah Grada – precej razširjen in splošen pojav, ki odseva vse večji prepad med političnim podsistemom in civilno sfero, na vzročno-posledični spirali pa se hkrati pojavlja na obeh vijačnicah – tako kot posledica in kot ne nazadnje tudi vzrok za upadanje zanimanja državljanov za politično delovanje. Sam pojav je tesno povezan z delovanjem političnih strank, a nič manjše vloge ne smemo pripisati samemu volilnemu sistemu (Grad 2004, 67).

Aktualnemu slovenskemu volilnemu sistemu, spričo dejstva, da bistvenih ali usodnih sprememb ni doživel, zlahka pripišemo zadostno mero sorazmernosti, ki je, kot ugotavlja Gaber, ena izmed nedvomno najpomembnejših mer demokratičnosti političnega sistema predstavništva (Gaber 1996, 262).

In vendar, Gaber že leta 1996 v svojem prispevku o mogočih, celo zaželenih spremembah takratnega volilnega sistema, opozori na zanimiv aspekt.

Gaber namreč problematizira prav „iluzijo“ o večji povezanosti med volivci in volivkami ter njihovimi predstavniki in predstavnicami v parlamentu, ki naj bi ji botrovali volilne enote in volilni okraji kot glasovalne enote, v katerih naj bi volilni upravičenci glasovali za osebe, ki jih poznajo in zanje presojujejo, da bodo najboljše zastopale njihove interese v državnem zboru (Gaber 1996, 266).

Kot pravi, in pri tem prav nič ne skopari s precej ostrimi hipotezami, gre v tem primeru za večkratno prevaro. Po eni strani, ki še zdaleč ni ekskluzivno vezana na slovenski volilni sistem, gre za to, da volilni upravičenci na deklarativni ravni želijo in tudi glasujejo za osebnosti, a analize volitev te trditve postavijo na glavo, saj tudi v sistemih, ki posebej omogočajo oddajanje glasov za osebe, izrazito prevladuje glasovanje za stranke (Gaber 1996, 266–267).

Temu bi zlahka pritrdili tudi v slovenskem primeru, saj zadnji primeri v letu pred državnozbornimi volitvami nastalih strank implicitno kažejo prav to. Poprej povsem neznani kandidati novonastalih političnih strank, ki so (bili) praktično nepopisani listi papirja v svetu

politike, so se zavoljo nezadovoljstva z etabliirano in staro politično nomenklaturo ter dobre in učinkovite promocije novonastale stranke kot antipoda (staremu in neučinkovitemu sistemu) uspeli prebiti v parlament. Ne toliko zaradi svojih sposobnosti, temveč predvsem zato, ker so v določenih volilnih okrajih zastopali prav tisto stranko, ki je, to že lahko rečemo, uživala izjemno podporo volivcev in ne nazadnje tudi medijev. Navedimo samo primer stranke SMC na državnozborskih volitvah 2014 ali pa denimo Listo Zorana Jankovića – Pozitivna Slovenija na predčasnih državnozborskih volitvah leta 2011. Obe sta bili zmagovalki volitev, z razliko, da lahko v prvem primeru govorimo o zares prepričljivi zmagi (DVK 2014).

Gaber v nadaljevanju sicer govori še o drugi, bistveno manj sprejemljivi sistemski prevari volivk in volivcev. Prva je že iluzija, da bo vsak okraj imel svojega predstavnika ali predstavnico v državnem zboru (Gaber 1996, 267).

Njegovo opozorilo je povsem na mestu, saj pregled rezultatov zadnjih državnozborskih volitev nazorno pokaže, da temu ni tako. V 6. volilni enoti, ki tako kot ostale prispeva 11 poslancev, nobeden ne prihaja iz 1. volilnega okraja Črnomelj – Metlika. Prav tako ne iz volilnega okraja Krško.

Če povzamemo po Gabru, tako imenovana „sistemska prevara“ hkrati ustvarja tudi videz, da volilni upravičenci odločajo, kdo od kandidatov v določenem volilnem okraju bo zasedel mesto v državnem zboru (Gaber 1996, 268). A tudi temu ni tako.

Za volivke in volivce – tako Gaber – je potemtakem takšno glasovanje le na videz personalizirano, dejansko pa pomeni zbiranje glasov za posamezno kandidatno listo ali stranko na ravni volilne enote, ki je za razliko od volilnega okraja tudi enota, v kateri pride do izvolitve kandidata ali kandidatke. Ker izvolitev poteka posredovano, sistemska prevara tiči predvsem v tem, da je to posredovanje kandidata volilnim upravičencem prikrito, v točki izbire kandidata na osnovi osebnostnih kvalit in preferenc pa zavajajoče. Če namreč določen okraj želi imeti predstavnika v parlamentu, morajo volilni upravičenci glasove oddati predvsem tistemu kandidatu, za katerega sodijo, da je najverjetneje, da se bo uvrstil v parlament, in ne tistemu, ki ima morebiti najboljše osebne kvalitete. To (lahko, ni pa nujno) privede do primerov, ko v ospredju torej ni načelo „Volimo najboljšega“, temveč gre za načelo, ki ga Gaber označi s parafrazo znanega reka, da ni pomembno, če je kandidat pismen, pomembno je le, da prihaja iz našega okraja (prav tam).

O lažnem občutku personalizacije v sistemu z volilnimi okraji govori tudi Pogorelec. Pravi

namreč, da lista sicer dobi sorazmerno število mandatov glede na dosežen volilni izid, a mandatov ne dobijo nujno tisti, ki so v volilnih okrajih dobili največ glasov (Pogorelec 2006, 252).

Kot dodaten problem pa Pogorelec izpostavi, da je volivcu, ki želi izbirati med kandidati, odvzeta izbira med strankami. Ker mu je torej izbira med kandidati znotraj iste stranke onemogočena, Pogorelec pravi, da je s tem dokončno izničen vidik personalizacije volitev v našem volilnem sistemu, saj se večina volivcev najprej odloči za stranko, šele nato pa bi želeli imeti nekaj vpliva tudi pri izbiri posameznih kandidatov (prav tam).

Torej, s sistemom preferenc bi po mnenju Gabra strankarskih veljakom odvzeli monopol nad izbiro poslancev v parlamentu. Volilni upravičenci naj bi šele s preferenčnim glasom tako imeli možnost dejanske izbire osebe, ki bo dobila sedež v parlamentu. Tako že leta 1992 pravi, da imamo ob primerni uporabi preferenčnega sistema v rokah orodje, ki povečuje možnost individualne izbire (Gaber 1992, 302).

Temu mnenju navsezadnje pritrди tudi Ribičič, ki pravi, da volilni okraji ustvarjajo napačen vtis o tem, kakšen je vpliv posameznega volilnega glasu. Po obliki gre res za izbiro med posameznimi kandidati, po vsebini pa gre dejansko za izbiro med različnimi strankami oziroma listami (Ribičič v Gaber 1996, 290).

Tako Gaber kot Ribičič – slednji je sicer znan zagovornik nemškega kombiniranega volilnega sistema – v tej luči omenjata možnost odprave volilnih okrajev in uvedbo preferenčnega glasovanja na ravni volilnih enot, s katerim bi imeli volivke in volivci odločilen vpliv na izvolitev kandidatov v parlament (Gaber 1996, 270; Ribičič v Gaber 1996, 292).

Odprava volilnih okrajev ima – kot opozori Ribičič – sicer nekatere slabosti. Kandidati s poprej močno podporo v marginalnih volilnih okrajih bi imeli manjše možnosti za izvolitev na ravni volilne enote. To z drugimi besedami pomeni, da bi se povečala možnost za izvolitev kandidatov iz regionalnih in državnih centrov, nezadovoljstvo podeželja oziroma ruralnega okolja in drugih manjših urbanih naselij pa bi se posledično povečalo. Gre torej za pomislek o možni „centralizaciji“, ki se je tudi kasneje pogosto pojavil v razpravah o morebitni spremembi proporcionalnega volilnega sistema z uvedbo preferenčnega glasu (Ribičič v Gaber 1996, 292).

Temu pritrди tudi Pogorelec, ko pravi, da volilni okraji omogočajo razpršitev mandatov tudi izven regionalnih središč. Kljub vsemu pa decidirano zapiše, da je volilne okraje nujno treba odpraviti, ustrezno stopnjo personalizacije volitev, ki je zapovedana v Ustavi RS, pa

zagotoviti skozi preferenčni glas (Pogorelec 2006, 252.)

Dotaknili se bomo še prispevka Jurijs Toplaka o dotični temi, ki je bil objavljen v publikaciji Lex Localis leta 2003.

Kot Toplak navaja že v povzetku svojega prispevka, preferenčno glasovanje, ki predstavlja posrečeno kombinacijo glasovanja za posameznike ter proporcionalne zastopanosti, uporablja vse več držav (Toplak 2003, 15). Namreč, ker je proporcionalnemu volilnemu sistemu ob izjemni moči strank domala inherentna neosebnost volitev, ki jo Toplak označi za škodljivo – mi pa lahko temu zgolj še enkrat več pritrdimo – so posamezne države začele razmišljati o večji personalizaciji volitev, kot možna in dobra korekcija pa se ponuja prav uvedba preferenčnega glasu (Toplak 2003, 17).

Med sisteme preferenčnega glasovanja v najširšem pomenu besede lahko, po Toplaku, uvrstimo vse tiste volilne sisteme, pri katerih imajo volivci možnost ne le izbire ene politične opcije, pač pa imajo tudi vpliv na izbiro posameznikov znotraj te opcije (Toplak 2003, 17). Ali semkaj lahko uvrstimo potemtakem aktualni slovenski volilni sistem? Odgovor je žal – in to vse od ustavne dopolnitve 80. člena – nikalen. Temu ne nazadnje pritrdi tudi Toplak, ko pravi, da slovenski volilni sistem volivcu izbire med strankami in nato še znotraj strank ne omogoča. Ravno nasprotno. Po njegovem mnenju kandidate na liste uvrščajo stranke same, volivci pa sploh nimajo nobenega vpliva na izbiro posameznikov (Toplak 2003, 23).

Oblik preferenčnega glasovanja je sicer več. Pri eni najpomembnejših delitev pa gre predvsem za to, da ločimo sisteme z enim preferenčnim glasom, ter sisteme, kjer lahko volivec odda več preferenčnih glasov. V slovenskem primeru, na lokalnih in volitvah v evropski parlament, poznamo sistem z enim preferenčnim glasom (Toplak 2003, 19).

Sistemi preferenčnega glasovanja se ločijo tudi po tem, ali volilni upravičenec mora oddati še preferenčni glas – v tem primeru govorimo o sistemu obveznega preferenčnega glasovanja – ali pa to nima značaja obveznosti oziroma jo volilni upravičenec lahko izkoristi ali pa ne. Takrat govorimo o fakultativnem preferenčnem glasovanju. V Sloveniji je za glasovanja na lokalnih in evropskih volitvah v uporabi fakultativna oblika preferenčnega glasu (prav tam).

Preferenčnim oblikam glasovanja se poskušajo stranke, pravi Toplak, na različne načine izogniti. Največkrat zaradi namere oziroma želje po vplivanju na določanje kandidatnih mest, samo oblike preferenčnega glasovanja pa po drugi strani skušajo „omiliti“ s tako imenovanimi pragovi upoštevanja preferenčnega glasovanja. Gre za število glasov, ki jih mora kandidat prejeti, da bi prehitel druge kandidate na listi.

Seveda je v pristojnosti države, ali se za uvedbo praga upoštevanja odloči ali ne. V primerih, ki jih ni malo in kjer tega praga ni, potemtakem govorimo o sistemu z absolutno veljavo preferenčnega glasu (Toplak 2003, 26).

Toplak prav v zaključku svojega prispevka, ki je prvenstveno namenjen analizi uporabe preferenčnega glasu na lokalnih volitvah, izpostavi tudi v diplomski nalogi že večkrat omenjeno dejstvo, da 80. člen Ustave RS narekuje uvedbo volilnega sistema z odločilnim vplivom volivcev na izbiro kandidatov v parlamentu. To zopet omenjamo predvsem zato, ker se po Toplakovem mnenju proporcionalni volilni sistem oziroma sistem sorazmernega predstavnštva z možnostjo uporabe preferenčnega glasu povsem ujema z omenjenim ustavnim določilom (Toplak 2003, 41).

Z vidika personalizacije volitev (je) preferenčni glas pozitivno ocenil, sicer na primeru volitev poslancev v evropski parlament, tudi dr. Sašo Zagorc, ustavni pravnik, ki pravi, da koncept preferenčnega glasu emancipira volivce v odnosu do političnih strank in jim zagotavlja dejanski vpliv, s katerim lahko prevetrijo kadrovske načrte oziroma ideje posamezne politične stranke.

Ocenjuje namreč – znova poudarjamo, da na primeru evropskih volitev, a določena stopnja generalizacije je vsekakor mogoča – da postopki izbire kandidatov znotraj strank niso v popolnem sozvočju s pojmovanjem prave demokracije, saj kandidatne liste večinoma določa vodstvo strank, to pa kaže na elitističen pristop (Regionalnaobala.si).

3.2 POLITIČNE STRANKE

Na tem mestu bomo na kratko izpostavili vidik oziroma razlog, ki ga mnogi označujejo za ključnega za uvedbo preferenčnega glasu oziroma samo spremembo volilnega sistema. Govorimo o pojavu tako imenovane partitokracije, ko si politične stranke kot sicer povsem legitimni zastopniki različnih družbenih interesov prisvojijo toliko moči, da praktično nobene odločitve ni mogoče sprejeti brez njihovega privoljenja. Ko torej prodrejo v vse pore

družbenega življenja, povsem pa si podredijo politično življenje (Grad 2004, 28).

Tudi Grad navaja, da v zadnjem času vse bolj očitno upada pomen političnega predstavništva in samih volitev. Čeprav imajo volitve kot splošno sprejeta osnova in tipična oblika vzpostavljanja funkcije političnega predstavništva (Brezovšek in drugi 2008, 95), ki je najbrž najboljši (zaenkrat) približek temu, kako doseči vladavino ljudstva (Brezovšek in drugi, 2008, 90), se njihov pomen v zadnjem času zmanjšuje zaradi povečanja moči izvršne veje oblasti in državne uprave. Volivci imajo tako, če bi ta vidik malce radikalizirali, že skorajda neznamenit vpliv na delovanje političnega prostora in oblasti nasploh (Grad 2004, 24).

Drug pomemben razlog za upadanje pomena volitev in parlamenta kot predstavniškega telesa pa tiči v samem pojavu političnih strank, ki so zasedle vmesni prostor med volivci in parlamentom, s tem pa močno zmanjšale vpliv in vlogo volivcev (prav tam).

Cilj sleherne politične stranke kot politične organizacije, ki združuje ljudi z istim političnim prepričanjem, je osvojiti oblast, s tem pa udeležiti svoje politične cilje, svoj politični program. So torej nujni posredniki med družbo in državo, brez katerih politični sistem sploh ne more delovati (Grad 2004, 27), in imajo hkrati največji vpliv na državno odločanje (Grad 1996, 300).

Politične stranke sodijo, hoteli ali ne, med najpomembnejše dejavnike sodobnega političnega življenja, saj brez njih ni mogoče izvesti niti volitev niti si ni mogoče zamisliti organiziranega delovanja parlamenta. Že dejstvo, da delujejo kot posredniki, dovolj zgovorno priča o zmanjšani vlogi volivca. Čeprav ti dejansko izvolijo poslance, vsebino v parlamentu seveda določajo politične stranke (Grad 2000, 35–37).

Do tu ni nič spornega. Med sporne bi vsekakor lahko uvrstili težnjo po discipliniranju strankinih poslancev, neredek pojav tudi v slovenskem političnem prostoru, čeprav je določena stopnja strankarske discipline nepogrešljiva za tekoče delo parlamenta (Zajc 2000, 169). Strankarska disciplina torej sama po sebi ni problematična, problem nastane takrat, ko poslanci ravnaajo izključno v skladu s strankarskimi navodili in ne lastnim prepričanjem, kot jim vелеvata ustava in zakonodaja. Tovrstni primeri dolgoročno gotovo delajo medvedjo uslugo koncepciji političnega predstavništva. Po osebnem prepričanju moramo razloge za nizko volilno udeležbo pripisati tudi občutku o omniprezentnosti političnih strank in brezizhodnosti položaja, ko stranke niso zmožne doseči zadovoljivih kompromisov v dobro vseh ljudi, temveč slepo zasledujejo svoje ozke partikularne interese.

V tem primeru seveda moramo govoriti o pomanjkljivi demokratični tradiciji in tradiciji strankarskega delovanja v parlamentu, navkljub 25-letni zgodovini parlamentarnega sistema v Sloveniji. Stranke, kot ugotavlja Grad leta 2000, namreč še vedno niso izoblikovane po evropskih vzorih, med njimi pa se kaže izrazita ideološka razklanost. Prav to, ob dejstvu, da je slovenski politični sistem obsojen na oblikovanje večjih ali manjših koalicij, preprečuje učinkovito in dobro organiziranost izvršne veje oblasti, pa tudi opozicije (Grad 2000, 45–46).

Da je ideja političnega predstavništva v krizi, pravi tudi Brezovšek. Če je bilo desetletja videti, da je politično predstavništvo utemeljeno na močnih in stabilnih odnosih zaupanja med volivci in političnimi strankami z veliko večino volivcev, ki se s stranko identificirajo, pa se danes tako na volitvah kot v javnomnenjskih raziskavah nazorno kaže razkorak med volivci in strankami. Veliko volivcev se namreč z njimi več ne identificira. In naprej. Če so bile razlike med strankami doslej pogosto razumljene kot odsev družbenih cepitev, imamo danes v družbi prevladujoč občutek, da družbene cepitve ustvarjajo in vsiljujejo prav stranke same (Brezovšek in drugi 2008, 103). In ta občutek prav gotovo ne vara.

Zaradi nenehno vsiljenih cepitev na ideološki osnovi vse bolj prihaja do primerov, ko državljani svoje politične zahteve izražajo skozi nova politična gibanja in organizacije, med katera sodijo razna družbena gibanja. V tem primeru govorimo o tako imenovanem pojavu antipolitike, ki nadomešča apatičnost ljudi do standardnih centrov moči in je „opozicija“ raznim strankam. Volitve torej niso več edino sredstvo, s katerim poskušajo državljani uresničiti svoje zahteve, politike in preference. Razkorak med političnimi predstavniki in volivci se kratkomalo povečuje (Brezovšek in drugi 2008, 103–104).

In prav za ta pojav je značilna naslednja zahteva volivcev – večja personalizacija volilne izbire. To je povsem razumljivo ob naraščajočem kritičnem odnosu državljanov do političnih strank, ki se odraža tudi v javnomnenjskih raziskavah, kjer stranke običajno zasedajo najnižja mesta (Brezovšek in drugi 2008, 227).

Fink–Hafnerjeva je glede bistvenih značilnosti osrednjih parlamentarnih strank v devetdesetih letih zelo kratka in jedrnata: stranke so tesno prepletene z državo, prevladujeta klientelizem in osebna omrežja, vezi med stranko in njihovimi volivci so sorazmerno šibke (Fink-Hafner 2001, 186).

Mi pa lahko leta 2016 dodamo, da kakšnega bistvenega premika v razumevanju strank,

navkljub okrepljeni vlogi raznih protikorupcijskih komisij v minulem desetletju, večji čuječnosti javnosti in medijev, ni prišlo. Ključne ločnice tradicionalno – moderno, komunizem – protikomunizem ne le, da ne bledijo, njihova razločevalna moč se, tako se zdi, še ostreje zarisuje v slovenski politični krajini.

3.3 ZAKONODAJNI POSTOPKI

Preden pod drobnogled vzamemo posamezne zakonodajne postopke in javne predstavitve mnenj glede (morebitne) spremembe volilnega sistema z uvedbo preferenčnega glasu in spremljajočo argumentacijo, dodajmo, da je bilo zlasti v javni predstavitvi mnenj mogoče zaslediti več različnih predlogov o možnih in najbolj ustreznih spremembah volilnega sistema.

3.3.1 PRVI ZAKONODAJNI POSTOPEK

Leta 2011 je takratna tako imenovana Pahorjeva vlada v parlament vložila predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah v Državni zbor. Izhodiščna težnja predloga zakona je bila, praktično prvič po ustavni dopolnitvi 80. člena leta 2000, odpraviti diskrepanco med takrat in sedaj veljavnim zakonom in zahtevo petega odstavka 80. člena, po katerem imajo volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom.

Kot je razvidno iz obrazložitve predloga zakona, je bila takratna vlada mnenja, da se v proporcionalnih volilnih sistemih personalizacijo volitev najpogosteje zagotavlja s pomočjo preferenčnega glasu, s katerim lahko volivci odločijo o tem, kateri kandidat z liste bo dejansko izvoljen, medtem ko – tako vlada – volivci v slovenskem volilnem sistemu z volilnimi okraji še vedno odločajo predvsem o listah kandidatov (DZ RS).

V nadaljnje pojasnilo še sledeči odlomek iz obrazložitve:

V našem sistemu se določi vrstni red dodeljevanja mandatov kandidatov na podlagi zaporedja deležev glasov, ki jih je dobila lista v posameznem volilnem okraju. Takšna ureditev pa personalizacije ne zagotavlja, saj število glasov, ki jih dobi lista kandidatov, ne pomeni nujno, da kandidat, ki nastopa v posameznem volilnem okraju, tudi osebno uživa takšno podporo kot politična stranka, na listi katere kandidira, ampak je njegov izid odvisen pretežno od podpore, ki jo v tem volilnem okraju uživa lista, na kateri kandidira (DZ RS).

Razlogov za spremembo Zakona o volitvah v državni zbor je bilo, kot je mogoče prebrati, sicer več, a primarni značaj gre vsekakor pripisati intenci o dokončni uskladitvi zakona z 80. členom Ustave Republike Slovenije.

Po mnenju vlade bo namreč šele z uvedbo absolutnega preferenčnega glasu mogoče zagotoviti odločilen oziroma neposreden vpliv volivcev na dodelitev mandatov kandidatom.

Z uvedbo absolutnega preferenčnega glasu vlada predlaga še ukinitve volilnih okrajev – ti ostanejo zgolj na administrativni ravni.

Argumentacija je še bistveno bolj razčlenjena v poglavju Poglavitne rešitve (glej prilogo C).

Rešitev, ki jo je torej predlagala takratna Pahorjeva vlada, gre v smeri, da bi volilni upravičenci glasovali o celotni listi kandidatov na ravni volilnih enot, absolutno obvezni preferenčni glas pa bi po njenem mnenju v največji možni meri odražal na volitvah izraženo voljo volivcev.

Volivci bi na volitvah potemtakem moral obvezno oddati preferenčni glas, izvoljeni pa bi bili tisti kandidati, ki so dosegli največje število preferenčnih glasov, prav vsak preferenčni glas pa se upošteva, kar pomeni, da že omenjenih pragov upoštevanja ni.

Vlada, kot kaže, se je zavedala problema, da bi ob prehodu na novi način glasovanja lahko prihajalo do zmot oziroma do večjega števila neveljavnih glasovnic. Problem reši na precej enostaven način. Namreč, volivec, ki je sicer obvezan oddati preferenčni glas, bi lahko ob glasovanju obkrožil le ime liste kandidatov ali stranke, pri čemer njegove volje seveda ni mogoče ugotoviti. V tem primeru bi vseh enajst kandidatov z liste – v vsaki izmed osmih volilnih enot se voli 11 poslancev – dobilo enak delež glasu, torej 1/11 glasu. Volivec v tem primeru še vedno da glas le listi kandidatov, odločitev o konkretnih imenih, ki bi se lahko prebila v parlament, pa tako prepusti drugim volivcem z isto preferenco o listi kandidatov oziroma stranki (DZ RS).

Isto pravilo bi bilo v veljavi tudi, če bi volivec obkrožil več imen z iste liste kandidatov. Če bi obkrožil več imen z različnih list ali če njegove volje ne bi bilo mogoče ugotoviti, bi bila glasovnica neveljavna.

Pomemben je en vidik. Teoretično bi namreč bilo možno, da s preferenčnimi glasovi ne bi bilo izvoljenih toliko kandidatov, kolikor poslanskih mandatov dobi lista. Takrat bi preostala poslanska mesta pripadla kandidatom po vrstnem redu s kandidatne liste (DZ RS).

Dodajmo še to, da je o tem načinu glasovanja očitno prevladalo široko (strokovno) soglasje, saj so ta predlog podprli skorajda vsi člani delovne skupine, ki so jo sestavljali predstavniki

Ministrstva za javno upravo, pravosodje, notranje zadeve, vladne službe za zakonodajo, Državne volilne komisije, Inšpektorata za notranje zadeve, državnega sveta, Komisije za preprečevanje korupcije, ljubljanske in mariborske pravne fakultete ter poslanskih skupin (glej prilogo C, prva stran spodaj).

3.3.2 DRUGI ZAKONODAJNI POSTOPEK

Skupina 27 poslank in poslancev je v februarju 2013, torej v času druge Janševe vlade, v parlamentarno proceduro vložila predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah v Državni zbor (DZ RS).

Predlog zakona je skorajda povsem identičen neuspelemu predlogu takratne Pahorjeve vlade iz leta 2011. Skupina poslancev je več kot očitno predlog zgolj posvojila in ga ponovno vložila v parlamentarno proceduro. V njem so sicer nekatere novosti, kot je denimo zakonska določba o 40-odstotni zastopanosti predstavnic nežnejšega spola na kandidatnih listah, odpravlja pa še nekatere druge v preteklih letih ugotovljene nepravilnosti. Na predlog zakona je Janševa vlada podala mnenje ter kot bistvene značilnosti predloga zakona izluščila naslednje:

Slika 3.9: Cilji predlagane novele zakona skupine poslancev – mnenje Vlade RS

S predlagano novelo želi predlagatelj:

- 1) uvesti absolutni obvezni preferenčni glas, zaradi zagotovitve odločilnega vpliva volivcev na dodelitev mandatorov kandidatom zaradi uskladitve zakona s petim odstavkom 80. člena Ustave RS¹;
- 2) uskladiti zakon z odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-7/07 (Ur. l. RS, št. 54/07), ki se nanaša na ureditev volitev po pošti;
- 3) spremeniti volilni sistem poslancev narodnih skupnosti (poenostavitve) zaradi prezapletenosti sistema;
- 4) omogočiti splošno glasovanje po pošti;
- 5) zagotoviti enake možnosti obeh spolov pri kandidiranju – uskladitev z Zakonom o lokalnih volitvah in Zakonom o volitvah poslancev iz RS v Evropski parlament (najmanj 40% zastopanost vsakega od spolov);
- 6) odpraviti nekatere druge pomanjkljivosti, ki so se izkazale v praksi

Vir: Državni zbor Republike Slovenije (2013).

Spremembe volilnega sistema so v Sloveniji vselej tudi prestižno politično vprašanje. Mnenje Janševe vlade – vodilna stranka SDS se konsistentno, vse od referendumu leta 1996, pa tudi pred tem, zavzema za uvedbo dvokrožnega večinskega volilnega sistema – je bilo odklonilno, kljub temu, da so nekatere predlagane rešitve v predlogu zakona podprli.

Kakšne izjemne argumentacije zoper predlog ni zaslediti. Pravijo le, da bi uvedba absolutno obveznega preferenčnega glasu v celoti razvrednotila ukrep za zagotavljanje enakopravnosti spolov (DZ RS).

3.3.3 JAVNA PREDSTAVITEV MNENJ IN KONEC POSTOPKA

O predlogu skupine poslancev in konkurenčnem predlogu Zveze društev upokojencev Slovenije, ki je predvideval uvedbo kombiniranega volilnega sistema, je bila v maja 2014 v Državnem zboru Republike Slovenije opravljena javna predstavitev mnenj.

Na skupni seji ustavne komisije in Odbora za notranje zadeve, javno upravo in lokalno samoupravo so bili v razpravi pravzaprav predstavljeni trije predlogi:

- skupina poslancev s prvopodpisanim Jožetom Tankom iz vrst SDS je predstavila predlog spremembe ustavnega zakona, ki bi botroval uvedbi dvokrožnega volilnega sistema,
- ZDUS je predlagal uvedbo kombiniranega volilnega sistema,
- skupina 27 poslancev pa je predlagala uvedbo absolutno obveznega preferenčnega glasu z odpravo volilnih okrajev (DZ RS 2014).

Tukaj moramo poudariti, da sta bila prvi in tretji postopek s predčasnimi volitvami in oblikovanjem novega državnega zbora avtomatično končana, ker tako velevala določba 154. člena poslovnika Državnega zbora RS, ki pravi, da so s prenehanjem mandatne dobe državnega zbora končani vsi zakonodajni postopki z izjemo tistih, ki so bili začeti na predlog Državnega sveta RS ali pet tisoč volivcev (DZ RS 2014).

Predlog ZDUS je imel podporo več kot pet tisoč volivcev, zato se je postopek obravnave nadaljeval tudi pod tako imenovano Cerarjevo vlado.

Vendar predlog zakonodajnih sprememb ni dobil podpore na matičnem delovnem telesu. Iz magnetograma in zapisnika je mogoče razbrati, da so člani Odbora za notranje zadeve, javno upravo in lokalno samoupravo na seji konec oktobra 2014 v drugi obravnavi z večino glasov odločili, da predlog zakona ni primeren za nadaljnjo obravnavo. Izid je bil tesen, saj je za

takšen sklep glasovalo 9 članov odbora, 8 pa jih je bilo proti. S tem je bil ta zakonodajni postopek na razočaranje kar velikega števila zagovornikov kombiniranega volilnega sistema, ki ima nekatere bistvene prednosti – Ribičič denimo pravi, da preferenčni glas personalizacije ne zagotavlja, prav tako ne stabilnosti vlad (DZ RS 2014) – formalno končan.

3.3.4 TRETJI ZAKONODAJNI POSTOPEK

Skupina 4 poslancev, pravzaprav takratna stranka Zavezništvo Alenke Bratušek, je po oblikovanju novega parlamenta v proceduro še enkrat vložila predlog zakona, da bi volilni sistem spremenili z uvedbo preferenčnega glasu in odpravo volilnih okrajev (DZ RS), a so ga nato iz procedure – tako je mogoče razbrati iz zapisnika seje kolegija državnega zbora – umaknili (DZ RS). Skratka, parlament še enkrat več o tem tehtnem vprašanju ni odločal. Jasno je le to, da dvokrožni večinski volilni sistem in kombinirani volilni sistem nista oziroma ne uživata zadostne podpore med poslanci aktualnega sklica državnega zbora.

3.3.5 PRIMERJAVA REZULTATOV

Na tem mestu je povsem jasno, da neke relevantne analize posledic uvedbe preferenčnega glasu ne moremo napraviti, a bomo to s pomočjo podatkov z zadnjih državnozborskih volitev vendarle storili.

Za osnovo bomo vzeli vladni predlog iz leta 2011, ki torej pravi, da se ukinejo volilni okraji, kot absolutni preferenčni glas pa bomo razumeli kar rezultate volitev. Pomeni torej, da bomo glas v posameznem volilnem okraju obravnavali kot preferenčni glas za kandidata posamezne stranke.

Za primerjavo bomo vzeli 6. volilno enoto.

V skladu z določilom o odpravi volilnih okrajev bomo torej kandidate s posamezne kandidatne liste, ki so nastopali v osmih volilnih okrajih, združili na enovito listo kandidatov v volilni enoti. Za primer bomo vzeli zmagovalno stranko Mira Cerarja (SMC) in Demokratično stranko upokojencev Slovenije (Desus), ki je na volitvah sicer osvojila 10 parlamentarnih sedežev.

Kandidatna lista bi bila v tem primeru takšna (glej Tabelo 3.10):

Tabela 3.10: Kandidatni listi strank SMC in DeSUS v 6. volilni enoti

Zaporedna številka	SMC – kandidatna lista	Število glasov	Desus – kandidatna lista	Število glasov
1	DUŠKA VLAŠIČ	3131 5.	ANICA KOPINIČ	1316
2	MOJCA ŠPEC POTOČAR	3495 4.	ANTON REPOVŽ	1187
3	URŠKA BAN	5033 1.	ANA BILBIJA	1499
4	IGOR TERŠAR	2947	BOŽIDAR GROZNIK	597
5	IGOR ZORČIČ	3565 3.	MITJA DRŽANIČ	909
6	JOŽEF PETROVIČ	3665 2.	MARIJA KRUŠIČ	1126
7	SANDI KOVAČIČ	2399	JOŽEF ŽNIDARIČ	843
8	MARIJA ZUPANC	2067	BRANKA KASTELIC	878
9	VOJKA ŠERGAN	1547	IVAH HRŠAK	797
10	IRENA GROŠELJ KOŠNIK	2770	ALOJZ VAJDIČ	1130
11	MARJAN DOLINŠEK	3105	ANICA ULE MAČEK	936

Volilni okraji so, kot rečeno, ohranjeni zgolj na administrativni ravni. Glede na to, da predlagatelj drugih sprememb ne omenja, delitev mandatov na ravni volilnih enot in na ravni države ostane ista.

Iz poročila Državne volilne komisije o državnozborskih volitvah leta 2014 izhaja, da se na prvi ravni, to je ravni volilnih enot, v 6. volilni enoti razdeli 6 mandatov, kar pomeni, da manjka pet mandatov.

Mandate so dobile slednje stranke: 3 mandate stranka SMC, 2 mandata Slovenska demokratska stranka (SDS) in en mandat stranka DeSUS (DVK 2014).

Preostalih pet mandatov je bilo glede na poročilo državne volilne komisije razdeljenih tako, da je stranka SMC v 6. volilni enoti dobila 5 mandatov, stranka SDS 3, DeSUS je ostal pri enem, po en mandat pa sta dobili še stranki ZL in SD.

Pri stranki DeSUS je najvišji delež glasov v volilnem okraju Hrastnik dobil Ivan Hršak – delež glasov je znašal 18,91 odstotka.

Po številu preferenčnih glasov pa vidimo, da bi mandat pripadel Ani Bilbiji iz volilnega okraja Novo mesto 2, ki je dobila skoraj 1500 glasov, medtem ko je delež glasov znašal 10,76 odstotka.

Pri stranki SMC so po aktualnem volilnem sistemu v parlament prišli naslednji kandidati: Marjan Dolinšek iz volilnega okraja Zagorje (delež glasov 40,10 odstotka), Irena Grošelj Košnik iz volilnega okraja Trbovlje (delež glasov 36,49 odstotka), Vojka Šergan iz volilnega okraja Hrastnik (delež glasov 36,70 odstotka), Igor Zorčič iz volilnega okraja Brežice (delež glasov 36,64 odstotka) in Urška Ban iz volilnega okraja Novo mesto 2 (delež glasov 36,12 odstotka) (DVK 2014).

Ob poenostavljenem upoštevanju preferenčnih glasov pa bi bili mandati razdeljeni po sledečem ključu. V parlament bi tako prišli Urška Ban iz volilnega okraja (v nadaljevanju VO) Novo mesto 2, Jožef Petrovič iz VO Krško, Igor Zorčič iz VO Brežice, Mojca Špec Potočar iz VO Novo mesto 1 in Duška Vlašič iz VO Črnomelj – Metlika.

Primerjali bomo še rezultate stranke SDS. Po sedanjem volilnem sistemu so v parlament prišli Tomaž Lisec iz VO Sevnica (delež glasov 25,47 odstotka), Zvonko Lah iz VO Trebnje (delež glasov 27,00 odstotka) in Anja Bah Žibert iz VO Novo mesto 1 (delež glasov 30,93 odstotka).

Ob upoštevanju preferenčnih glasov pa bi mandate dobili Anja Bah Žibert iz VO Novo mesto 1 (3977 glasov), Peter Kostrevec iz VO Novo mesto 2 (2767 glasov) in Martina Prevejšek iz VO Krško (2490 glasov).

Še enkrat več moramo poudariti, da rezultati niso povsem merodajni. Analiza je namreč sila poenostavljena, saj smo preprosto zavzeli stališče, da so bili vsi preferenčni glasovi dodeljeni kandidatom v celoti in ne deljeni po enajstinah, če denimo volilni upravičenec obkroži samo listo ali več kandidatov na isti listi.

Pa vendar lahko že na tem primeru ugotovimo, da bi denimo Bela krajina dobila svojega predstavnika v parlamentu. To bi lahko izpostavili kot prednost, sploh ob dejstvu, da se Bela krajina sooča s težko gospodarsko situacijo, odhajanjem mladih v večja mestna središča itd.

Druga, negativna plat, pa se razodene posredno.

Rezultati kažejo, da bi v parlament prišli predvsem kandidati iz večjih urbanih središč. Na

račun periferije seveda.

Govorimo torej lahko o določeni stopnji centralizacije, nič kaj zelenem učinku volitev, saj bi bila ruralna okolja precej zapostavljena.

V šesti volilni enoti, kot lahko vidimo, bi kar 5 od 11 poslancev prihajalo iz širšega novomeškega oziroma dolenjskega območja, 2 iz VO Krško, po en poslanec pa iz VO Črnomelj-Metlika, VO Laško, VO Trbovlje in VO Brežice.

Glede na že zapisano, da si želijo nekatere stranke zmago na volitvah zagotoviti že s spremembami volilnega sistema, in ob dejstvu, da za predlogom absolutno obveznega preferenčnega glasu v glavnem stojijo levo-sredinske stranke, katerih volilno telo večinoma prihaja iz urbanih, mestnih okolij, morda ni povsem neresnična malce drzna trditev, da se v ozadju namer po spremembi volilnega sistema zrcali težnja po slabitvi ruralnega okolja oziroma opozicijskih strank, sebi pa s pripojitvijo na državne jasli – sleherna stranka namreč glede na volilni rezultat iz državnega proračuna dobiva različno visoke dotacije – zagotoviti dolgoročno politično preživetje.

Čeprav je na prvi pogled personalizacije volitev dobrodošla sprememba, pa lahko izrazito težnjo k centralizaciji ovrednotimo kot tisto negativno plat, ki izrazito odklonilno govori v prid uvedbe preferenčnega glasu. Dolgoročno bi se kaj lahko srečevali s situacijami, ko bi mandate osvajali le v večjih mestnih središčih poznani kandidati, močne osebnosti z bogatim finančnim zaledjem, ki so sposobni financirati drage kampanje. Dejstvo, da bi v parlament lahko potemtakem prišli tudi neodvisni kandidati, ne pretehta povsem negativnih plati centralizacije volilnih rezultatov.

4 MEDIJSKO POROČANJE

Kot relativno vesten bralec dnevnega časopisja, tako tiskanih kakor spletnih edicij, si bom že takoj na začetku privoščil trditev, da v slovenski medijski krajini neke konsistentne uredniške politike glede volilnega sistema ni zaznati. Ob jasni zahtevi 80. člena Ustave RS po odločilnem vplivu volivcev na dodeljevanje mandatov kandidatom in medijih kot četrti veji oblasti bi vendarle lahko utemeljeno pričakovali, da bodo nekateri etablirani mediji opozarjali na določene pomanjkljivosti v pravnem redu. A temu že na prvi pogled ni tako. Članki o morebitnih spremembah volilnega sistema so sila redki, pogosto se pojavijo le ob raznih na to temo sklicanih dogodkih ali javnih tribunah.

Za namen analize smo pri dveh glavnih medijskih protagonistih na slovenskem prostoru, to sta časopisni hiši Delo in Dnevnik (čeprav imajo seveda tudi ostali pomembno vlogo), zakupili dostop do spletnega arhiva.

V iskalnik, ki po zagotovilih naročniških služb, analizira tako naslove kot vsebine člankov, smo vtipkali naslednje besede: preferenčni, preferenca, spremembe volilnega sistema, personalizacija.

Vseh zadetkov, ki se nanašajo na mednarodno politiko, v analizi seveda nismo upoštevali, prav tako ne zadetkov, ki se nanašajo lokalno politiko, kjer imajo volivci možnost svojo voljo izraziti tudi s preferenčnim glasom.

Časovno obdobje, ki je v analizi obravnavano, smo omejili na članke med 1. januarjem 2013 in do konca junija 2016.

4.1 DELO

Na začetku se bomo zgolj na hitro dotaknili števila zadetkov ob vnosu posamezne zgoraj navedene besede v iskalnik.

Rezultati so sledeči:

- vnos besede preferenca: 339 zadetkov,
- vnos besede preferenčni: 143 zadetkov,
- vnos besede personalizacija: 82 zadetkov,
- vnos besede spremembe volilnega sistema: 840 zadetkov.

Navkljub dejstvu o precejšnjem številu zadetkov – večina jih je kratkomalo neprimernih za našo analizo, se torej nanašajo na druga področja – še vedno vztrajamo pri stališču o nekonsistentni uredniški politiki. Morebitne spremembe volilnega sistema, kar potrdi že sprehod čez vse zadetke, so v izključni domeni politike in civilne družbe, medtem ko v Delu na neizpolnjenost petega odstavka 80. člena Ustave RS samostojno ne opozarjajo. Je pa na drugi strani vendarle, zlasti pri kolumnistu Janezu Markešu, mogoče v daljšem obdobju zaslediti kritiko obstoječega parlamentarnega, pravzaprav političnega in posledično celotnega družbenega sistema.

Med članki, ki se pojavljajo v časniku Delo, jih je velika večina povezanih z v diplomski nalogi že omenjenimi predlogi sprememb volilnega sistema, ki so bili vloženi v parlamentarno proceduro, ali pa so bili predstavljeni na javni tribuni. Predstavniki civilne družbe, denimo Zveze društev upokojencev Slovenije, ki je v parlamentarno proceduro z več kot 5 tisoč podpisi vložila predlog po uvedbi kombiniranega volilnega sistema, so tako izkoristili tudi možnost, da svoje poglede in nezadovoljstvo z obstoječim volilnim sistemom predstavijo tudi v dnevnem tisku (Pintar, Mihelčič). Pomanjkanje vpliva volivcev, „strankokracija“, strankarska disciplina poslancev in popolno obvladovanje državnega zbora so le nekateri vzroki, ki jih v ZDUS-u vidijo kot glavne argumente za spremembo volilnega sistema (Delo.si).

V članku z naslovom Revolt, iskanje izhoda in skupno dobro (Delo.si) novinarka Jela Krečič povzame nekatere ugotovitve s tako imenovane Delove platforme Revolt, nastale po javnih protestih pomembnega dela civilne družbe v letu 2012, na katero so različni avtorji lahko posredovali svoje alternativne poglede glede političnega in ekonomskega sistema ter drugih vprašanj. Kot ugotavlja, se dobršen del prispevkov nanaša tudi na zahtevo po reformi proporcionalnega volilnega sistema z uvedbo preferenčnega glasu.

Nemara takratno splošno nezadovoljstvo s političnim sistemom v mnenju najbolje ubesedi dr. Božidar Veljković, profesor in takratni dekan Fakultete za turizem Univerze v Mariboru, z naslovom Sistem in aktivni državljani, v katerem med drugim zapiše:

V nobenem trenutku ni dobro spregledati trenutnega stanja, ko politika s svojimi učinki zaobjema vse člane družbe, vpliva na njihove »usode«, medtem pa državljani hkrati v enaki meri niso ustvarjalci te politike. In ravno ta prepad med človekovim prispevkom oblikovanju vsakokratne politike in posledicami, ki jih čuti v obliki

delovanja sistema, preko katerega se politika uresničuje, vedno znova postavlja vprašanje odnosa med državljanom in državo oziroma sistemom in družbo. Skratka, ogromni demokratični deficit v praksi delovanja našega političnega sistema je gibalo aktualnih dogajanj ljudstva, vseh vstaj in upanje, da iz krize izidemo z novimi rešitvami v organizaciji in delovanju političnega sistema. Parola na protestih »Parlament damo, ulice ne damo« na najboljši način opisuje krizo parlamentarne demokracije, ko je diktatura strankokracije ob zlorabah volilnega sistema oropala ljudi pravice do aktivnega državljanstva (Delo.si).

Kot pravi v nadaljevanju prispevka, je aktivno državljanstvo najboljši porok za delovanje demokracije. Aktivni državljan, pravi, bi moral dejavno sodelovati pri oblikovanju, nadziranju oblasti, sam pojem aktivnega državljana pa ne enači s pojmom volivca. Med možnostmi, ki bi bistveno izboljšale delovanje političnega sistema, navaja tudi preferenčni glas, a hkrati meni, da je, kar je malce presenetljiv pogled, sedanji reprezentativni mandat poslancev neustrezen (Delo.si).

Da so spremembe volilnega sistema ena najbolj vročih političnih tem, je mogoče razbrati v prispevku Tanje Starič z naslovom Politika za spremembo volilnih pravil iz maja 2013. Gre predvsem za nekakšen povzetek ali pregled dotedanjih predlogov sprememb volilnega sistema, v katerem pa inklinacije novinarke v smislu zavzemanja za konkreten predlog ni zaznati. Gre preprosto za profesionalno novinarski prispevek brez primesi komentiranja. Kot pravi, so v parlamentarni proceduri trije predlogi – o uvedbi preferenčnega glasu, predlog ZDUS o kombiniranem volilnem sistemu in predlog o prepovedi kandidiranja pravnomočno obsojenim državljanom. Omenja še skorajšnji predlog SDS o večinskem volilnem sistemu, ki pa po njeni oceni nima nikakršnih možnosti za uspeh (Delo.si).

V članku Poenostavljanje volilne tehnike in geometrije, ki hkrati omenja javno tribuno o volilnem sistemu v Cankarjevem domu („Ali slišim svoj glas v parlamentarnih klopeh?“), pa je mogoče prebrati mnenje politologinje, ki jo na nekaterih mestih v diplomski nalogi navajamo tudi sami, Alenke Krašovec, ki pravi, da je sedanji proporcionalni volilni sistem za Slovenijo kot relativno heterogeno družbo primeren, saj omogoča prevajanje volilnega rezultata v sedeže v DZ. Hkrati je tudi mnenja, da bi bila uvedba preferenčnega glasu in ukinitve volilnih okrajev pravšnja rešitev, saj slednji zapletajo volilno sliko, „pri volivcih pa puščajo priokus, da jim ni povsem jasno, kako so se mandati razdelili“. (Delo.si)

Tudi v nadaljevanju se v prispevkih časnika Dela vse vrte predvsem okoli že omenjenih predlogov: večinski, kombinirani volilni sistem in preferenčni glas. Hkrati je možno posredno že ugotoviti tudi, da nobeden izmed njih nima zadostne politične podpore, da bi lahko dejansko uspel dobiti dvotretjinsko večino v državnem zboru.

Zanimiva pa je serija člankov o sestanku vseh predsednikov parlamentarnih političnih strank pri predsedniku države Borutu Pahorju, na katerem je beseda tekla tudi ali predvsem o spremembi volilnega sistema. Tanja Starič v komentarju z naslovom Mimo dnevnega reda ugotavlja, da je volilni sistem slab, kot dokaz pa ponuja takratno sestavo državnega zbora, „v katerem sedi množica politično anonimnih obrazov, ki so tam očitno predvsem v funkciji nekakšnih glasovalnih naprav“. Ob omembi preferenčnega glasu kot nujne spremembe, s katero bi dosegli, da bi na volitvah zmagali tisti kandidati, ki bi dobili največ glasov, v parlamentu pa ne bi več sedeli poslanci, za katere je volil le širši krog sorodnikov, pravi, da so vsi dosedANJI poskusi zaradi specifičnih interesov političnih strank klavrno propadli (Delo.si).

Kasneje, v prispevku z naslovom Borut Pahor sklicuje politični vrh, pa je že mogoče zaslediti, da kombinirani volilni sistem ni več v „igri“. Da je iz političnih kalkulacij strank odpadel, dilema o večinskem sistemu ali preferenčnem glasu pa je le navidezna, saj je jasno, da večinski sistem zaradi množice manjših parlamentarnih strank, ki so potrebne za dvotretjinsko večino, nima nikakršnih možnosti za uspeh. Dejstvo namreč je, da bi v tem primeru manjše stranke negirale svoj nadaljnji obstoj (Delo.si).

Članek z naslovom „Tri stranke proti spremembam volilnega sistema, štiri za“ namiguje, da je politično soglasje, seveda okrog uvedbe preferenčnega glasovanja in ukinitve volilnih okrajev, možno. Kot mogoči razlog za soglasje je naveden element z učinki večinskega volilnega sistema – višji parlamentarni prag okoli 5 odstotkov, ki naj bi manjšam strankam preprečil vstop v državni zbor, omogočil pa stabilnejšo koalicijsko in vlado (Delo.si).

Da je bilo na sestanku predsednikov parlamentarnih strank s predsednikom države doseženo soglasje oziroma da obstaja dvotretjinska večina za spremembe volilnega sistema, je mogoče prebrati v članku z naslovom „Pahor: V 13 letih nikoli nismo bili tako blizu spremembam volilnega sistema“. Pahorjev predlog je bil jase: preferenčni glas, ukinitve volilnih okrajev, 5-odstotni volilni prag (Delo.si). Dodajmo le, da se iz tega kasneje ni izcimilo prav nič, so pa pogovor pri predsedniku države zahtevale tudi neparlamentarne stranke (Delo.si).

Da rezultat pogovora pri Pahorju ni bil preveden v spremembo zakonodaje oziroma ustave, ne

gre pripisati nedržavotvorni drži posameznih strank. Takratna vlada Alenke Bratušek je namreč padla, z novo sestavo državnega parlamenta pa so se razmerja moči bistveno spremenila, kar logično pomeni, da prejšnji dogovor nima več nobene teže, kljub temu, da ima tudi zmagovalna stranka SMC sorodne mnenje “ (Delo.si).

Zoper zvišanje volilnega praga se je v svojem mnenju izrekel nekdanji ustavni sodnik Lojze Ude. Kot pravi v prispevku „Pasti hitrih posegov v družbene odnose“, je višji volilni prag predvsem posledica zahteve po učinkovitejšem vladanju, lažjem sklepanju koalicij, skratka krepitvi vloge izvršilne oblasti. Kar pa so nezadostni argumenti, saj se ne strinja „z izključevanjem predstavnikov določenih družbenih skupin iz parlamenta“. Vlada, ki mora upoštevati interese več družbenih skupin, je prednost in ne slabost demokracije. Še več, pravi, da je predvsem izvršilna veja oblasti največkrat tista, ki ima avtoritativne težnje, „šibke“ koalicijske vlade pa so po njegovem mnenju na nek način jamstvo za uveljavljanje demokratičnih odnosov v družbi (Delo.si).

Še pred oblikovanjem tako imenovane Cerarjeve vlade je v javnost pricurljal osnutek koalicijske pogodbe. V njej med številnimi predlogi, ki jih zasledimo v članku „Kaj prinaša Cerarjeva koalicijska pogodba“, najdemo tudi zahtevo po uvedbi preferenčnega glasu (Delo.si).

V januarju 2015 je v državnem zboru potekala še ena javna predstavitev mnenj glede sprememb volilnega sistema. Tudi tokrat so bila stališča neparlamentarcev izrazito naklonjena kombiniranemu volilnemu sistemu, v članku „Obstajajo strokovni argumenti za spremembe volilnega sistema“ pa je na koncu navedeno še stališče enega izmed razpravljavcev, ki trdi, da si parlamentarne stranke ne prizadevajo za spremembo volilnega sistema, ker jim je ta preprosto pisan na kožo (Delo.si).

Pravzaprav smo zgoraj pod drobnogled vzeli zadetke, ki jih iskalnik navrže ob vnosu prvih treh ključnih besed. Ob zadnjem vnosu smo seveda naleteli na večje število zadetkov, ki pa bistvenih novosti ne odražajo oziroma imajo isto rdečo nit. V večini je namreč predvsem zavoljo takrat splošnega družbenega nezadovoljstva s političnimi elitami, ureditvijo in močnim angažmajem civilne družbe mogoče prebrati predvsem splošne zahteve po spremembi volilne zakonodaje, ki naj bi omogočala več neposredne demokracije, konkretnih predlogov pa je bolj malo ali pa se opirajo na tiste, ki smo jih že večkrat omenili zgoraj.

Omenimo še časovno dimenzijo, predvsem tistih zadetkov, ki se nanašajo na ključno besedo

spremembe volilnega sistema.

Od prvega januarja 2013 do prvega januarja 2015 je v časniku Delo, upoštevajoč vse zadetke (ne glede na njihovo osrednjo temo), objavljenih 508 prispevkov. Kot rečeno, jih mnogo ne pride v poštev, večina, ki se na nanaša na slovenski politični sistem, pa je predvsem posledica množice predlogov, pa tudi pestrega političnega dogajanja zaradi padca kar dveh vlad. V tem času se pojavi nemalo mnenj, da je politične krizo „zakrivil“ tudi volilni sistem.

V kasnejšem obdobju, to je od 1. januarja 2015 do 29. junija 2016, je v časniku Delo (ključna beseda – spremembe volilnega sistema) objavljenih 332 zadetkov. Zlasti očitna je praznina ali začasna izčrpanost teme takoj po oblikovanju Cerarjeve vlade v letu 2014 in začetku leta 2015, nakar je nekje od aprila in maja vnovič opaziti povečano izpostavljenost zahtev po spremembi volilnega sistema.

4.2 DNEVNIK

Še pred vnosom ključnih besed v Dnevnikov iskalnik si bomo privoščili trditev, da zgornji zaključki še kako veljajo tudi za drugi vseslovenski dnevni časopis. Namreč, novinarji, ki svoje poslanstvo jemljejo resno in odgovorno, do diametralno nasprotnih trditev ali ugotovitev kratkomalo niso mogli priti.

Rezultati po vnesenih ključnih besedah so sledeči:

- vnos besede preferenca: 104 zadetki,
- vnos besede preferenčni: 76 zadetkov,
- vnos besede personalizacija: 7 zadetkov.

Poudariti moramo, da je natančnost tu relativna, ker iskalnik iskanja po časovnem obdobju ne omogoča, zato smo bili primorani v poenostavitve. Število zadetkov na stran namreč ne variira, zato smo pri številu zadetkov preprosto upoštevali število strani.

Zadnja ključna beseda se je izkazala za povsem neustrezno, tudi zaradi neustreznega iskalnika.

Dodajmo še, da ob specifični besedi personalizacija kot učinku preferenčnega glasu noben

zadetek vsebinsko ne ustreza diplomski nalogi. Tudi v množici ostalih zadetkov jih je dobršen del takšnih.

Že na prvi pogled ugotovimo, da je število zadetkov pri časniku Dnevnik v omenjenem časovnem obdobju bistveno manjše. Sklepa, da tej temi posvečajo odločno manj pozornosti, pa si kljub temu ne moremo privoščiti.

V časniku tako zasledimo prispevke („Zoran Janković“, „Pličanič: Janša je naredil napako, a to ne spreminja njegovih drugih kakovosti“), v katerih je mogoče zaslediti naklonjenost takratne stranke Pozitivna Slovenija in Državlanske liste uvedbi absolutnega preferenčnega glasu (Dnevnik.si).

V prispevku „Umazanost« in »svetost“ Renate Šribar o vstajniškem potencialu, potrebnih družbenih spremembah, je vsebovan poziv k predčasnim volitvam po sistemu preferenčnega glasovanja, a ob zavedanju nekaterih njegovih pomanjkljivosti. Zahteva, da bi moral biti sočasno uveden tudi mehanizem za enakovredno zastopanost izvoljenih parlamentark in parlamentarcev, je dovolj zgovoren, čeprav vse do danes še nismo naleteli na primer, kako naj bi to v praksi delovalo (Dnevnik.si).

In naprej, med prispevki je tudi okrogla miza Zbora za republiko („Sedanji volilni sistem je po mnenju udeležencev okrogle mize treba spremeniti“), ki ga do sedaj nismo omenili, prav tako na temo spremembe volilne zakonodaje. Ob dejstvu, da zbor tvorijo predvsem vidni posamezniki „desne“ provenience, je zato mogoče jasno razbrati inklinacijo do večinskega volilnega sistema (Dnevnik.si).

Tudi v preostalih prispevkih se zrcali dilema, ki smo jo omenili že v analizi prispevkov Dela. Tako v prispevku o javni tribuni, ki je bila pod naslovom Slovenska ustava, volilni sistemi in neposredna demokracija aprila 2013 organizirana v Državnem svetu RS („Posvet v DS: Je Slovenija žrtev "zavožene" predstavniške demokracije?“), kot v ostalih, ki se dotikajo predlogov denimo ZDUS-a ali stranke Pozitivna Slovenije („Zdus z več kot 5000 podpisi vložil predlog novele zakona o volitvah“, „Tudi PS predlaga zakonsko možnost odpoklica župana in pogoje za funkcionarje“), se ost debate vseskozi vrtili na črti večinski, preferenčni, kombinirani volilni sistem. Izpostavljene so posamezne slabosti in prednosti, kot so denimo premajhna stopnja profesionalizacije politike, polarizacijska komponenta in na drugi strani transparentnost večinskega volilnega sistema, personalizacija volitev s preferenčnim glasom,

stabilnost vlad in personalizacija kot posledica kombiniranega volilnega sistema, a jasnih zaključkov z izjemo, da noben predlog nima zadostne politične podpore, ne ponuja (Dnevnik.si).

V intervjuju s takratnim ministrom za notranje zadeve in javno upravo dr. Gregorjem Virantom je mogoče zaznati določeno stopnjo kontinuitete v razmišljanju birokratskega ustroja notranjega ministrstva. Namreč, če so že leta 2011 predlagali uvedbo preferenčnega glasu z ukinitvijo volilnih okrajev, se to stališče ni spremenilo niti dve leti kasneje. Je pa jasno, kot smo že omenili, da je bila takratna parlamentarna stranka Državljanska lista temu naklonjena (Dnevnik.si).

Predloge, ki so bili vloženi v parlamentarno proceduro („Pred strankami nov izziv: Poskus sprememb volilnega sistema“), smo že večkrat omenili, zato jih na tem mestu ne bomo posvečali posebne pozornosti. Omenimo pa jasno stališče zoper ukinitev volilnih okrajev, saj bi se s tem dajala prednost večjim krajem ter že slišani pomislek o enakovredni zastopanosti spolov v državnem parlamentu, če bi uveljavili preferenčni glas. V Sloveniji, kot še navajajo avtorji, je bilo do tedaj že pet poskusov spreminjanja volilnega sistema, praktično v vsakem mandatu, a kot je znano, prav noben ni bil uspešno pripeljan do konca (Dnevnik.si).

Prav tako je v prispevku decembra 2013 („Novi povezovalni optimizem“) mogoče prebrati, katere stranke pred srečanjem predsednikov parlamentarnih strank pri predsedniku države Borut Pahorju podpirajo takratni predlog – preferenčni glas, ukinitev okrajev, 5-odstotni volilni prag – in katere ne. Zanj so bili v strankah Pozitivna Slovenija, Državljanska lista, deloma tudi Nova Slovenija, odločno pa so bili proti Socialni demokrati, v Slovenski ljudski stranki ter Demokratični stranki upokojencev Slovenije. Na tem mestu je zanimiva aritmetika stranke SDS. Če naj bi še leta 2011 pogojno dala podporo temu predlogu, pa je bil v tistem času v parlamentarni proceduri vnovič predlog o dvokrožnem volilnem sistemu, kar zgovorno priča o tem, da je bil predlog, ob dejstvu, da brez Janševe stranke spremembe sploh niso bile mogoče, že vnaprej obsojen na neuspeh. Pet odstotni volilni prag so označili za „kozmetičnega“, zahtevali pa, ob jasnem nasprotovanju drugih manjših strank, sedem odstotnega (Dnevnik.si).

Izrazito odklonilno mnenje, v manjši meri že od samega sestanka pri predsedniku države, predvsem pa do predlogov sprememb, je mogoče prebrati v kolumni Tadeja Trohe („Za

enoodstotni volilni prag“). Načrtovane spremembe označi za abotne, jim pa hkrati prav zaradi njihove narave hkrati pripiše možnosti za uspeh. Pravi namreč, da preferenčni glas pomeni tiho manipulacijo, s katero želijo stranke navidezno svobodnim volivcem podtikati zaželeno kandidate. In naprej, in na tem mestu mu gre vsaj deloma pritrditi, volivci ne bi imeli nič več svobode pri odločanju, pač pa bodo po novem, seveda samostojno in svobodno, „izbrali tistega kandidata, ki jim ga bo ta ali ona stranka s premeteno in počasno PR-operacijo podtaknila pod kožo.“ Trdi skratka, da so politične stranke že dodobra preigrale vse mogoče scenarije sprememb volilnega sistema in so zato nanje dobro pripravljene (Dnevnik.si).

V nadaljevanju se pojavita še dva prispevka, sicer v kar znatnem časovnem presledku, o dveh javnih tribunah; tisti, ki je bila maja 2014 v državnem zboru organizirana na pobudo odbora za notranje zadeve in ustavne komisije, ter javni predstavitvi mnenj iz začetka leta 2015 („Volilni sistem bi morali spremeniti še pred volitvami“, „Ali obstoječi volilni sistem utrjuje oblast ljudstva?“). V vmesnem obdobju je mogoče zaslediti zgolj še prispevek, da predlog ZDUS-a ni dobil podpore v matičnem delovnem telesu državnega zbora („Večina v matičnem odboru proti Zdusovemu predlogu sprememb volilnega sistema“) (Dnevnik.si).

Na drugi javni predstavitvi mnenj (leta 2015), ki jo je pripravila stranka SMC, so se govorniki sicer strinjali, da obstoječ volilni sistem ni ustrezen, večina razpravljavcev pa je bila, kot je znano, odločno na strani kombiniranega volilnega sistema, je v daljšem prispevku v sobotni prilogi Objektiv (Ali obstoječi volilni sistem utrjuje oblast ljudstva?) zapisal Zoran Božič, sicer državni svetnik in član Komisije za državno ureditev v Državnem svetu (Dnevnik.si).

Kot ugotavlja, je zaupanje ljudstva v politični sistem in izvoljene politične predstavnike na najnižji ravni po osamosvojitvi, gospodarska, politična in družbena kriza pa so v veliki meri povezane prav z volilnim sistemom.

Med načeli volilnega sistema, ki so merila za demokratičnost vsakega sistema, jih aktualni – pravi – večina ne zadosti. Izjema je načelo proporcionalnosti oziroma sorazmernosti, medtem ko načela koncentracije in stabilnosti (ne omogoča oblikovanje stabilnih vlad), participacije (neodvisni in nestrankarski kandidati nimajo možnosti uspeha na volitvah), preprostosti (volivci ne vedo, kaj se dogaja z njihovim glasom) ter legitimnosti (vse nižja volilna udeležba volitvam odvzema avreolo legitimnosti) domala niso izpolnjena.

Vsebinsko je vprašanje sprememb volilnega sistema sicer dobro pokrito v obeh etabliranih medijih, ki smo jih vključili v analizo.

V analizi prispevkov v časnikih Delo in Dnevnik smo pretežno obravnavali klasične prispevke, med katerimi so bili nekateri razširjeni še s podrobnim zgodovinskim ozadjem v minulih desetletjih načrtovanih sprememb volilnega sistema. Komentarjev in kolumn, ki bi odražali uredniško politiko oziroma stav novinarskega kolektiva, pravzaprav ni. Največkrat so ti – z izjemo, ki smo jo že omenili, čeprav gre v tem primeru za osebno mnenje vse bolj uveljavljenega in pronicljivega kolumnista – zgolj nekakšno nadaljevanje novinarskih prispevkov, v katerem se vsebinsko središče kolumne dotika predvsem težavnosti sprejemanja volilne zakonodaje zaradi potrebne dvotretjinske večine v državnem zboru. Inklinacije avtorja k posamezni rešitvi ni zaznati.

Še najbolj se je razprava o prednostih in slabostih volilnih sistemov pravzaprav „razplamtela“, čeprav je morebiti tudi zaradi zahtevnosti materije vseskozi ohranjala kultiviran in zadosti strokoven značaj, v pismih bralcev, ki pa jih seveda ne moremo umestiti v sfero novinarskih prispevkov, komentarjev in kolumn.

5 SKLEPNE UGOTOVITVE

Volilni sistem, tako v ožjem kot v širšem pomenu besede, je v demokratičnih družbenih ureditvah eden najpomembnejših podsistemov političnega sistema, ker je družbena funkcija volitev vzpostavljanje in obnavljanje personalne zasedbe najpomembnejših oblastnih funkcij (Grad 1989, 1256). Spreminjanje volilnega sistema, ki je najtesneje povezan z različnimi oblikami politične organiziranosti, še posebej pa s političnimi strankami – te so percepirane kot ključni dejavnik, pravzaprav motor volilnega sistema (Grad 1989, 1256) – je prav zato eminentno politično vprašanje, ki terja široko politično in družbeno soglasje.

V diplomski nalogi smo obširno predstavili vse ključne vidike, tako pozitivne kot negativne, ki jih v slovenski politični prostor vnaša proporcionalni volilni sistem. Hkrati smo dovolj izčrpno nakazali vse pasti večinskega volilnega sistema, ki je za Slovenijo kot mlado in še vedno učečo se demokracijo po osebnem mnenju povsem neustrezen. Kot ključni argument zoper večinski volilni sistem, ki sicer po mnenju številnih strokovnjakov, preučevalcev volilnega sistema, prinaša stabilne in posledično učinkovite vlade, v primerjavi s proporcionalnimi volilnimi sistemi pa omogoča večji vpliv volivcev na personalno izbiro predstavnikov v predstavniškem telesu (Grad 1989, 1258), izpostavljamo predvsem izrazito polarizacijo slovenske družbe, katere okopi bi ob morebitni uvedbi večinskega volilnega sistema skoraj gotovo pridobili še trajnejšo dimenzijo.

Izrazito povedne so v tem smislu že besede cenjenega in izjemno spoštovanega slovenskega pisatelja Borisa Pahorja, ki pravi, da je „razdvojenost največja slovenska hiba, je tisto, kar nas vsak dan pokopava“.

Če Slovenijo in vse njene težave po njegovem mnenju lahko rešimo le enotni, spravljeni (Delo.si), je potemtakem averzija do večinskega volilnega sistema še toliko bolj razumljiva.

Tudi oziroma prav zaradi tega izrazito neželenega učinka moramo pritrditi mnenju ustavnega pravnika dr. Saše Zagorca, ki meni, da je proporcionalni volilni sistem, čeprav nepopoln, daleč najboljši (Dnevnik.si). In edini primeren za slovensko demokracijo.

Na eni izmed številnih javnih predstavitev mnenj o spremembi volilnega sistema je bilo mogoče zaslediti mnenje, da se mora Slovenija pravzaprav šele odločiti, kakšne učinke želi s spremembami doseči. Ali je to stabilno in učinkovito vladanje ali pa je morda to sorazmerno predstavništvo volilnega telesa.

Dilema je povsem zgrešena in tu preprosto moramo pritrditi mnenju Gabra, da je sorazmernost gotovo ena izmed najpomembnejših mer demokratičnosti političnega sistema predstavništva (Gaber 1996, 262).

Edino spoznanje, ki nam torej preostane, je, da so morebitne modifikacije volilnega sistema možne in zaželenе zgolj v okviru sorazmernega predstavništva volivcev. Družba kot celota je namreč tako diferencirana, preplavljena z različnimi interesi, da bi jih bilo zvajati na vsega dve, tri ali štiri glavne struje, ob izraziti polarizaciji osrednjih protagonistov za slovensko družbo kot celoto, (lahko) naravnost uničujoče.

Upravičeno lahko domnevamo, da bi v takšnih razmerah stopnje zadovoljstva oziroma izrazitega nezadovoljstva z nekaterimi ključnimi državnimi institucijami še dolgo vztrajale prav na dnu. Zadnja raziskava Ogledalo Slovenije, ki jo je sredi junija 2016 objavila agencija Valicon, nazorno kaže, da so stopnje zaupanja v vlado, državni zbor, politične stranke, tako vladne kakor opozicijske, še vedno v alarmantno rdečih številkah (Ogledalo Slovenije 2016). In nič ne kaže, da se bo to stanje v prihodnje bistveno izboljšalo.

V diplomskem delu smo izpostavili naslednje hipoteze. Prvič, trdili smo, da bi šele uvedba absolutnega preferenčnega glasu v celoti uresničila zahteve 80. člena Ustave Republike Slovenije po odločilnem vplivu volivcev na izbiro kandidatov. Drugič, absolutni preferenčni glas bi zagotovil večjo personalizacijo volitev. In kot tretjič smo se namenili opredeliti do očitkov, da bi z uvedbo preferenčnega glasu periferna, ruralna območja v znatni meri izgubila možnost izvoliti svojega predstavnika v parlamentu.

S pomočjo argumentov, do katerih smo se dokopali v diplomskem delu, lahko sicer pritrdimo vsem trem hipotezam, a zato ne moremo spregledati nekaterih (bistvenih) pomanjkljivosti, ki morebitno uvedbo absolutnega preferenčnega glasu (v nadaljevanju bomo za tovrstno glasovanje uporabljali poenostavljen izraz preferenčni glas) postavljajo v povsem novo perspektivo.

Namreč, navkljub dejstvu, da preferenčni glas dejansko uresničuje zahtevo 80. člena Ustave Republike Slovenije po odločilnem vplivu volivcev na dodelitev mandatom kandidatom na volitvah, s čimer je torej neposredno povezano vprašanje personalizacije volitev, saj volilni upravičenci s preferenčnim glasom ne izbirajo zgolj med strankami, temveč se hkrati odločajo tudi o kandidatih, pa je prav to vprašanje pri mnogih strokovnjakih precejšen kamen spotike.

Medtem ko nekateri trdijo, da je stopnja personalizacije, torej povezanost poslancev z volivci pri preferenčnem glasovanju večja, pa je mogoče na drugi strani zlahka najti tudi mnenja, da sedanji volilni sistem z volilnimi okraji zagotavlja večjo stopnjo personalizacije.

Enoznačnega odgovora tako ni mogoče podati, a se osebno kljub temu vendarle nagibamo na stran tistih, ki pravijo, da znane zahteve petega odstavka 80. člena Ustave RS zadovoljivo rešuje šele uvedba absolutnega preferenčnega glasu.

Sedanji proporcionalni volilni sistem zgolj navidezno omogoča volitve posameznikov, saj gre glas volilnega upravičenca v prvi vrsti stranki oziroma kandidatni listi, o mandatih na ravni volilne enote pa odloča šele primerjava deleža glasov kandidatom v volilnih okrajih. Vpliv volivcev je tako zgolj posreden, na praktični ravni pa bi, zavaljo dejstva, da stranke še kako dobro vedo, kateri volilni okraji so izvoljivi, lahko dejali, da je vpliv skorajda ničen.

Tega aspekta moči pa si stranke že skoraj dve desetletji preprosto ne želijo (samo)odvzeti, glede na to, da kljub številnim poskusom do sprememb volilnega sistema vse do danes še ni prišlo.

Čeprav bi torej absolutni preferenčni glas omogočal odločilen vpliv na izbiro kandidatov, pa se ne moremo ogniti občutku, da gre tudi v tem primeru najprej za glasovanje za stranko in šele v nadaljevanju za kandidate. Načelo „Važno, da je naš“, o katerem nazorno pričata primera zadnjih dveh predčasnih državnoborskih volitev, ko so zmago na volitvah osvojile nove, poprej povsem neznane stranke, potemtakem ne bi izgubilo na pomenu.

Hkrati naletimo še na eno plat težav. Ker uvedba absolutnega preferenčnega glasu predvideva ukinitve volilnih okrajev, bi ta rešitev skoraj gotovo rezultirala v tem, da ruralna območja v parlamentu ne bi imela več svojega predstavnika. Stopnja centralizacije bi se tako izrazito povečala. Na to dejstvo ne opozarjajo zgolj ugledni strokovnjaki, temveč je to dovolj zgovorno pokazala naša sicer sila preprosta analiza volilnih izidov na primeru 6. volilne enote.

Ob tako imenovanem pojavu „centralizacije“ je treba vnovič opozoriti še na en negativen aspekt preferenčnega glasovanja. Namreč, tudi če bi zakonodajalec dejansko določil 40-odstotno zastopanost ženskega spola na kandidatnih listah, to še zdaleč ne pomeni, da bi bila posledično večja zastopanost ženskega spola prevedena tudi v parlament. Dejstvo, čeprav po svoje žalostno, je, da politika še vedno velja za prislovično moški svet. Temu ne nazadnje pritrujejo tudi majhno število županj in žensk v občinskih svetih. In to navkljub podatkom, da se število žensk v politiki na lokalni ravni od volitev do volitev povečuje. Skratka, tudi tretji hipotezi diplomske naloge, ki ob možnosti nižje zastopanosti žensk v parlamentu odkrito govori zoper uvedbo preferenčnega glasu, moramo pritrditi.

Ob koncu se bomo še enkrat dotaknili nizkih stopenj zaupanja v osrednje državne institucije. Predpostavka, da so te zgolj in samo posledica neustreznega volilnega sistema, ne vzdrži

resne presoje. Vemo namreč, da volilni sistem dejansko vpliva na volilno udeležbo, stabilnost vlad, število strank v parlamentu, proporcionalnost predstavnštva (Krašovec 2007, 102–107), a neposredne in enoznačne korelacije ni mogoče vzpostaviti.

Nizke stopnje zaupanja v stranke, parlament in vlado so predvsem posledica nizke ravni politične kulture.

Ta vidik, sicer ob nekoliko drugačnem vprašanju – ob referendumu o arhivih, ki je bil poleti 2014 – izpostavi politični analitik Samo Uhan s Fakultete za družbene vede. Sam referendum je zaznamovala izjemno nizka udeležba, saj se je neposrednega odločanja udeležilo zgolj dobrih 200 tisoč volivk in volivcev ali 11,74 odstotka vseh volivk in volivcev, ki so imeli pravico glasovati. Po njegovem mnenju je bil takratni referendum posledica politične arogance največje opozicijske stranke SDS, na kar so se ljudje odzvali z neudeležbo. Prav ta nizka udeležba pa govori v prid tezi – tako Uhan – da je tudi stopnja politične kulture zelo nizka, kar je hkrati vzrok za veliko nezaupanje ljudi v politične inštitucije (Delo.si; DVK).

Nezaupanje hkrati tudi krepi občutek, da so prav strankarske organizacije tiste, ki ustvarjajo in razpihujejo družbene cepitve (Brezovšek in drugi 2008, 103). Kar na drugi strani pomeni, da slovenski politiki, vsem njenim akterjem, zlahka očitamo izrazito pomanjkanje dialošкости.

Denimo, na obeh predčasnih volitvah leta 2011 in 2014 je v parlament prišlo kar lepo število političnih novincev, leta 2014 celo 54 (RTVSLO 2014, 14. julij).

Pričakovali bi, da bodo politični novinci, čeprav neizkušeni, vendarle vsaj nekoliko pripomogli k rušenju uveljavljenih načinov delovanja starih političnih strank. A temu ni tako. Kot je razumeti predstavnika mlade generacije politikov in poslanca državnega zbora Mateja Tonina iz stranke Nova Slovenija, je mlada generacija politikov nepovezana in ohranja stare vzorce nesodelovanja, nedialošкости, tudi zato, ker se mladi poslanci bojijo za svojo prihodnost (ali bodo smeli vnovič kandidirati ali ne), posledično pa ravnaajo, kot jim vелеvajo strankarski vrhovi. Odločilnega pomena je tako še vedno predvsem in zgolj strankarska pripadnost (Delo.si). Seveda moramo tu dodati še dejstvo, da to ne velja samo za mlado generacijo politikov v državnem zboru, ampak domala za vse.

Nizka politična kultura je torej nevralgična točka slovenske demokracije. Čeprav smo zgoraj omenili politično aroganco zgolj opozicijske stranke, bi storili krivico, če bi jo pripisali samo tej politični opciji. Posplošitev, navkljub drugačnim obljubam v predvolilnih bojih in ob dejstvu, da dve leti po predčasnih volitvah 2014 na tem področju ni bil storjen nikakršen kvalitativni premik, je skorajda nujna. V času tako imenovanih vseslovenskih vstaj je bilo v medijih mogoče zaslediti številne odkrite pozive takratnih akterjev k nujnim spremembam starih političnih vzorcev delovanja. Njih ost je sicer kasneje nekoliko popustila, se potuhnila,

a razmišljanje, kot je denimo to, da politika in ljudstvo ne govorita več istega jezika (Delo.si), ali pa razmišljanja o tem, da je demokratična ureditev v Sloveniji reducirana na strankokracijo, so latentno vseskozi prisotna, in upam si trditi, da pomembno soustvarjajo kolektivno zavest, ki bodo eventualno dejansko pripeljale do korenitih sprememb. Samo želimo si lahko, da bodo te potekale mirno, brez nasilja in preživetih revolucionarnih vzgibov. Pa vendar si moramo ob zaključku zastaviti še eno nadvse relevantno vprašanje. Ali bi sprememba volilnega sistema dolgoročno pripomogla k dvigu politične kulture? Če na to vprašanje odgovorimo pritrdilno, potem bi morali hkrati priznati vzročno-posledično korelacijo. A dokazov, da je temu res tako, ni.

Kvečjemu je ravno nasprotno. Da torej politična kultura bistveno determinira volilni sistem kot celoto.

Pojem politična kultura se nanaša na skupek političnih vrednot, prepričanj, stališč in vedenj, ki so značilna za določeno politično skupnost, definiramo pa jo kot eno izmed funkcij političnega sistema, kot sestavni del celote strukturnih in kulturnih mehanizmov, katere osnovna funkcija je prevajanje zahtev pripadnikov politične družbe v politične zahteve. Je torej regulator želja, interesov, hotenj, vseh subjektivnih zahtev akterjev družbenega delovanja. Najelementarnejša delitev pojma politične kulture poteka na ločnici moderno in tradicionalno (Brezovšek in drugi 2012, 327).

Pionirja empiričnega preučevanja pojma politična kultura, Almond in Verba, sta glede tega koncepta postavila dve temeljni tezi. Prvič, da je vsak politični sistem postavljen v določen kontekst, ki ga določajo stališča do politike, politične vrednote, znanja, v določeno politično kulturo torej. In drugič, kar pritrjuje zgoraj zapisanemu, da politična kultura določa politični sistem (Almond in Verba v Brezovšek in drugi 2012, 328).

Politična kultura kot del splošne kulture je – kot navaja Brezovšek s kolegi – rezultat politične socializacije; je torej splet spoznavnih in vrednostnih struktur, ki usmerjajo politično vedenje (Brezovšek in drugi 2008, 231), in ne posledica neke matematične formule, ki določa koordinate političnega ravnanja.

Brezovšek s kolegi pri analizi zaupanja državljanov navaja, da je komunizem ljudem vcepil odpor do politike. Posledica takšne antipolitične drže sta zato abstinenca pri političnih opravilih, kot so volitve, in splošna apatija. Ta se kaže prav v odnosu do nekaterih neizbežnih političnih pojavov, kot so stranke, parlament in vlada (Brezovšek in drugi 2008, 232).

Nizke stopnje zaupanja v osrednje inštitucije in visoko vrednotenje nekdanjega komunističnega režima so najverjetneje – tako Brezovšek s kolegi – posledica učinkovanja totalitarnega sindroma v aktualni politični kulturi, na drugi strani pa nezadovoljstva z

delovanjem demokratičnega političnega sistema, ki mu javnost pogosto pripisuje pojme, kot so prepiri, nestanovitnost, nered, neučinkovitost ... (Brezovšek in drugi 2008, 232; Brezovšek in drugi 2012, 336). Namreč, po relativno dolgem obdobju enostrankarskega sistema s svojimi surogati javnost v času tranzicije preprosto ni bila pripravljena na parlamentarne razprave, ki so razgalila siceršnja družbena nasprotja. Ta seveda niso bila interpretirana kot demokratično soočanje raznolikih mnenj, temveč kot prepiri. Parlament si je tako prislužil oznako nepotrebne inštitucije, politične stranke, čeprav si brez njih ne moremo predstavljati delovanja demokratičnega sistema, pa so razumljene kot generatorji teh prepirov in ne kot predstavniki različnih interesov, kot je značilno za razvite parlamentarne demokracije. Znatni delež krivde za takšno stanje gre nenazadnje pripisati tudi politični eliti. Ta je nestrinjanje z lastnimi predlogi – in temu je še danes tako – pogosto enačila z osebnimi napadi in ne kot sestavni del političnega življenja (Brezovšek in drugi 2012, 338). Nesposobnost dialoga med različnimi političnimi strankami, obremenjenimi s starimi političnimi obrazi, je bila in je še vedno izjemno visoka ovira.

Tako pridemo do ključnega problema? Če volilni sistem na politično kulturo ne vpliva neposredno, kaj potemtakem storiti, da se bo ta politična kultura izboljšala?

Odgovor seveda ni enostaven, kaj šele enoznačen. Kot priznava Duverger, je volilni sistem le eden izmed vzrokov, določevalcev strankarskega sistema. Ta je, kot pravi, v prvi vrsti odraz nacionalne tradicije in družbenih silnic (Duverger v Krašovec 2007, 104). Politične in splošne kulture torej. Pričakovati, da bodo spremembe volilnega sistema doprinesle h kvalitativnemu premiku v ravnanju političnih strank in političnih elit, je skrajno iluzorno.

Potrebujemo predvsem novo politično kulturo z možnostjo, ki je danes večinoma zgolj navidezna, da državljani aktivno sodelujejo pri procesih odločanja. Pri tem imata pomembno vlogo tudi vzgoja in izobraževanje, predvsem zaradi kompetenc, ki jih aktivni državljan v sodobni, visoko strukturirani družbi, potrebuje za sodelovanje v političnem procesu. Če tega ne bo, potem, kot s kolegi resignirano ugotavlja Brezovšek, ni pričakovati sprememb, da bi državljani, ki so vse bolj potisnjeni na rob političnega dogajanja, postali zmožni kolektivnega delovanja pri razreševanju širših družbenih vprašanj. Tudi zato, ker kompleksnost procesov sodobne družbe, že samo po sebi omejuje možnost vključevanja v razreševanje teh vprašanj (Brezovšek in drugi 2008, 235–240).

Skratka, potrebna je širša družbena inovacija, inovacija nove politične kulture, kjer je dialog vrednota, kjer je vrednota diskusija, ki omogoča odkrito izražanje stališč, kjer je spoštovanje stališč drugih in njihovih argumentov preprosto eden temeljnih aksiomov delovanja demokratične družbe, saj je, kot pravi Brezovšek, demokratična politična kultura najtrdnjši

porok ohranjanja in zagotavljanja „trajnostnega razvoja“ vsake demokracije (Brezovšek in drugi 2008, 238).

Ali povedano nekoliko drugače, s sposojenimi besedami pravnika in režiserja Mirana Zupančič v Sobotni prilogi časnika Dela, „bodo v družbi vedno konflikti, saj drugače ne more biti, ker je družba sestavljena iz toliko zgodb, posameznikov, interesov, da je bistveno vprašanje, ali zna upravljati svoje konflikte ali ne. Če zna upravljati, bo šla naprej, če ne, bo razpadla,“ (Sobotna priloga 2016, 8–9).

Poklic poslanca bi moral biti visoko profesionalen, odlikovati bi jih morali pripravljenost na sporazumevanje in uporaba modernih pogajalskih pristopov, večja sproščenost in pozitivne vizije. Profesionalna in stabilna politična elita bi tako bistveno lažje pripomogla k lažjemu razreševanju konfliktov in posledično učinkovitemu zakonodajnemu delu. Prav ta profesionalna elita bi morala preseči globoke vrednostne, idejne (in ideološke, op. p.) razlike, ki se zrcalijo v pogledih na polpreteklo zgodovino, slovensko družbo kot celoto pa posledično hromijo pri doseganju skupnih in prepotrebnihih ciljev ter sposobnosti doseganja konsenza o ključnih (socialnih, gospodarskih) vprašanjih (Zajc 2004, 254).

Še enkrat več je torej poudarjena potreba po dialogu, dialogu in dialogu.

Če se dotaknemo še enkrat volilnega sistema. Dejstvo je, da ta kot del celovitega sistema vpliva na učinkovitost parlamenta. Po mnenju nekaterih, denimo Zajca in Zagorca, je volilni prag v Sloveniji prenizek. Ker omogoča, da se v parlament prebijejo tudi stranke z majhno volilno podporo, trpi učinkovitost državnega zbora, saj velika fragmentiranost političnega prostora vpliva na težavnost sklepanja koalicij (Zajc 2004, 255). Zagorc zato pravi, da bi bilo potrebno volilni prag dvigniti na 5 odstotkov, kjer bi le-ta prinesel tudi vsebinske spremembe (ZDUS 2013). Kljub temu pa rahlo dvomimo, da bi 5-odstotni prag v sedanjem sklicu parlamenta, v katerem je kar nekaj manjših strank, dobil zadostno podporo.

Tudi Grad je v Sobotni prilogi dela zapisal, da če bo Slovenija v prihodnje ohranila takšen volilni sistem, ki omogoča vstop v Državni zbor RS večjemu številu strank, bo imelo to za posledico šibke večine in slabo povezane večinske koalicije, te pa se bodo borile z notranjimi nesoglasji in ne bodo imele moči, da svoj mandat izpeljejo do konca. Državni zbor mora zato tudi z vključevanjem zunanjih strokovnjakov nujno povečati sposobnost reševanja konfliktov in oblikovanja novih inovativnih politik (Delo.si).

Skratka. Absolutni preferenčni glas bistvenih sprememb ne bi prinesel. V parlament bi se bržkone prebili le državno ali regionalno močni kandidati, in, kot še pravi ustavni pravnik Sašo Zagorc, bi tekmovanje še vedno, tako kot sedaj, na nek način potekalo med kandidati znotraj iste liste. Pomembno pri tem bi torej bilo tudi vprašanje, koga bi stranka denimo bolj

finančno podprla v času kampanje (Planet.si), kar pa na drugi strani že sproža upravičene dvome v neodvisnost morebitnega kandidata.

Večja personalizacija, tako opevan cilj uvedbe absolutnega preferenčnega glasu, bo večja, pravi Zagorc, šele takrat, ko bodo postopki izbire kandidatov znotraj strank bolj pregledni, jasni, enakopravni in članom stranke prijazni (Planet.si).

To potemtakem lahko razumemo tudi tako, da sedanja ekscesna moč vodstva političnih strank pri določanju kandidatur ne bo nič manjša. Bodo pa volivci imeli malenkost večji vpliv na to, komu bo dodeljen poslanski mandat (Visio 2011).

Če končamo. Sprememb volilnega sistema se lahko lotimo, a vsaj te, ki se porajajo, bistvenemu napredku ne bodo botrovale. Potrebujemo predvsem nove vzorce političnega obnašanja in ravnanja. Potrebujemo novo, drugačno politično kulturo.

6 LITERATURA

- Brezovšek, Marjan. 1992. Demokracija in izbira volilnega sistema (nekaj hipotez). *Teorija in praksa* 29 (7–8): 720–724. Dostopno prek: <http://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=66659&lang=slv> (23. marec 2016).
- Brezovšek, Marjan, Miro Haček in Milan Zver. 2008. *Organizacija oblasti v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Brezovšek, Marjan in Miro Haček. 2012. *Politični sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij. Dostopno prek: <http://www.cjm.si> (19. marec 2016).
- --- 2007. *Politbarometer* 3/2007. Dostopno prek: http://www.cjm.si/sites/cjm.si/files/file/raziskava_pb/pb3_07.pdf (19. marec 2016).
- --- 2014. *Politbarometer* 6/2014. Dostopno prek: http://www.cjm.si/ul/2014/PB_6_14.pdf (19. marec 2016).
- Delo.si. 2013a. *Paradoks demokracije brez demosa*, 26. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/paradoks-demokracije-brez-demosa.html> (6. julij 2016).
- --- 2013b. *V živo s tribune Revolt in alternative*, 25. april. Dostopno prek: http://www.delo.si/revolt/v-zivo-s-tribune-revolt-in-alternative_2.html (21. marec 2016).
- --- 2013c. *Poenostavljanje volilne tehnike in geometrije*, 20. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/poenostavljanje-volilne-tehnike-in-geometrije.html> (29. junij 2016).
- --- 2013č. *Ali zmoremo postaviti trden most, kot kamen, skala, kost?*, 6. julij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/ali-zmoremo-postaviti-trden-most-kot-kamen-skala-kost.html> (7. julij 2016).
- --- 2013d. *Borut Pahor sklicuje politični vrh*, 18. november. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/borut-pahor-sklicuje-politichni-vrh.html> (29. junij 2016).
- --- 2013e. *Pahor: V 13 letih nikoli nismo bili tako blizu spremembam volilnega sistema*, 2. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/pahor-v-13-letih-nikoli-nismo-bili-tako-blizu-spremembam-volilnega-sistema.html> (29. junij 2016).
- --- 2013f. *Pogovor o volilnem sistemu od Pahorja pričakujejo tudi neparlamentarne*

- stranke, 3. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/pogovor-o-volilnem-sistemu-od-pahorja-pricakujejo-tudi-neparlamentarne-stranke.html> (29. junij 2016).
- --- 2014g. *Po Alenki Bratušek stranko ustanavlja tudi Miro Cerar*, 2. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/po-alenki-bratusek-stranko-ustanavlja-tudi-miro-cerar.html> (22. marec 2016).
 - --- 2014h. *Če so volivci na dopustu, ne pomeni, da so na Antarktiki*, 5. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/ce-so-volivci-na-dopustu-ne-pomeni-da-so-na-antarktiki.html> (23. junij 2016).
 - --- 2014i. *Uhan: Legitimni instrument referendum je bil zlorabljen za politične cilje*, 9. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/uhan-legitimni-instrument-referenduma-je-bil-zlorabljen-za-politice-cilje.html> (29. junij 2016).
 - --- 2014j. *Volilna udeležba do 19. ure skoraj 51-odstotna*, 13. julij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/volitve/voilna-udelezba-do-19-ure-skoraj-51-odstotna.html> (2. junij 2016).
 - --- 2014k. *Poslanska mesta bodo zasedli ... (stolček bo obdržalo 26 poslancev)*, 14. julij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/volitve/poslanska-mesta-bodo-zasedli-stolcek-bo-obdrzalo-26-poslancev.html> (22. marec 2016).
 - --- 2014l. *Kaj prinaša Cerarjeva koalicijska pogodba*, 29. julij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/kaj-prinasa-cerarjeva-koalicijska-pogodba.html> (29. junij 2016).
 - --- 2014m. *SMC vrača reformo o volilni zakonodaji na začetek*, 25. november. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/smc-vraca-reformo-o-volilni-zakonodaji-na-zacetek.html> (29. junij 2016).
 - --- 2015n. *Imamo Slovenci previsoko mnenje o sebi?*, 3. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/sobotna/imamo-slovenci-res-previsoko-mnenje-o-sebi.html> (29. junij 2016).
 - --- 2015o. *Obstajajo strokovni argumenti za spremembe volilnega sistema*, 13. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/strokovni-argumenti-za-spremembe-volilnega-sistema-so.html> (29. junij 2016).
 - --- 2016p. *Matej Tonin: „Ni me strah novih strank na desnici“*, 22. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/ozadja/matej-tonin-ni-me-strah-novih-strank-na-desnici.html> (6. julij 2016).
 - Dnevnik.si. 2012a. *Intervju: Saša Zagorc*, 9. december. Dostopno prek:

- <http://www.dnevnik.si/1042566951/ljudje/sasa-zagorc> (29. junij 2016).
- --- 2013b. *Intervju: Zoran Janković*, 12. januar. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042571529/ljudje/intervjuji/zoran-jankovic> (29. junij 2016).
 - --- 2013c. *Pličanič: Janša je naredil napako, a to ne spreminja njegovih drugih kakovosti*, 28. januar. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/1042573975/slovenija/plicanic-jansa-je-naredil-napako-a-to-ne-spreminja-njegovih-drugih-kakovosti> (29. junij 2016).
 - --- 2013č. *„Umazanost“ in „svetost“*, 2. februar. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042574676/mnenja/mnenja/umazanost-in-svetost> (29. junij 2016).
 - --- 2013d. *Tudi PS predlaga zakonsko možnost odpoklica župana in pogoje za funkcionarje*, 7. februar. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/1042575638> (29. junij 2016).
 - --- 2013e. *Sedanji volilni sistem je po mnenju udeležencev okrogle mize treba spremeniti*, 18. februar. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/1042577143/slovenija/sedanji-volilni-sistem-je-po-mnenju-udelezencev-okrogle-mize-treba-spremeniti> (29. junij 2016).
 - --- 2013f. *Zdus z več kot 5000 podpisi vložil predlog novele zakona o volitvah*, 28. marec. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/1042582909/slovenija/zdus-bo-v-dz-vlozil-novelo-zakona-o-volitvah-skupaj-z-vec-kot-5000-podpisi> (29. junij 2016).
 - --- 2013g. *Posvet v DS: Je Slovenija žrtev „zavožene“ predstavniške demokracije?*, 9. april. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/1042584582/slovenija/posvet-v-ds-je-slovenija-zrtev-zavozene-predstavniske-demokracije> (29. junij 2016).
 - --- 2013h. *Intervju: Gregor Virant*, 20. april. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042586762/ljudje/intervjuji/gregor-virant> (29. junij 2016).
 - --- 2013i. *Pred strankami nov izziv: Poskus sprememb volilnega sistema*, 27. oktober. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042611139/slovenija/pred-strankami-nov-izziv-poskus-sprememb-volilnega-sistema> (29. junij 2016).
 - --- 2013j. *Novi povezovalni optimizem*, 2. december. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042615180> (29. junij 2016).
 - --- 2013k. *Za enoodstotni volilni prag*, 9. december. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042615925/mnenja/kolumne/za-enoodstotni-volilni-prag> (29. junij 2016).
 - --- 2014l. *Volilni sistem bi morali spremeniti še pred volitvami*, 5. maj. Dostopno prek:

<https://www.dnevnik.si/1042656433/slovenija/volilni-sistem-bi-morali-spremeniti-se-pred-volitvami> (29. junij 2016).

- --- 2014m. *Večina v matičnem odboru proti Zdusovemu predlogu sprememb volilnega sistema*, 28. oktober. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042686160/slovenija/vecina-v-maticnem-odboru-proti-zdusovemu-predlogu-sprememb-volilnega-sistema> (29. junij 2016).
- --- 2015n. *Ali obstoječi volilni sistem utrjuje oblast ljudstva?*, 24. januar. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042704354/mnenja/odprta-stran/ali-obstojeci-volilni-sistem-utrjuje-oblast-ljudstva> (29. junij 2016).
- Drčar Murko, Mojca, ur. 2008. *Pet minut demokracije: podoba Slovenije po letu 2004*. Ljubljana: Liberalna akademija.
- Državna volilna komisija. 2000a. *Volitve poslancev v Državni zbor Republike Slovenije 2000*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/arhivi/dz2000> (22. marec 2016).
- --- 2004b. *Volitve poslancev v Državni zbor Republike Slovenije 2004*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/arhivi/dz2004> (22. marec 2016).
- --- 2008c. *Volitve v Državni zbor 2008*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/arhivi/dz2008> (22. marec 2016).
- --- 2011č. *Predčasne volitve v Državni zbor 2011*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/arhivi/dz2011> (22. marec 2016).
- --- 2014č. *Udeležba na predčasnem glasovanju - obvestilo za javnost*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/index.php/si/medijsko-sredisce/udelezba-na-predcasnem-glasovanju-obvestilo-za-javnost> (11. julij 2016).
- --- 2014e. *Predčasne volitve v Državni zbor 2014*. Dostopno prek: <http://volitve.gov.si/dz2014> (22. marec 2014).
- --- 2014d. *Poročilo o izidu referendumu o arhivih 2014*. Dostopno prek: <http://www.dvk-rs.si/files/files/Porocilo-o-izidu-referenduma-o-arhivih-2014.pdf> (6. julij 2016).
- Državni zbor Republike Slovenije. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/PoliticiSistem/VolitveInVolilniSistem> (23. marec 2016).
- --- 2006a. *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah v državni zbor; dopolnitev predloga, prva obravnava*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C1257132003FFE4C&db=konzak&mandat=IV&tip=doc> (5. maj 2016).
- --- 2006b. *Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah v državni zbor*,

- glasovanje o predlogu zakonu v celoti.* Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/glasovanje?mandat=IV&seja=19.%20Redna&uid=6549D3618E65C97FC12571A8006CCD9C> (5. maj 2016).
- --- 2011c. *Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah v državni zbor.* Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C125787A003C45F4&db=kon_zak&mandat=V&tip=doc (1. julij 2016).
 - --- 2013č. *Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah v državni zbor, skupina volivcev.* Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C1257B3D0047BFF3&db=kon_zak&mandat=VII&tip=doc (11. julij 2016).
 - --- 2013d. *Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah v državni zbor, skupina poslancev.* Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C1257B0B0057FEE5&db=kon_zak&mandat=VI&tip=doc (25. junij 2016).
 - --- 2013e. *Mnenje k Predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah v Državni zbor 11.03.2013 (Vlada Republike Slovenije).* Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C1257B3A003ED97C&db=kon_zak&mandat=VI&tip=doc (25. junij 2016).
 - --- 2014f. *Mnenje Vlade o Predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o volitvah v Državni zbor.* Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C1257D7B002B7DD6&db=kon_zak&mandat=VII&tip=doc (11. julij 2016).
 - --- 2014g. *Poročilo Odbora za notranje zadeve, javno upravo in lokalno samoupravo k predlogu zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah v državni zbor; druga obravnava.* Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C1257D89002AF676&db=kon_zak&mandat=VII&tip=doc (11. julij 2016).
 - --- 2014h. *Javna predstavitev mnenj o volilnih sistemih - izbrani zapis seje.* Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=VI&type=pmagdt&uid=C0256399F936EE0EC1257CD00040E06D> (25. junij 2016).
 - --- 2014i. *Dopis predsednika državnega zbora vladi in poslancem o koncu postopkov.* Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/>

izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C1257D2A002CE8D6&db=kon_zak&mandat=VI&tip=doc (25. junij 2016).

- --- 2014j. *Seje delovnih teles - Izbrani zapis seje, Odbor za notranje zadeve, javno upravo in lokalno samoupravo*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=VII&type=pmagdt&uid=360152076BF21CCEC1257D8500352281> (25. junij 2016).
- --- 2014k. *Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o volitvah v državni zbor, skupina poslancev*. Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C1257D5E0026648C&db=kon_zak&mandat=VII&tip=doc (25. junij 2016).
- --- 2014l. *Kolegij predsednika državnega zbora – izbrani zapis seje*. Dostopno prek: <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/seje/evidenca?mandat=VII&type=pmagdt&uid=A74146A366A4BA69C1257D6D0043826E> (25. junij 2016).
- --- 2014m. *Prispevek k javni predstavitvi mnenj o volilnih sistemih, 1. maj 2014 (Zveza društev upokojencev Slovenije)*. Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565D400354E68C1257CCA003AA53E&db=kon_zak&mandat=VII&tip=doc (25. junij 2014).
- Fakulteta za uporabne družbene študije. 2014. *Slovenski utrip*. Dostopno prek: http://fuds.si/sites/default/files/porocilo_su_mar14.pdf (19. marec 2016).
- Fink-Hafner, Danica. 2001. *Politične stranke*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fran.si. 2016. *Slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. Dostopno prek: <http://www.fran.si/> (4. junij 2016).
- Gaber, Slavko. 1992. Težave z volitvami „konkretnih“ ljudi. *Teorija in praksa* 29 (3–4): 298–305. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-B7IJN7YH> (7. junij 2016).
- ---, ur. 1996. *Volilni sistemi*. Ljubljana: Krtina.
- Grad, Franc. 1989. Nekatere dileme in zagate novega volilnega sistema. *Teorija in praksa* 26 (10): 1255–1259. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-E4NUSNM2> (3. maj 2016).
- --- 1992. Novosti in dileme novega volilnega sistema. *Teorija in praksa* 29 (7–8): 724–728. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-KYAOFJQR> (3. maj 2016).
- --- 1996. *Državna ureditev Slovenije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- --- 2000. *Parlament in vlada*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

- --- 2004. *Volitve in volilni sistem*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- --- 2015. *V krizi potrebujemo več parlamenta*. Dostopno prek: <http://www.delo.si/sobotna/v-krizi-potrebujemo-vec-parlamenta.html> (7. julij 2016).
- Grad, Franc in Pavle Svete. 2008. *Predpisi o volitvah v državni zbor 2008*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Golobič, Marko. 1996. Vpliv uporabe različnih volilnih sistemov na sestavo državnega zbora Republike Slovenije. V *Volilni sistemi*, ur. Slavko Gaber, 305–346. Ljubljana: Krtina.
- Gospodarska zbornica Slovenije. *Vrh slovenskega gospodarstva*. Dostopno prek: <http://vrhgospodarstva.gzs.si/vsebina/Arhiv> (19. marec 2016).
- Haček, Miro. 2012. *Večinski vs. proporcionalni sistem?*. Dostopno prek: <http://metinalista.si/vecinski-vs-proporcionalni-sistem> (4. maj 2016).
- Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Krečič, Jela. 2013. Revolt, iskanje izhoda in skupno dobro. *Delo.si*, 19. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/revolt-iskanje-izhoda-in-skupno-dobro.html> (29. junij 2016).
- Lukšič, Igor. 1999. Večinski volilni sistem kot slaba izbira. *Teorija in praksa* 36 (3): 472–480. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-AI6KE5VA> (3. maj 2016).
- Merljak, Sonja. 2016. Programski svet je talilnik parcialnih interesov v en, skupen, generičen interes (intervju z Miranom Zupaničem). *Sobotna priloga*, 9 (11. junij).
- Mihelčič, Miran. 2015. Kdaj iz demokratičnega »objema« strankokracije. *Delo.si*, 17. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/kdaj-iz-demokracnega-objema-strankokracije.html> (29. junij 2016).
- Mladina.si. 2014. *Intervju: dr. Žiga Vodovnik*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/156407/dr-ziga-vodovnik> (22. marec 2016).
- OVSE, Urad za demokratične institucije in človekove pravice. 2012. *Republika Slovenija, predčasne volitve v državni zbor, 4. decembra 2011 - Končno poročilo misije OVSE/ODIHR za ocenjevanje volitev*. Dostopno prek: <http://www.osce.org/sl/odihr/elections/88778?download=true> (2. junij 2016).
- Pezelj, Janez, ur. 2000. *Razvoj slovenskega parlamentarizma: kolokvij ob 10. obletnici parlamentarizma v Sloveniji: zbornik referatov, koreferatov in razprav*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.
- Pintar, Emil Milan. 2013. Alternativa negativni politični morali. *Delo.si*, 16. januar.

- Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/alternativa-negativni-politici-morali.html> (29. junij 2016).
- --- 2014. Za razcvet demokracije, ne aparatčikov. *Delo.si*, 23. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/za-razcvet-demokracije-ne-aparatcikov.html> (29. junij 2016).
 - Planet.si. 2013a. *Kaj bi bilo v Sloveniji drugače z drugačnim volilnim sistemom*. Dostopno prek: <http://siol.net/novice/slovenija/kaj-bi-bilo-v-sloveniji-drugace-z-drugacnim-volilnim-sistemom-298715> (7. julij 2016).
 - --- 2014b. „Za drugačen volilni sistem in višji parlamentarni prag na prihodnjih volitvah ni veliko možnosti“. Dostopno prek: <http://siol.net/novice/slovenija/za-drugacen-volilni-sistem-in-visji-parlamentarni-prag-na-prihodnjih-volitvah-ni-veliko-moznosti-282092> (7. julij 2016).
 - Pogorelec, Janez. 2006. *Politična odgovornost*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
 - Pozitivna Slovenija. 2016. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Pozitivna_Slovenija (22. marec 2016).
 - Regionalnaobala.si. 2014. *Preferenčni glas po mnenju ustavnega pravnika emancipira volivce*. Dostopno prek: <http://www.regionalobala.si/novica/preferencni-glas-po-mnenju-ustavnega-pravnika-emancipira-volivce> (22. junij 2016).
 - Ribičič, Ciril. 1992. Volilni sistem – med idealnim in realnim. *Teorija in praksa* 29 (7–8): 756–760. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XDBM9RPH> (23. marec 2016).
 - --- 1999. Volilni sistem iz žabje perspektive. *Teorija in praksa* 36 (3): 458–471. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-DRRY0CPA> (3. maj 2016).
 - --- 2000. *Podoba parlamentarnega desetletja*. Ljubljana: samozaložba.
 - --- 2013. *Primerjava prednosti in slabosti volilnih sistemov*. *Zbornik znanstvenih razprav* 73: 57–81. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-XXRIT2G8/?> (3. maj 2016).
 - Rtv slo. *Drugi volilni sistemi*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/strani/drugi-volilni-sistemi/302> (6. april 2016).
 - --- *Volilni sistemi*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/strani/volilni-sistemi/307> (4. maj 2016).
 - --- 2014. *Novoizvoljeni poslanci: izobraženi, v povprečju stari 48 let, med njimi največ*

- žensk do zdaj*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/dz-volitve-2014/novoizvoljeni-poslanci-izobrazeni-v-povprecju-stari-48-let-med-njimi-najvec-zensk-do-zdaj/341898> (6. julij 2016).
- Solidarnost.si. 2016. Dostopno prek: <http://www.solidarnost.si> (22. marec 2016).
 - Starič, Tanja. 2013a. Politika za spremembo volilnih pravil. *Delo.si*, 25. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/politika-za-spremembo-volilnih-pravil.html> (29. junij 2016).
 - ---- 2013b. Mimo dnevnega reda. *Delo.si*, 22. oktober. Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/blog/mimo-dnevnega-reda.html> (29. junij 2016).
 - --- 2013c. Tri stranke proti spremembam volilnega sistema, štiri za. *Delo.si*, 19. november. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/politika/tri-stranke-proti-spremembam-volilnega-sistema-stiri-za.html> (29. junij 2016).
 - Staro za novo. Dostopno prek: <http://www.tinvodopivec.com/live/2015/11/30/staro-za-novo> (19. marec 2016).
 - Štrajn, Darko, ur. 1995. *Meje demokracije: refleksije prehoda v demokracijo*. Ljubljana: Liberalna akademija.
 - Toplak, Jurij. 2000. *Volilni sistemi in oblikovanje volilnih enot*. Ljubljana: Nova revija.
 - --- 2003. Preferenčni glas in njegova uporaba v Sloveniji. *Lex localis* 1 (2): 15–43. Dostopno prek: http://www.lex-localis.info/files/346e6f6e-ce13-4228-bb13-f505c68cf501/632897183329062500_2003_02_02.pdf (16. junij 2016).
 - Tomšič, Matevž. 2002. *Politična stabilnost v novih demokracijah*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 - Ude, Lojze. 2014. Pasti hitrih posegov v družbene odnose. *Delo.si*, 6. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/mnenja/gostujoce-pero/pasti-hitrih-posegov-v-druzbene-odnose.html> (29. junij 2016).
 - *Ustava RS, neuradno prečiščeno besedilo*. 2013. Dostopno prek: <https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/PoliticniSistem/URS/besedilo/> (4. maj 2016).
 - *Ustavni zakon o dopolnitvi 80. člena ustave Republike Slovenije (UZ80)*. Ur. l. RS, št. 66/2000. Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=C12565E2005ED694C125692800265C1E&db=kon_akt&mandat=II&tip=doc (4. maj 2016).
 - Valicon. 2016. *Ogledalo Slovenije: sporočilo za javnost*. Dostopno prek: <http://www.valicon.net/files/Sporocilo%20za%20javnost%202016-06-17.pdf> (5. julij 2016).

- Večer.si. 2014. *Je bila volilna udeležba v nedeljo (pre)nizka?* Dostopno prek: <http://www.vecer.com/clanek/201407156044248> (22. marec 2016).
- Veljković, Božidar. 2013. Sistem in aktivni državljani. *Delo.si*, 13. marec. Dostopno prek: http://www.delo.si/revolt/politichni_sistem/sistem-in-aktivni-drzavljan.html (29. junij 2016).
- Verbinc, Franc. 1997. *Slovar tujk, dvanajsta izdaja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Wikipedija.si. *11. vlada Republike Slovenije*. Dostopno prek: https://sl.wikipedia.org/wiki/12._vlada_Republike_Slovenije (16. junij 2016).
- --- *12. vlada Republike Slovenije*. Dostopno prek: https://sl.wikipedia.org/wiki/12._vlada_Republike_Slovenije (16. junij 2016).
- Zajc, Drago. 2000. *Parlamentarno odločanje: (re)parlamentarizacija v Srednji in Vzhodni Evropi: funkcije novih parlamentov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 2004. *Razvoj parlamentarizma: funkcije sodobnih parlamentov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Zagorc, Saša. 2009. *Poslanski mandat in nezdružljivost poslanske funkcije*. Maribor: Inštitut za lokalno samoupravo in javna naročila Maribor.
- --- 2011. *Participacija v partitokraciji: v iskanju najprimernejšega volilnega sistema v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://visio-institut.org/participacija-v-partitokracija-v-iskanju-najprimernejsega-volilnega-sistema-v-sloveniji/> (7. julij 2016).
- *Zakon o določitvi volilnih enot za volitve poslancev v državni zbor* (ZDVEDZ-UPB1). Ur. l. 24/2005. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=54496> (2. junij 2016).
- *Zakon o poslancih, neuradno prečiščeno besedilo* (ZPos-NPB5). 2012. Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=555A58D1198E3E49C1257A5C0025DE3A&db=urad_prec_bes&mandat=VII (19. maj 2016).
- *Zakon o volitvah v državni zbor* (ZVDZ-UPB1). Ur. l. 109/2006. Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/izbranZakonAkt?uid=34BAE06413BC02E6C12571DB00455026&db=urad_prec_bes&mandat=VII (5. maj 2016).
- Zaveznistvo.si. Dostopno prek: <http://www.zaveznistvo.si> (24. junij 2016).
- Združena-levica.si. 2016. Dostopno prek: <http://www.zdruzena-levica.si> (22. marec 2016).
- Zdus.si. 2013. *Tudi med strokovnjaki različni pogledi na vprašanja volilnega sistema*.

Dostopno prek: <http://www.zdus-zveza.si/tudi-med-strokovnjaki-razlicni-pogledi-na-vprasanja-volilnega-sistema> (7. julij 2016).

PRILOGE

PRILOGA A: Izračun števila mandatov na državni ravni po d'Hondtovi formuli

DELITELJ	STRANKE						
	SMC	SDS	DESUS	SD	ZL	NSi	ZAAB
	301.563,00	181052	88968	52249	52189	48846	38293
1	301.563,00	181.052,00	88.968,00	52.249,00	52.189,00	48.846,00	38.293,00
2	150.781,50	90.526,00	44.484,00	26.124,50	26.094,50	24.423,00	19.146,50
3	100.521,00	60.350,67	29.656,00	17.416,33	17.396,33	16.282,00	12.764,33
4	75.390,75	45.263,00	22.242,00	13.062,25	13.047,25	12.211,50	9.573,25
5	60.312,60	36.210,40	17.793,60	10.449,80	10.437,80	9.769,20	7.658,60
6	50.260,50	30.175,33	14.828,00	8.708,17	8.698,17	8.141,00	6.382,17
7	43.080,43	25.864,57	12.709,71	7.464,14	7.455,57	6.978,00	5.470,43
8	37.695,38	22.631,50	11.121,00	6.531,13	6.523,63	6.105,75	4.786,63
9	33.507,00	20.116,89	9.885,33	5.805,44	5.798,78	5.427,33	4.254,78
10	30.156,30	18.105,20	8.896,80	5.224,90	5.218,90	4.884,60	3.829,30
11	27.414,82	16.459,27	8.088,00	4.749,91	4.744,45	4.440,55	3.481,18
12	25.130,25	15.087,67	7.414,00	4.354,08	4.349,08	4.070,50	3.191,08
13	23.197,15	13.927,08	6.843,69	4.019,15	4.014,54	3.757,38	2.945,62
14	21.540,21	12.932,29	6.354,86	3.732,07	3.727,79	3.489,00	2.735,21
15	20.104,20	12.070,13	5.931,20	3.483,27	3.479,27	3.256,40	2.552,87
16	18.847,69	11.315,75	5.560,50	3.265,56	3.261,81	3.052,88	2.393,31
17	17.739,00	10.650,12	5.233,41	3.073,47	3.069,94	2.873,29	2.252,53
18	16.753,50	10.058,44	4.942,67	2.902,72	2.899,39	2.713,67	2.127,39
19	15.871,74	9.529,05	4.682,53	2.749,95	2.746,79	2.570,84	2.015,42

20	15.078,15	9.052,60	4.448,40	2.612,45	2.609,45	2.442,30	1.914,65
21	14.360,14	8.621,52	4.236,57	2.488,05	2.485,19	2.326,00	1823,48
22	13.707,41	8.229,64	4.044,00	2.374,95	2.372,23	2.220,27	1.740,59
23	13.111,43	7.871,83	3.868,17	2.271,70	2.269,09	2.123,74	1.664,91
24	12.565,13	7.543,83	3.707,00	2.177,04	2.174,54	2.035,25	1.595,54
25	12.062,52	7.242,08	3.558,72	2.089,96	2.087,56	1.953,84	1.531,72
26	11.598,58	6.963,54	3.421,85	2.009,58	2.007,27	1.878,69	1.472,81
27	11.169,00	6.705,63	3.295,11	1.935,15	1.932,93	1.809,11	1.418,26
28	10.770,11	6.466,14	3.177,43	1.866,04	1.863,89	1.744,50	1.367,61
29	10.398,72	6.243,17	3.067,86	1.801,69	1.799,62	1.684,34	1.320,45
30	10.052,10	6.035,07	2.965,60	1.741,63	1.739,63	1.628,20	1.276,43
31	9.727,84	5.840,39	2.869,94	1.685,45	1.683,52	1.575,68	1.235,26
32	9.423,84	5.657,88	2.780,25	1.632,78	1.630,91	1.526,44	1.196,66
33	9.138,27	5.486,42	2.696,00	1.583,30	1.581,48	1.480,18	1.160,39
34	8.869,50	5.325,06	2.616,71	1.536,74	1.534,97	1.436,65	1.126,26
35	8.616,09	5.172,91	2.541,94	1.492,83	1.491,11	1.395,60	1.094,09
36	8.376,75	5.029,22	2.471,33	1.451,36	1.449,69	1.356,83	1.063,69
37	8.150,35	4.893,30	2.404,54	1.412,14	1.410,51	1.320,16	1.034,95
38	7.935,87	4.764,53	2.341,26	1.374,97	1.373,39	1.285,42	1.007,71
39	7.732,38	4.642,36	2.281,23	1.339,72	1.338,18	1.252,46	981,87
40	7.539,08	4.526,30	2.224,20	1.306,23	1.304,73	1.221,15	957,33
41	7.355,20	4.415,90	2.169,95	1.274,37	1.272,90	1.191,37	933,98
42	7.180,07	4.310,76	2.118,29	1.244,02	1.242,60	1.163,00	911,74

43	7.013,09	4.210,51	2.069,02	1.215,09	1.213,70	1.135,95	890,53
44	6.853,70	4.114,82	2.022,00	1.187,48	1.186,11	1.110,14	870,30
45	6.701,40	4.023,38	1.977,07	1.161,09	1.159,76	1.085,47	850,96
46	6.555,72	3.935,91	1.934,09	1.135,85	1.134,54	1.061,87	832,46
47	6.416,23	3.852,17	1.892,94	1.111,68	1.110,40	1.039,28	814,74
48	6.282,56	3.771,92	1.853,50	1.088,52	1.087,27	1.017,63	797,77
49	6.154,35	3.694,94	1.815,67	1.066,31	1.065,08	996,86	781,49
50	6.031,26	3.621,04	1.779,36	1.044,98	1.043,78	976,92	765,86
51	5.913,00	3.550,04	1.744,47	1.024,49	1.023,31	957,76	750,84
52	5.799,29	3.481,77	1.710,92	1.004,79	1.003,63	939,35	736,40
53	5.689,87	3.416,08	1.678,64	985,83	984,70	921,62	722,51
54	5.584,50	3.352,81	1.647,56	967,57	966,46	904,56	709,13
55	5.482,96	3.291,85	1.617,60	949,98	948,89	888,11	696,24
56	5.385,05	3.233,07	1.588,71	933,02	931,95	872,25	683,80
57	5.290,58	3.176,35	1.560,84	916,65	915,60	856,95	671,81
58	5.199,36	3.121,59	1.533,93	900,84	899,81	842,17	660,22
59	5.111,24	3.068,68	1.507,93	885,58	884,56	827,90	649,03
60	5.026,05	3.017,53	1.482,80	870,82	869,82	814,10	638,22
61	4.943,66	2.968,07	1.458,49	856,54	855,56	800,75	627,75
62	4.863,92	2.920,19	1.434,97	842,73	841,76	787,84	617,63
63	4.786,71	2.873,84	1.412,19	829,35	828,40	775,33	607,83
64	4.711,92	2.828,94	1.390,13	816,39	815,45	763,22	598,33
65	4.639,43	2.785,42	1.368,74	803,83	802,91	751,48	589,12

66	4.569,14	2.743,21	1.348,00	791,65	790,74	740,09	580,20
67	4.500,94	2.702,27	1.327,88	779,84	778,94	729,04	571,54
68	4.434,75	2.662,53	1.308,35	768,37	767,49	718,32	563,13
69	4.370,48	2.623,94	1.289,39	757,23	756,36	707,91	554,97
70	4.308,04	2.586,46	1.270,97	746,41	745,56	697,80	547,04
71	4.247,37	2.550,03	1.253,07	735,90	735,06	687,97	539,34
72	4.188,38	2.514,61	1.235,67	725,68	724,85	678,42	531,85
73	4.131,00	2.480,16	1.218,74	715,74	714,92	669,12	524,56
74	4.075,18	2.446,65	1.202,27	706,07	705,26	660,08	517,47
75	4.020,84	2.414,03	1.186,24	696,65	695,85	651,28	510,57
76	3.967,93	2.382,26	1.170,63	687,49	686,70	642,71	503,86
77	3.916,40	2.351,32	1.155,43	678,56	677,78	634,36	497,31
78	3.866,19	2.321,18	1.140,62	669,86	669,09	626,23	490,94
79	3.817,25	2.291,80	1.126,18	661,38	660,62	618,30	484,72
80	3.769,54	2.263,15	1.112,10	653,11	652,36	610,58	478,66
81	3.723,00	2.235,21	1.098,37	645,05	644,31	603,04	472,75
82	3.677,60	2.207,95	1.084,98	637,18	636,45	595,68	466,99
83	3.633,29	2.181,35	1.071,90	629,51	628,78	588,51	461,36
84	3.590,04	2.155,38	1.059,14	622,01	621,30	581,50	455,87
85	3.547,80	2.130,02	1.046,68	614,69	613,99	574,66	450,51
86	3.506,55	2.105,26	1.034,51	607,55	606,85	567,98	445,27
87	3.466,24	2.081,06	1.022,62	600,56	599,87	561,45	440,15
88	3.426,85	2.057,41	1.011,00	593,74	593,06	555,07	435,15

PRILOGA B (delitev dodatnih mandatov na državni ravni):

V 1. volilni enoti – sedež Kranj

	Ime liste kandidatov	Izvoljeni-a poslanec-ka
1	NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKI DEMOKRATI	MAG. MATEJ TONIN
2	KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)	MIHA KORDIŠ
3	SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS	MAG. MARKO POGAČNIK
4	ZAVEZNIŠTVO ALENKE BRATUŠEK	MAG. ALENKA BRATUŠEK

V 2. volilni enoti – sedež Postojna

	Ime liste kandidatov	Izvoljeni-a poslanec-ka
1	SD - SOCIALNI DEMOKRATI	MATJAZ NEMEC
2	KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)	MATEJ TAŠNER VATOVEC
3	NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKI DEMOKRATI	JERNEJ VRTOVEC
4	ZAVEZNIŠTVO ALENKE BRATUŠEK	MIRJAM BON KLANJŠČEK

V 3. volilni enoti – sedež Ljubljana - Center

	Ime liste kandidatov	Izvoljeni-a poslanec-ka
1	KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)	VIOLETA TOMIČ
2	DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	PRIMOŽ HAINZ
3	NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKI DEMOKRATI	IVA DIMIČ
4	ZAVEZNIŠTVO ALENKE BRATUŠEK	PETER VILFAN
5	SMC STRANKA MIRA CERARJA	DR. MITJA HORVAT

V 4. volilni enoti – sedež Ljubljana - Bežigrad

	Ime liste kandidatov	Izvoljeni-a poslanec-ka
1	DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	MARINKA LEVIČAR
2	KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)	MATJAZ HANŽEK
3	NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKI DEMOKRATI	LJUDMILA NOVAK
4	SD - SOCIALNI DEMOKRATI	JANKO VEBER
5	ZAVEZNIŠTVO ALENKE BRATUŠEK	JANI (JANKO) MODERNDORFER

V 5. volilni enoti – sedež Celje

	Ime liste kandidatov	Izvoljeni-a poslanec-ka
1	SD - SOCIALNI DEMOKRATI	ANDREJA KATIČ
2	DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	BENEDIKT KOPMAJER
3	SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS	LJUBO ŽNIDAR
4	SMC STRANKA MIRA CERARJA	MARGARETA GUČEK ZAKOŠEK

V 6. volilni enoti – sedež Novo Mesto

	Ime liste kandidatov	Izvoljeni-a poslanec-ka
1	SMC STRANKA MIRA CERARJA	IRENA GROŠELJ KOŠNIK
2	SD - SOCIALNI DEMOKRATI	MATJAZ HAN
3	KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)	LUKA MESEC
4	SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS	TOMAŽ LISEC
5	SMC STRANKA MIRA CERARJA	URŠKA BAN

V 7. volilni enoti – sedež Maribor

	Ime liste kandidatov	Izvoljeni-a poslanec-ka
1	KOALICIJA ZDRUŽENA LEVICA (DSD, IDS IN STRANKA TRS)	DR. FRANC TRČEK
2	SD - SOCIALNI DEMOKRATI	MAG. BOJANA MURŠIČ
3	DeSUS - DEMOKRATIČNA STRANKA UPOKOJENCEV SLOVENIJE	MARJANA KOTNIK POROPAT
4	SMC STRANKA MIRA CERARJA	KSENIJA KORENJAK KRAMAR

V 8. volilni enoti – sedež Lendava

	Ime liste kandidatov	Izvoljeni-a poslanec-ka
1	NOVA SLOVENIJA - KRŠČANSKI DEMOKRATI	JOŽEF HORVAT
2	SMC STRANKA MIRA CERARJA	FRANC LAJ
3	SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS	SUZANA LEP ŠIMENKO
4	SLOVENSKA DEMOKRATSKA STRANKA – SDS	ANDREJ ČUŠ

Vir: Državna volilna komisija (2014).

PRILOGA C (Poglavitne rešitve absolutnega preferenčnega glasovanja iz predloga leta 2011):

2.3 Poglavitne rešitve

Peti odstavek 80. člena ustave – poleg proporcionalnega volilnega sistema in štiriodstotnega volilnega praga za vstop v državni zbor – določa, da morajo biti volitve personalizirane, se pravi, da morajo imeti volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatorov kandidatom. Temeljni cilj sprememb in dopolnitev zakona je torej, kot že navedeno, dokončna usklajitev zakona z 80. členom ustave. Ustavni zakon je v petem odstavku 80. člena ustave na ustavni ravni določil proporcionalni volilni sistem, ki ga je dodatno opredelil z določitvijo volilnega praga za vstop v državni zbor (prohibitivna klavzula) in z zahtevo po odločilnem vplivu volivcev na dodelitev poslanskih mandatorov. Na podlagi ustavnega zakona in v skladu z njim uveljavljajo predlagane spremembe in dopolnitve zakona obvezni absolutni prednostni (preferenčni) glas.

Ustavnega zakona o dopolnitvi 80. člena ustave ni mogoče v celoti uresničiti brez drugačne ureditve personalizacije volitev, ki naj zagotovi večji neposredni vpliv volivcev na izbor kandidatorov. Ti v sedanji ureditvi ne morejo izbirati med različnimi kandidati na listi kandidatorov, saj v vsakem volilnem okraju nastopa le po en kandidat z vsake liste kandidatorov, volivec pa dejansko ne glasuje za izbranega kandidata, temveč za listo v volilni enoti. Število glasujočih volivcev je v posameznih volilnih okrajih bistveno različno, odvisno od velikosti volilnega okraja in volilne udeležbe. Edino merilo je tako lahko le delež glasov kandidata v skupnem številu glasov, oddanih za vse kandidate v volilnem okraju, oziroma v dveh volilnih okrajih. Posledica takšne ureditve je, da volivec dejansko nima vpliva na izbiro posameznega kandidata znotraj liste kandidatorov, ampak lahko glasuje le o različnih listah, personalizacija volitev pa je bolj navidezna. Tudi primerjalno-pravno takšne ureditve ni mogoče najti v nobeni primerljivi državi. Predlagana ureditev zato predvideva dokončno usklajitev zakona z zahtevo 80. člena ustave po odločilnem vplivu volivcev na dodelitev mandatorov kandidatom tako, da se volilni okraji kot način uresničevanja pasivne volilne pravice ukinejo in se ohranijo le še na administrativni ravni. Volivci bi tako glasovali o celotni listi kandidatorov v volilni enoti, uvedel pa bi se primerjalnopravno pogosto uveljavljeni preferenčni glas, in sicer v obliki absolutnega obveznega preferenčnega glasu, ki je po mnenju predlagatelja najustreznejši in v največji možni meri odraža voljo volivcev². Absolutni obvezni preferenčni glas namreč pomeni, da mora volivec preferenčni glas obvezno oddati, nadalje pa, da so izvoljeni tisti kandidati, ki so dosegli največje število preferenčnih glasov, pri čemer se upošteva vsak preferenčni glas – ne glede na to, kolikšno število preferenčnih glasov je bilo oddanih in ne glede na to, koliko glasov je dobil posamezni kandidat. Glasovanje s preferenčnimi glasovi je v Sloveniji že uveljavljeno na volitvah poslancev iz Republike Slovenije v Evropski parlament in na lokalnih volitvah. Predlagana ureditev za volitve v državni zbor pa se bo razlikovala od veljavne ureditve za volitve poslancev v Evropski parlament, kjer so preferenčni glasovi relativni, saj se upoštevajo le, če število preferenčnih glasov posameznega kandidata presega količnik, izračunan tako, da

² Takšno je bilo tudi končno stališče delovne skupine, imenovane za pripravo strokovnih podlag za spremembo volilne zakonodaje, (čeprav so nekateri člani delovne skupine bili mnenja, da je še ustrenejši sistem sistema enega prenosljivega glasu), ki je bila sestavljena iz predstavnikov Ministrstva za javno upravo, Službe Vlade RS za zakonodajo, Ministrstva za notranje zadeve, Inšpektorata RS za notranje zadeve, Ministrstva za pravosodje, Državne volilne komisije, Državnega sveta RS, Komisije za preprečevanje korupcije, Pravne fakultete v Ljubljani, Pravne fakultete v Mariboru in poslanskih skupin.

se število vseh glasov, oddanih za listo, deli z dvakratnikom števila kandidatov na listi. Predlagana rešitev se prav tako razlikuje od ureditve, vsebovane v ZLV, kjer je preferenčni glas enako kot pri volitvah v Evropski parlament relativen, prag, ki ga je treba doseči, da se preferenčni glasovi upoštevajo, pa je postavljen še višje: po ZLV so kandidati izvoljeni po vrstnem redu na listi, razen če je najmanj četrtina volivcev, ki so glasovali za posamezno listo kandidatov, oddala preferenčne glasove za posamezne kandidate z liste. V tem primeru so z liste izvoljeni kandidati, ki so dobili največje število preferenčnih glasov, če število preferenčnih glasov posameznega kandidata presega 10% števila vseh glasov, oddanih za listo. Pri ZVPEP in pri ZLV je pravilo glede načina glasovanja glasovanje za listo, volivec pa lahko odda tudi preferenčni glas (sistem neobveznega relativnega preferenčnega glasu); predlagana sprememba ZVDZ pa kot pravilo uvaja glasovanje za konkretnega kandidata z liste in s tem večji vpliv volivcev na izvolitev kandidatov. Da pa v primeru pomot, do katerih bi lahko prišlo ob prehodu s sedaj veljavnega načina glasovanja na nov način preferenčnega glasovanja, ne bi prišlo do prevelikega števila neveljavnih glasovnic, predlagatelj predlaga rešitev, po kateri bo veljala domneva, da je volivec, ki je namesto za kandidata, kot mu bo to izrecno velevalo navodilo o glasovanju, obkrožil na glasovnici ime liste kandidatov, dal enak delež svojega glasu vsakemu izmed kandidatov na listi kandidatov (v primeru enajstih kandidatov torej vsakemu kandidatu 1/11 glasu). Volivec, ki bo obkrožil ime liste kandidatov, bo tako sicer oddal glas za listo kandidatov, odločitev o tem, kateri kandidat z liste kandidatov bo dobil mandat, pa bo prepustil tistim volivcem, ki bodo skladno z navodilom glasovali za konkretnega kandidata. Enaka domneva bo veljala tudi v primeru, če bo volivec oddal več glasov kandidatom na isti listi; glasovnica pa bo neveljavna, če bo volivec oddal več glasov kandidatom na različnih listah kandidatov oziroma če bo oddal glas tako, da njegova volja ne bo jasno razvidna z glasovnice. Ker je (teoretično) mogoče, da po pravilu prejetih preferenčnih glasov ne bo vedno izvoljenih toliko kandidatov, kolikor poslanskih mandator bo pripadlo posamezni listi, je treba uveljaviti dodatno pravilo, po katerem so na preostala poslanska mesta na kandidatni listi izvoljeni kandidati po vrstnem redu kandidatov na listi kandidatov.

VIR: Državni zbor Republike Slovenije 2011.